

muusika

Nr 8-9
august-
september 2005
hind 25.90

**Rahvusooper
Estonia 100**

**Arvo Pärdi
juubeliaasta**

**Peeter Vähi
Aasia-teekond**

**Lehekülgi Galina
Višnevskaja
autobiograafiast**

A close-up portrait of a man, Ivari Ilja, wearing a suit and tie. He is looking slightly to the right with a serious expression. A hand is visible on the left side of the frame, with the index finger pointing towards his forehead. The background is a light blue wall with vertical shadows.

**Ivari
Ilja**

Arvo Pärt

Passio / Stabat Mater / Miserere / Kanon Pokajanen

RAKVERE ARVO PÄRDI FESTIVAL 2005

Eesti Filharmoonia Kammerkoor
Paul Hillier
Tõnu Kaljuste
Theatre of Voices
Christopher Bowers-Broadbent

Passio

11. september 17.00 Rakvere Kolmainu kirik
12. september 19.00 Paide Püha Risti kirik

Stabat Mater

14. september 19.00 Rakvere Kolmainu kirik
15. september 19.00 Tallinna Metodisti kirik

Miserere

19. september 19.00 Rakvere Kolmainu kirik
20. september 19.00 Pärnu, Eliisabeti kirik
21. september 19.00 Tartu, Vanemuise kontserdimaja
22. september 19.00 Tallinn, Estonia kontserdisaal

Kanon Pokajanen

28. september 18.00 Rakvere Õigeusu kirik

Info:

www.partfestival.com

Rakvere ja Paide kontserdid tasuta. Piletid Tallinna, Tartu ja Pärnu kontsertidele müügil Eesti Kontserdi kassas, Estonia pst. 4.

11. septembri ja 28. septembri kontsertidele sõidavad Tallinnast Rakverre eribussid. Info telefonil 6609604.

KAVA

SOOLO

2 Kuidas taltsutada stiihiat? Intervjuu Ivari Iljaga

AARIA

9 Berk Vaher. Klassikaline esitus – perverseerunud vorm

BAGATELLID

10 Mailis Pöld. Uudiseid maailmast

IMPRESSIOONID

12 Margus Pärtlas. Tubina läbimurre ajast. Festivalist Tubin ja tema aeg
14 Toivo Traks. Pärnu suvi oli täis suurt muusikat. David Oistrahhi festival 2005
16 Diana Kiivit. Muusikaline mitmekülgus ja koha vaim Suure-Jaanis
17 Mart Jaanson. Tartu Jaani kiriku päevad tartlase pilguga
19 Krista Sildoja. Viljandist leitud poognad. Viljandi Folk 2005
20 Marju Riisikamp. Haapsalu vanamuusika festival – stiilipuhtad kavad ja sõnakeskus
21 Kaie Tanner. Enn Võrgu apokalüptilised tulevikupildid. Rapla kirikumuusika festivali avakontserdist

KONTRAPUNKT

22 Mirjam Tally. Rahvuskooper Estonia sajanda hooaja lävel

EKSPRESSIOON

27 Marvi Taggo. Mõned mõtted ooperist

JUBILATE

28 Saale Kareda. Mosaiigikild Pärsti aastast
30 Mirjam Tally. Teekond Aasia südamesse. Peeter Vähi 50

STUDIUM

34 Triinu Ojamaa. Katse tungida tämbri olemusse. Interdistsiplinaarse musikoloogia konverentsist Montrealis

LIBER

36 Kristina Körver. Eino Tamberg – helilooja, kes lihtsalt ei saa elada teisiti kui õnnelikult. Raamatust "Tundeline teekond"

MEDITATSIOON

38 Urmo Kohv. Hüüdjä hää! suurlinnas. Metropoli muezzin Dhafer Youssef ja trompetilüürik Paolo Fresu

HOMMAGE

40 Ühe tähe lauljatee. Katkendeid Galina Višnevskaia autobiograafiast Vilma Matsovi tõlkes

POP & ROCK

45 Margus Kiis. Eesti suurtele rockifestivalidele tiir peale

BAGATELLID

47 Uudiseid Eestist

MELOMAAN

53 Heliplaatide tutvustus

COLLAGE

56 Valik septembri muusikasündmusi

Intro 8-9/2005

Algab september, kokku koguv ja asjalikuks muutev sügis. Suvi oleks pidanud tooma puhkust kõigest: isegi muusika keerukaist võluhelidest. Samas oli Eesti suve-elu niivõrd tihe põnevatest muusikasündmustest, et oleks olnud kahju end lihtsalt välja lülitada.

Selles ajakirjas on juttu mitmetest "numbriliste rajajoon-teni" jõudmistest. Numbrilised rajajooned on nagu jõu-jooned, mis võtavad hetkeks kokku erinevad loomingulised hoovused. Ilusal varasügisel peetakse esimest Pärsti festivali. Kasutagem võimalust kuulata meie nii asjalikul ajastul seda muusikat, "mis on lausa tungivalt ilus, ehe ja siiras, seejuures ülimalt tundeline, puudutades iga janunevat südant, kes igatseb terviklikkuse järele".

Ia Rimmel

muusika

Peatoimetaja **Ia Rimmel** ia@ema.edu.ee
Toimetaja **Kristina Körver** kristina@ema.edu.ee
Toimetaja **Mirjam Tally** mirjam@ema.edu.ee
Turundusjuht **Herje Tamm** herje@ema.edu.ee
Kujundaja **Tõnu Kaalep** tonu@ekspress.ee
Keeletoimetaja **Kulla Sisask**

Rahastaja EV Kultuuriministeerium
Ajakirja ilmumist toetab Eesti Kultuurkapital
Väljaandja SA Kultuurileht
Toimetuse kolleegium: Eesti Muusikanõukogu juhatus

Toimetuse aadress: Rävåla pst 16, 10143 Tallinn, II korrus, B 214
Toimetuse telefon (0) 6675 788
Kodulehekülg: **muusika.kul.ee**
Trükitud **Tallinna Raamatutrükikojas**
ISSN 1406-9466
© Eesti Muusikanõukogu

Tellimine: AS Express Post
Tel 6662535, www.tellimine.ee
Tellimisindeks 00679
Otsekorraldus 21 krooni number
3 numbrit 63 krooni
6 numbrit 126 krooni
Aastatellimus (11 numbrit) 230 krooni.
Välismaale tellimisel lisandub postikulu.

IVARI ILJA
FOTO INGMAR
MUUSIKUS

Kuidas taltsutada stihiat?

Intervjuu Ivari Iljaga

Mis on kõige tähtsamad asjad, mis inimesi mõjutavad? Või vähemalt peaksid mõjutama?

Kõige tähtsam on ikkagi see, mis on kaasa antud, kuid mõjutab kõik: kodu, vanemad, inimesed – kõik mis elus juhtub. Parem, kui rohkem mõjutaks looduselamus, suur kunstiteos või armastus, kui kogetud julmus, toorus või ükskõiksus.

Kas inimestele on võrdselt kaasa antud?

Ei, kindlasti mitte, kuid kerge pole kellelgi. Kõike korraga ei saa keegi. Kui inimene saab mingis valdkonnas väga palju, võib kuskil mujal midagi olulist saamata jääda. Usun, et on olemas mingi kompenseeriv faktor, valitseb teatud tasakaal.

Kas see nõuab inimese aktiivsust, selle balansseerimise teostamine, või on see midagi, mis on seotud andega?

Sõltub, mida mõista teostamise all. See võib olla uhke perekond toredate lastega, tohutu hulk raha, võim, pimestav karjäär kontserdilavadel..., loetelu võib jätkata. Oluline on, kuidas inimene ise kõigesse sellesse suhtub, kuidas hindab, mida arvab.

Kas seda arvamust on võimalik mõjutada?

Ma usun, et kui inimesel ei ole hea, hakkab ta oma olukorrast väljapääsu otsima. Ta võib jõuda tundmiseni, et õnneallikas ei olegi abstraktne või, miks ka mitte konkreetne, kusagil väljaspool asuv siht, milleni jõudes kõik saab korda, – vaid see on siinsamas lähedal, iseenda peas, kui lubate nii labaselt öelda... Inimene, kes usub, et ta on õnnelik, ongi õnnelik, ja vastupidi.

Kas usk ja teadmine on sama?

Uskuda, tunda, tunnetada on raske; teada ja teada saada palju

lihtsam. Sama kehtib ka kunstis ja kunsti õpetamises, tunnetamine, assotsiatsioonid, emotsioonid, tunded – need on erakordselt rasked valdkonnad õpetajale.

Kas tunnetega on võimalik töötada?

Ma arvan, et peaaegu kõige on võimalik töötada.

Kas peaks?

Kui te võtate isiksuse tasandil, siis kõik algab sellest, mida see konkreetne indiviid vajab. Inimene hakkab millegagi töötama ju alles siis, kui tal sünnib selle järele vajadus.

Aga kui see vajadus on kärbunud?

Ega vajadus iseenesest ei saa kärbuda, ju siis pole impulssi või mootorit, mis selle protsessi käivitaks. On väga raske sundida või mõjutada teist inimest oma tunnetega töötama, küll aga võib teda selles aidata ja suunata.

Te olete perest, kus oli kaks last?

Tegelikult kolm, mul on peale noorema õe ka vanem poolvend, kes ajal, mil ma alles sulle käes hoidma õppisin, käis juba Tartu Ülikoolis.

Aga praegu te temaga eriti läbi ei käi?

Käin ikka, aga vähe, rohkem telefonitsi, küsime teineteiselt: kas oled elus? Tõesti, ma ei ole eriline läbikäija.

Aga te tundute ju olevat äärmiselt sotsiaalne inimene!

Olen ja ei ole ka. Oma igapäevases elus kohtun paljude inimestega ja suhtlen tõesti palju. Kui rääkida kas või klaveritundide

andmisest, siis see pole lihtsalt suhtlemine, vaid suhtlemine kuubis. Ega õhtuks enam palju suhtlusjõudu järel ole...

Mida tähendab suhtlemine kuubis – kas eriti intensiivset suhtlemist?

Palju intensiivsemat. See on vajadus (ja kohustus) käivitada õpilases loomingu-ise otsingu protsesse, neid suunata, õpilast aidata, raputada, innustada, rakedades mõnikord vägagi suurt energiat. Meie alal pole lihtsaid lahendusi, vahel tuleb päris karme sõnu lausuda, see pole kerge ei endale ega ka õpilasele. Tavamaailma turvalised suhtlusreeglid siin ei kehti, siin võib ja vist peab neid rikkuma.

Kas teie kodu on jäänud teie enda jaoks mõistatuseks või pigem vastupidi? Olete palju selle üle järele mõelnud?

Mul oli hea kodu, mu vanemad jätsid mulle alati ruumi olla ma ise, samas, kui nende abi ja tuge vajasin, olid nad alati minu jaoks olemas. Kahjuks on mõlemad ammu surnud, ema juba kakskümmend seitse, isa viisteist aastat. Sain kodust kaasa teatud immuunsuse maailma närvilisuse ja olemise rabaduse suhtes. Olen oma loomult niigi kergesti süttiv ja plahvatav, enda vaoshoimiseks on tulnud vaeva näha. Isa ütles mulle ikka, loe kümneni... See immuunsus on nagu midagi – äraootava seisukoha sarnast.

Mäletan, olin esimeses klassis ja sain oma elu esimese kahe. Olin kuulnud kaasõpilastelt, kellel selline kogemus juba oli, koduarestidest, rihmast ja vitstest. Olin absoluutselt veendunud, et olen korda saatnud midagi parandamatut ja juhtunud on halvim, mis üldse võimalik. Kõmpisin edasi-tagasi mööda Pärnu maanteed Tõnismäe ja toleaegse Võidu väljaku vahel ja ei suutnud koju minna, pisarad voolasid... Lõpuks, siseheitlusest rammestunud, andsin hilisõhtul uksekella. Mäletan ema ehmunud ilmet, kui ta mu lapilist nägu nägi. Kuulnud, milles asi, puhkes ta heleda häälega naerma, tõmbas mind sooja tuppa ja kaisutas hellalt. Tohtu mure oli nagu võluväl ära pühitud. Mõistsin, kõik mured pole SUURED mured. Võiks öelda, kaitsepookimine kogu eluks.

Kas see pole äkki mingi... üleolev sarkasm?

Sarkasm on liiga palju öeldud, aga – positiivne küünilisus ehk? Hiljem on tulnud kokku puutuda ka tõeliste murede ja õnnestustega. Aga, "hea laps" ma vist ikkagi polnud, proovisin kogu aeg oma piire ja katsetasin, kui kaugele võib minna, eks seetõttu tekkis ka probleeme.

Milles see piiride ületamine praegu avaldub? See vajadus ei saa ju kadunud olla?

See on siirdunud rohkem fantaasiamaailma ja mul ei olegi enam vajadust neid piire lakkamatult kontrollida.

Kui tähtis on oskus maha jätta?

See on väga tähtis, varem või hiljem me jätame ju kõik siia maha, nii inimesed kui asjad. Õpetaja-õpilase suhtes on see oskus ka väga oluline, kuna see suhe lõpeb alati lahkuminekuga. Sidet tuleb tasapisi lõdvendada, kuni õpilane tugevana ja iseseisvana

Kodust sain ma kaasa teatud immuunsuse maailma närvilisuse ja olemise rabaduse suhtes. Isa Harri Iljaga.

maailma läheb, tundes, et ta saab nüüd ise hakkama. Mõnes mõttes nagu vanaema ja lapse suhegi.

Olen üritanud olla oma õpilastele õpetaja ja kaaslane teel, kus, erinevalt täppisteadusest, pole just palju selget ja kindlat, vaid kõige olulisemad kiud kulgevad intuitsiooni, inspiratsiooni ja tunnete valdkonnas. Kõik see, mida me teame ja võime teada saada, on kahtlemata väga oluline, kuid kõige väärtuslikumad edasiandmise hetked, need sünnivad vahel harva, õpetaja-õpilase kommunikatsiooni käigus, kui ühe silmapilguga ületatakse tohtu vahemaa, antakse edasi see saladuslik, müstiline "miski", usaldatakse end vaimse stiihia

võimusesse ja hakatakse ka ise seda stiihiat genereerima. Aga mis see stiihia on, sellest võiks palju rääkida, kuid sõnadega tuumani ikka ei jõuaks.

Kui suurt osa see stiihia teie isiklikus elus valdab? Ma mõtlen, väljaspool õpetajategevust.

Suhtun sellesse suure aukartusega. Pean oluliseks, et lavaleminek poleks pelgalt professionaalne tegevus (kuigi kahtlemata on see ka seda), et selles oleks ehk midagi rituaalset. Iga kord publikuga kohtudes peab endale aru andma vastutusest, ma mõtlen, mingist kõrgemast vastutusest, stiihia kanalid tuleb lahti saada.

Endas või teistes?

Endas, endas! Mõned nimetavad seda energiaks või sugestiivsusseks, mõned temperamendiks, see on just see "miski", mis annab väärtuse sellele, mida me oskame. Minu lemmiklause, mida ma ikka korrutan õpilastele – klaveri- või viiulimängu või ükskõik mis instrumendi mängu õppimine on eelkõige iseenenda tundmaõppimine. Kuidas olla laval avatud ja suuta ennast väljendada olukorras, kus adrenaliini on veres üleliia, vegetatiivne närvisüsteem mässab, süda tuksub liiga kiiresti..., kuidas täita oma missioon ja olla üle füüsilisest ja emotsionaalsest diskomfordist, mis tavaliselt ahistab meid, eriti esinemise alguses. Selleks tulebki ennast tundma õppida.

Millal teil see enese tundmaõppimine algas?

Väga ammu, ja ikka – laval.

Kes oli see Ivori Ilja, kellega te laval kohtusite?

Ta on olnud väga mitmesugune, mõnikord arglik jänes, kes tõmbab kõrvad pead ligi ja väriseb põõsa all, vahel kammitsetud inimene, kes tahaks, aga ei saa oma mõtet välja öelda. Kogemused ja töö on sellised kurvad kohtumised iseendaga muutnud harvadeks, halb kogemus õpetab ka väga palju, õpetab, kuidas temast tulevikus hoiduda. Klaveritundides mõnikord nende kõige olulisemate küsimusteni ei jõuagi, kuna käsitööoskuse omandamine võtab suurema osa ajast ja energiast. Klaverimäng on ikkagi väga, väga komplitseeritud inimtegevuse valdkond, terve omaette galaktika.

Millal jõuab sinna nende päris küsimusteni?

Siis kui ollakse valmis nendeni jõudma.

See tundub teid pidevalt saatvat, oskus naeratades stiihiat kinni püüda.

Kas tundub niimoodi? Üldiselt saan ma endaga hakkama, vist.

Kas te olete saanud elult seda, millest olete unistanud?

Ega ma ei ole selline väga kõrgelt lendav tüüp, mul ei ole olnud erilisi, väga suuri unistusi, olen oma elu lihtsalt elanud. Kuna ma üsna noorelt sattusin tõsistele kontserdilavadele ja vajadus (kui mul selline üldse on) käia maailma suurte kontserdilavadel on rahuldatud, siis ehk see ongi see, millest oleksin võinud unistada. Mulle meeldib mängida ansambelis, meeldib anda soolokontserte, meeldib õpetada, meeldib palju muudki. Juba üsna varakult mõistsin, et ainult soolopianisti karjäär pole päris minu jaoks...

Miks?

Esiteks nõuab see pühendumist tasemel, milleks ma polnud valmis. Elu on täis meelelut pinget, suur repertuaar peab kogu aeg olema kasutusvalmis, täna tuleb mängida näiteks Beethoveni Neljandat, nädala pärast Brahmsi Teist, vahele soolokontserte... Kuu aja pärast on kontsert uue kavaga teostest, mida veel ei oska... Mul on elus olnud küllaltki intensiivseid soolopianisti perioode, tundsin, et ei taha kaugemale minna, et ei naudi seda sellistes kogustes.

Usun, et võime ja vajadus endast kõik anda, loobuda kutsu-
muse nimel nii paljust, saadakse "andekomplektiga" kaasa. Tung lavale peab olema väga suur.

Laske mind ainult lavale! – see pole olnud minu moto, pigem – Kui soovite, siis – palun.

Aga mis tõukab siis ikkagi Ivari Ilja lavale sellesse diskomforti?

Kontserdi kokkulepitud aeg ja koht.

Ainult kohustus?

Ei, muidugi mitte ainult, kuigi ka seda.

Karjäär?

Karjäär on sõna, mis mulle meeldib järjest vähem, eriti praeguse aja kontekstis, kui juba lastele tahetakse koolides sisse viia karjäärinõustamist; kõigil, juuksuritest pangadirektorite ja ooperilauljateni peab olema karjäär. Elu on muutumas mingiks soorituseks, mille lõpul saadakse hinne. Midagi on siin inimeste mõtlemises rappa minemas.

Aga miks on maailm nii karjäärikeskne?

Arvan, et see on praegu lihtsalt moes. Trendid valitsevad ju kõiges – riietuses, filosoofias, juhtimis- ja majandusteoorias, ka kunstis ja elamises, täppisteadustes ehk mitte...

Karjäärise võib ju suhtuda mitmeti, samuti edusse ja ebaedusse. Mõõtühikuks on tänapäeval raha hulk, ühiskond mõeldab oma liikmete "edukust" just selle parameetri järgi, jutt eneseostusest, karjääriredelil edasiliikumisest jne on tegelikult sama laulu eri salmid. Kõrgem ametikoht, kõrgem palk, kuulsam

Kolleegide ringis koos õpetaja Laine Metsaga.

kunstnik, suurem honorar.

Aga püüdlus edukas olla? Või olete selles suhtes kohe täiesti ükskõikne?

Ei, loomulikult pole ma ükskõikne, aga ma pole ka just eriti kirglik selles suhtes. Mul on ju küll püüdlusi, näiteks teha oma töö nii hästi kui oskan, või leida aeg ja jõud läbida autokool, saavutada võit mõne oma halva omaduse üle. Samas, ma ei mäleta, et oleksin kunagi mõelnud, et – tahan saada professoriks... või riiklikku kultuuripreemiat...

Võib-olla olete saanud kõik need asjad just sellepärast, et te ei ole neid tahtnud?

Õigem oleks vist ikka püüelda?

Olete pikki aastaid esinenud koos Irina Arhipovaga. Kas ei tulnud kordagi temaga jutuks, miks valis ta just teid endale saatjaks?

Tõepoolest, pole tulnud. Ta kuulis mind 1979. aastal Glinka konkursil, küllap oli tal parajasti vaja klaveripartnerit ja ta pakus plaadistust 20-aastasele *carte blanche*'ile. 1980. aasta suvel lindistasime Moskvast plaadi Rahmaninovi romanssidest. See oligi meie esimene ühistöö.

Ja viimane?

Viimane oli kontsert Londonis, Wigmore Hallis, 1994. aastal. Need olid tõeliselt õnnestavad viihteist aastat.

Kas selles arengus olid ka mingid n-ö faasid?

Ei oska erilisi faase välja tuua, see oli reaalne töö, millest õppisin tohutult. Kokkupuude suure artistiga, tema töökoja nägemine ja selles osalemine; võimalus lähedalt näha, milline ta on laval, milline enne ja pärast lavaleminekut – loomulikult ammutasin sellest kogemusi ja küllap ka arenesin. Palju sellest kuulub nii-öelda raskesti seletatavate nähtuste kategooriasse, mingid ootamatud ahhaa-elamused, kui äkki saab selgeks miski, millele ei oska nimegi anda, kuid mis on väga oluline, justkui assotsiaatiivsel tasandil sütti äkki lambike...

Kas see tunnetus areneb või on samuti sünnikingitus?

Jah, on küll, kuid seda saab ka arendada; kui tunnetust pole, pole ka midagi arendada.

Aga kui palju võib tekkida tühimust või lavalist nürinemist? Kas näiteks Pollini ei tee liiga palju plaate?

Päevad pole vennad, samuti kontserdid. Heliplaadid, ükskõik kui head nad poleks, ei suuda edasi anda elava muusika imet. Pollini suhtes on see ebaõiglane arvamus, olen teda paaril korral kontserdisaalis kuulanud ja mälestused tema esinemistest on väga eredad. Pollini helisalvestustele on omane erakordselt kõrge kvaliteet, juhulikku taset pole ma tema puhul küll täheldanud.

See, et plaaditööstus on äri nagu ükskõik milline muu äri, ei ole ju üllatus. Kui interpreedil on eksklusiivne leping suure heliplaadifirmaga, tuleb tal salvestada näiteks viis plaati aastas. Just andis ta 14 kontserti, tulemas on esinemisi uute teostega, ne-

li plaati on juba sisse mängitud, viienda salvestamiseks on aega kolm päeva, siis kuhugi edasi... Sellest plaadist ei pruugi kujuneda meistritöö, kuid leping vajab täitmist.

Kui vaadata Martha Argerichi kontserdikalendrit netis, on see selline lausa galopihobuse elu. Kontsert kontserdi otsa iga päev, vahel üliharva vaba. Ja enamik kontserte veel plaadistusega.

Kahjuks on ta pärast väga tõsist haigust hakanud kontserte ka ära jätma, ja küllaltki tihti. Argerichi pean tõeliseks imeks, interpreediks, kes on tänapäeva pianismile avaldanud kolossaalset mõju, midagi samalaadset kui Maria Callas vokaalkunstile. Ta on praegu kõigest 64-aastane, kuid olnud elav legend juba vaat et neli aastakümnet. Argerich on üks mu lemmikpianiste, minu vastuvõtukanal on tema jaoks alati avatud, ei väsi vaimustumast tema klaverimängukunstist, maagilisest tundefluidumist.

Mis te arvate, miks see ära ei nürine? Geenius.

Teile tunduvad meeldivat niisugused väga selged mängijad. Mitte udutajad või väga ekstravagantselt veidrad.

Pollini on ju täiesti midagi muud kui Argerich, ja kui nüüd otsida pianisti, kes on võimeline täielikult irduma mateerist, tõusma maksimumini teravdatud tunnete ja vaimu transsendentaalsesse maailma, siis on see just Argerich.

Nende puhul on peale kõige muu tegemist ka täiuslikkuse ni lihvitud klaverimänguoskusega, mis võimaldab neil jälgida ja meile edasi anda kõike alates mikroskoopilistest faktuuriosadest, ülepeentest detailidest kuni suurte, võimsate arenguliinideni. Sellisel tasemel on selleks võimalised vaid üksikud.

Kui paljut peab üldse saatja kogema, enne kui ta võib laval end vabalt tunda?

Lava pole siiski vist kõige õigem koht vabanemiseks, pigem enda kokkuvõtmiseks, mobiliseerimiseks, kontsentreerumiseks... Saatja puhul aitavad elatud elu ja kogemused, repertuaaritundmine on erakordselt tähtis. Kunagi oli ka minul aeg, kui peaaegu kõik oli uudis, nüüd tavaliselt – *déjà-vu*. Väga oluline oli mulle koostöö Margarita Voitesega, kellega andsime arvukalt kontserte ja kes oma ande ja artistlikkusega jättis minusse sügava jälje. 1980.–1990. aastatel käisin üpris tihti “hobuseks”, st pianistik, kes saadab võistlusest osavõtjaid lauljate konkursidel. Näiteks Rosa Ponselle'i konkursile Washingtonis kutsuti mind saatma poolfinaali, finaali ja lõppkontserti Kennedy Center's, muide, sel konkursil juhtusin saatma ka Deborah Voighti, kelle laulnud “Leise, leise, fromme Weise...” Weberi “Noidkütist” oli unustamatu, imeline. Praegu on ta ooperimaailma megastaar. Korduvalt käisin ka Viñase konkursil Barcelonas. Need olid üpris rasked katsumused, lihtsalt enne lavaleminekut öeldakse, et ma laulan seda ja seda, antakse noodid

Laval Irina Arhipovaga.

ja esinemine algab. Õnneks polnud ma sel ajal enam väga roheline.

Arhipova juurde tagasi tulles ütlesite te “näha teda laval”? Mida te nägite?

Tegelikult tähendas see nägemine tunnetamist. Tõelise kunsti sündides juhtub midagi müstilist, midagi nii võimsat, et see sööbib alatiseks tundemälu. Mäletan eriti eredalt ühte hetke Wigmore Hallis, oli väga hea kontsert ja üheks lisapalaks esitasime Rahmaninovi “He пойд, красавица...”, äkki tundsin, et toimub midagi ebatavalist, tundus, nagu oleks kate eemaldunud kõigilt saladustelt... Pärast viimaseid noote oli saalis haudvaikus, nõõpnõela kukkumine oleks mõjunud pommiplahvatusena. Vahel nägin midagi sellist.

Kas Arhipova teid ka õpetas?

Loomulikult õpetas ta mind, eriti alguses, märkamatu, suure kunstniku delikaatsusega noore algaja suhtes. Viisteist aastat... selle aja jooksul saab nii mõnigi asi selgeks.

Tegime palju proove, rääkisime suhteliselt vähe, rohkem vahetasime muusikalisi impulsse, usun siiani, et kui on aega proove teha, saab lõpptulemus parem. Loomulikult teel, mitte intensiiv-

kokkuleppega “paigale loksunud” muusikaline vorm on alati mõjuvam ning väljendusrikkam. Jõudsimme ette valmistada aukartust äratava hulga kontserdikavu, kui mainida, kas või sarja “Vene romansi antoloogia”, mis koosnes kümnest erinevast kavast: Rahmaninov, Glinka, Rimski-Korsakov, Tšaikovski, Balakirev jne. Kuigi Arhipoval oli tohtu repertuaar, õppis ta kogu aeg juurde uusi teoseid.

Arhipova on laulja, kes tunnetab kogu muusikalist kudet, laulja- ja klaveripartiid võtab ta kui ühtset tervikut. Tema tundlikkus ja reageerimisvõime kõige klaveripartiist lähtuva suhtes oli imetlusväärne. Tihti laulja lihtsalt laulab ja jääb kurdiks kõigele harjumuspärasest erinevale. Küllap kolleegid mõistavad, millest räägin.

Palju te reisisite?

Reisisime päris palju, eriti palju Moskvas Peterburi, tolleaesge Leningradi. Leningradi filharmonia Suur ja Väike saal, need on ühed maailma kauneimad, erilisimad, lausa rituaalse auringa kontserdipaigad. Loomulikult reisisime mööda Nõukogude Liitu. Meelde tulevad veel Ameerika, Hispaania, Inglismaa, Poola, Soome... isegi Aafrika, Tipaza festival Alžeerias. Mitmel korral külastasime endist Jugoslaaviat, sellest sain õppetunni, kui petlik võib olla pealiskaudne mulje. Minu masendavas nõukogude tegelikkuses karastatud hingele tundus see maa peaaegu et paradiisina. Loodus oli erilisel kaunis, arhitektuuris Rooma-aegsete varemete, Türgi ikke aegsete mõjutuste, katoliikliku, õigeuskliku, ida ja lääne tunnetuse sümbioos – selles oli midagi võimsat. Inimesed tundusid vabad, valitses mingi korra ja kor-

ratuse võluv kokteil. Mis seal mõne aasta pärast juhtus, teame me kõik.

Väga meeldis esineda Londonis, eriti Wigmore Hallis. Londoni publik armastab Arhipovat, ta oli korraldajalt esinenud ka ooperis, Covent Gardenis. Eriline on ka Londoni publik, soe ja asjatundlik.

Kas see just ei hirmutanud?

Ei, mõtlen siin seda, et Londonis võib julgelt pakkuda ka vähetuntud muusikat, publiku "arengutase" on üldisest maailma keskmisest tunduvalt kõrgem.

Kas peate Arhipovaga nüüd ka ühendust?

Väga vähe, ma pole helistaja tüüp. Olin Venemaal selle aasta algul, esimest korda pärast rohkem kui kümneaastast pausi. 5. jaanuaril oli meil Dmitri Hvorostovskiga kontsert Moskva konservatooriumi Suures saalis, oma kohalolekuga osutas meile au ka Irina Arhipova. Ta oli vähehaaval toibumas raskest operatsioonist, ütles, et oli teises ilmas ära käinud.

Jah, elu liigub omasoodu edasi, peale tulevad uued kihid, vanu kanname endaga kaasas, nad saavad meid kõikjal, aidades paremini mõista uusi.

Millised olid need uued kihid, mis hakkasid peale tulema?

Maailm muutus, pidin minagi oma valikud tegema. See, et tahan elada Eestis, selgus mulle juba varases nooruses, poliitilist varjupaika mõnes lääneriigis oleksin võinud ju paluda lugematuid kordi. Järjest rohkem hakkas mind huvitama õpetamine. Oli ka siseheitlusi, minu kodu Pärnu maanteel tagastati endisele omanikule. Kogemus oli väga traumaatiline, elasin seda läbi suure valulikkusega, olin kaotamas igasugust teovõimet. Korra mõtlesin, et ei suuda seda haava ravida ja kolin välismaale. Võtsin Soome töökoha ja pendeldasin paar aastat Eesti ja Soome vahet, rabelemine aitas, sain masendusest üle. Nüüd käin oma endisest kodust peaaegu iga päev mööda, seal on minigi kontor, vist paljundustöökoda, valu enam pole, pole ka viha; seal pole minu jaoks enam mitte midagi.

Jälle oskus maha jätta?

Jah, see oskus on väga vajalik, tahes-tahtmata õpetab elu meile selle kunsti selgeks.

Dmitri Hvorostovski ja Irina Arhipovaga pärast kontserti 5. jaanuaril 2005 Moskva Konservatooriumi Suures saalis.

Maria Guleghinaga Roomas.
FOTOD ERAKOGUST

Kas te olete niisugune kass, kes kiindub kohtadesse?

Jah, aga näen vaeva, et seda mitte olla.

Aga sellest hoolimata tulid teised kihid peale.

Jah, tulid ka teised lauljad. Maria Guleghina, unikaalse hääle, vulkaanilise ekspressiivsuse ja temperamendiga lauljatar, üks praeguse aja ooperimaailma tippe. Guleghina tegevuse põhiorhk on ooperil, ta laulab juhtivates ooperimajades draamaatilise soprani rolle. Tema kontserdirepertuaaris on tähtis osa *bel canto* heliloojate kamerteostel, ka vene heliloojate, Tšaikovski, Rahmaninovi,

Glinka jt romanssidel, ja muidugi – ooperiaariad. Kontserdid temaga on mind viinud ooperiteatrite lavadele, kuhu pianistil tavaliselt eriti asja pole: Milano La Scala, Barcelona Liceu, Berliini Deutsche Oper; aga ka tava-kontserdisaalidesse nagu Suntory Hall Tokyos, Alice Tully Hall New Yorgis jne. Guleghina on helde lisapalade laulja, publik ootab Tosca palvet ja tavaliselt ka saab selle. Tihti on saalitäis rahvast vaimustusest lausa hullunud.

Siis koostöö maailmakuulsal bariitoni Dmitri Hvorostovskiga, erakordse karisma ja musikaalsusega lauljaga, kes esineb väga sageli ka soolokontsertidega maailma esindussaalides. Tema repertuaar on väga ulatuslik, hõlmates eri stiile ja ajastuid ja temaga koos musitseerimine on tõeline nauding. Esinemised metsosopran Elena Zarembaga, kelle häälel on kui võimas sametjõgi, mis täidab ka kõige suurema saali.

On olnud loominguilisi kontakte ka paljude teiste lauljate ja instrumentalistidega nii Eestist kui ka välismaalt.

Kas teid on ka repetiitorina kasutatud?

Kui küsite lauljale nootide selgeks õpetamise mõttes, siis ei. Ooperite jaoks on neil hoopis teised kontsertmeisterid, kes töötavad teatrites. Uue soolokava puhul esineb vahel ka pikemaajalisi harjutusperioode. Nooditekst on neil selleks ajaks siiski juba omandatud.

Näiteks Dmitri Hvorostovskiga kohtume paremal juhul üle-eelmisel päeval enne kontserti, siis on hea proovi teha, järgmisel päeval mitte laulda ja kontserdile minna puhunud, värske häälega. Halvemal juhul tuleb üldse ilma proovi-

ta läbi ajada. Meenub, kuidas eelmise aasta märtsis jäeti mu lend Kopenhaagenist Washingtoni lihtsalt ära. Järgnesid närvilinene õõ Kopenhaagenis, seiklemine mitmes Euroopa lennujaamas koos lennureiside viibimiste ja edasilükkamistega, lõpuks magamata, stressist vaevatud inimese saabumine sihtkohta. Kontserdini Kennedy Center's oli jäänud mõni tund, hoidsin end kogu aeg liikumises, sest niipea kui peatusin, hakkas pilt eest ära kaduma. Huvitav, et meie organismil on keldrid, kus varuenergiat hoitakse, ja kui asi on tõesti halb, võetakse need reservid kasutusele. See oli väga hea kontsert, oli elektriseeritust, teravdatud emotsioone, tõesti...

Samas ise tajusite seda?

Jah, sellest saab ju aru.

Piotr Anderszewski näiteks on väitnud, et ta ei saa midagi aru.

Võimalik, et ta tõesti ei saa aru, võimalik, et ta tahtis hämmastada intervjuuerijat. Võib-olla pärast mõnda tema arust ebaõnnestunud kontserti ütles talle keegi, et see oli jumalik... Nii ta ehk jõudiski seisukohale, et ta ise ei saa sellest aru? Igatahes on Anderszewski erakordne pianistlik nähtus ja olenemata sellest, mida ta räägib, pakub tema mäng suurt naudingut.

Ma olen aru saanud, et tema jaoks on kontserdil mängimine midagi sellist, kuhu lihtsalt minnakse justkui seisundisse ega suudeta enam väljastpoolt kontrollida, kuidas läks.

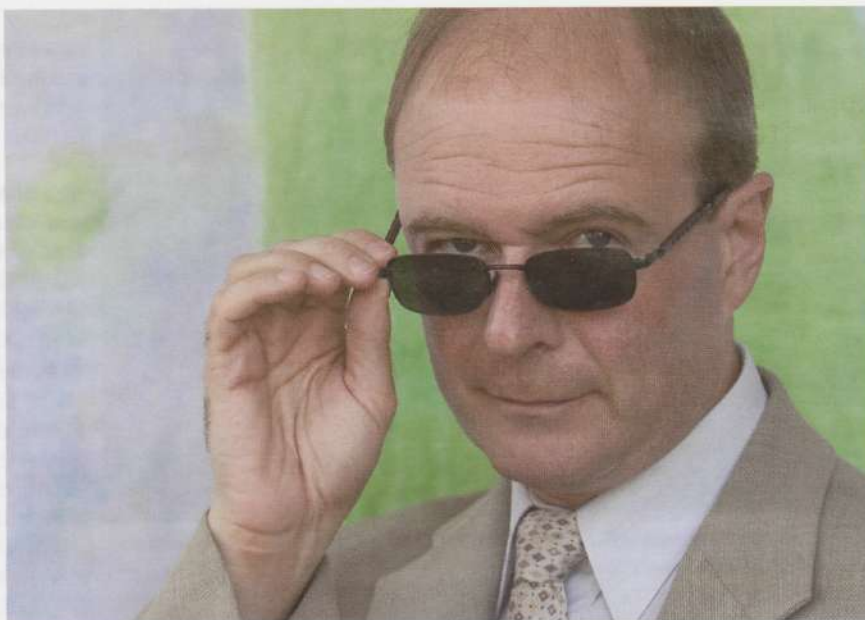
Jah, ei oska sellist asja väga hästi ette kujutada.

Milline muusika on selline, kus te ise tunnete, et olete tugev?

Kui tugev, siis ehk – romantiline.

Miks just romantiline muusika?

Vähemalt ma ise usun, et see muusika sobib mulle. Eriti lähedane on mulle aja kulgemine romantilises stiilis; see on vaba, elastne, tunded võivad siin tugevasti temporütmikat mõjutada, võib hoo- ratta käima lükata ja end selle jõul eda-

Õnneallikas ei pruugi olla abstraktne või, miks ka mitte, konkreetne, kusagil väljaspool asuv siht, milleni jõudes kõik saab korda, – vaid see on siinsamas lähedal, iseenda peas.

FOTO INGMAR MUUSIKUS

si kanda lasta, küllap on selline rütmitunne mulle geenidega kaasa antud. Mäletan, lapsena vaevlesin Haydni ja Mozarti sonaatidega, logistasin neid halva pulsi ja masendava rütmitundega. Siis ühel päeval andis õpetaja mulle mängida Ljadovi "Nokturni", kus sai mõnusasti peadaali võtta, mängida *rubato's*, mu süda ütles kohe: nii, siin see on!

Mis konteksti sa- tub teie eesti päritolu ütlemele näiteks Washingtonis laval olles?

Eestlaseks olemine on mulle erakordselt oluline, kuid teie

küsitud kontekstis on see faktor minu jaoks tagaplaanil. Vahel meie interpreedid räägivad, et nad esindavad Eestit, mina nii ei tunne, kui ma midagi või kedagi esindan, siis heliloojat, muusikat või oma instrumenti. Isiksuse tasandil on Eesti mulle hädavajalik, naudin elu sellel maalapil oma inimeste keskel, ammutan siit jõudu, mis mind üleval hoiab. Olen ilmselt selline "Meil aiaäärne tänavas"-tüüp...

Millised on eestlaste probleemid?

Eks igal eestlasel ole oma probleemid. Üldisematest võiks ehk mainida ebaloomulikult suurt vajadust teistele meeldida, samal ajal oma vajadusi eirates. Ootame kannatamatult, et meid kiidetaks ja pai tehtaks. Probleemiks on ka Eesti ühiskonna ebaküpsus, agar, kuid kohati sihitu pekslemine.

Nojah, tuleb oma tähte vaadata, kaaluda, kas eesmärk ikka pühendab iga abinõu, muidu võib juhtuda, et pärast mõnda ärapanemist või võidukat mudamaadlust vaatad üles, aga – tähte polegi enam, ta kustus suurest kurvastusest.

Aga kas õiged teod on olemas?

Õnneks tuli kas-küsimus, ja kas-küsimusele vastatakse tavaliselt ühe sõnaga, nii et – jah.

Intervjuu: ajakiri Muusika

IVARI ILJA

Sündinud 3. mail 1959. aastal Tallinnas. Õppinud Tallinna Muusikakeskkoolis ja Tallinna Riiklikus Konservatooriumis Eve Paju ja Laine Metsa juures ning Moskva Konservatooriumis Vera Gornostajeva ja Sergei Dorenski juhendamisel. EMA professor, klaveriosakonna juhataja Esinenud solisti ja ansamblistina; väljapaistvate lauljate Irina Arhipova, Dmitri Hvorostovski, Maria Guleghina ja Elena Zaremba ansamblipartner kontsertidel Londonis Wigmore Hallis, Queen Elizabeth Hallis, New Yorgi Carnegie Hallis ja Lincoln Center's, Washingtonis Kennedy Center's, Salzburgi Mozarteumis, Viini Musikvereinis, Moskva Konservatooriumi Suures saalis, Brüsseli Palais des Beaux-Arts's, Milano La Scalas jm.

Klassikaline esitus – perverseerunud norm

BERK VAHER

Juba mõnda aega tunnen end ebamugavalt igal kontserdil, kus olen sunnitud toolil istuma ja ühest fikseeritud punktist kuulama. Kehale kurnav, vaimule väär. Tegelikult ma ju ei kuula muusikat nii! Ma ei saa armastada muusikat selles asendis! Ma ei ole masohhist, kes saab naudingut vaid ahelais!

Ma ei ole ükski. Sellest on kirjutanud ka üks tänapäeva ärksamaid muusikast mõtlejaid, David Toop teoses “Haunted Weather: Music, Silence and Memory” – kui piinav ja piinlik kogemus on Euroopa klassikatradsioonist erinevate väärtustega muusika kuulamine euroopalikes kontserdisaalides. Tänavarütmid ja rituaalsed manad rebitakse oma loomulikust keskkonnast välja, heidetakse ahtrale lavale närtsima – see on vägivald! Aga õhtumaine kuulaja ei pruugigi midagi märgata, talle piisab eksootilisest vormist ja pealiskihist ning ei tema ega korraldaja saagi aru, milles probleem.

Ent ei pea olema Brasiilia trummiorkester, et end klassikalises kontserdiruumis ebamugavalt tunda. Ka Kärt Johanson on öelnud, et “Seitsme une näo” regilaulude kuulajad võinuksid hoopis lamada, miks mitte ka suigatada (mis on klassikakontserdil ülimalt matsluse tunnus!). Ja eks ole ka mitmete “Jazzkaare” kontsertide ajal imelik hakanud: üritad korralikult kuulata, tunned pahameelt nende üle, kes mõninal kommenteerivad või müdinal tantsima jooksevad, ja samas adud, et nende reaktsioon on vähemalt sama adekvaatne.

See ühesuunaline esituskanal on nii esinejaisse kui ka kuulajaisse kummatigi nii sisse kasvanud, et lava ja saali vahe tühistamiskatsed võivad kramplikud välja kukkuda, eriti kui enne tuleb tõusta tavapärasest kuulajapingist ja pärast sinna tagasi istuda – kõik need plaksutage-käsi-laulge-kaasa-võtted mõjuvad enamasti pelgalt ersatsimaigulise glasuurina mõru rutiini ümber. Võimalus heli suhtes ruumis ümber paikneda peaks olema

märksa orgaanilisem ning rokipidudel ja kluböödel sageli ongi, kui rahvast pole liiga palju (“publikuhuvi” suhtes tavamõistes edutuvõitu kontsert võib sel kombel osutada hoopiski kvaliteetsemaks kui massiüritus!).

Eri stiilide mõjul on muusika tajuminegi juba niivõrd teisenenud, et ka klassika ise ei taha enam hästi mahtuda traditsioonilisse esitusraami, liiati kui sämplimise ja remiksimise arenguga on radikaalselt muutunud ka arusaam teosest, selle piiridest ja seega taas looja-esitaja kuulaja distantsist.

Kelle jaoks on, kelle jaoks mitte. Mõne aja eest tekitas Pärnus furoori üks nüüdishelilooja, protesteerides oma teose veehelidega kokkumiksimise vastu. Ja Klassikaraadio kodulehel torisevad aeg-ajalt mu “Fantaasia”-saadete konservatiivsemad kuulajad, kui lugusid kokku miksin – et kes see paneb ühe loo teise peale? Ärgake üles! Kui looja on teose avalikkusele kättesaadavaks teinud, kuulub see igapäevale, kes seda kuuleb ja sellest edasi tahab mõelda!

Kui kontserdikaanon tekitab sadomasohistlikke seoseid, siis tänases hübriidilmas tundub looja iha oma teose muutumatusena säilitamise järel nii pedofiilse kui intsestuaalsena – ta ei lase enda sünnitatul elada oma elu ja luua oma suhteid, vaid vangistab ta enda rüppe.

Muidugi on ja jääb palju neid, kellele meeldib rohkem vanamoodi. Ent see ei saa enam olla norm, sest üha enamaile on normist saanud perverssus, loomuvastatus. Avagem muusika loomine, esitamine ja kuulamine tunnetuslikule reaalsusele! Klassikaline muusika sellega ei kao, pigem vastupidi – saab elujõudu juurde. Sest olen täheldanud, et mitut moodi kuulata oskajad on ka võimelised nautima mitmeid eri stiile, samas kui ühte laadi klammerdujad ei armasta sageli siiralt klassikatki...

FOTO SCANPIX

Ameerika muusikaelu tippe vallutavad naised * Placido Domingol pole mahti pensionile jääda * 94-aastane Gian Carlo Menotti tõusis ratastoolist ning juhatab "Kahe maailma festivali" üha südikamalt

• Baltimore'i sümfooniaorkestri peadirigendiks on nimetatud Marin Alsop (1956, New York). Alsop võtab taktikepi üle Juri Temirkanovilt ja on ühtlasi esimene naisdirigent, kelle kätte usaldatakse Ameerikas ühe suurkollektiivi saatust. Los Angelese Filharmoonia juhtfigure Deborah Borda peab sündmust Uue Maailma kultuuriloos tähendusrikkaks. Ameerika suured sümfooniaorkestrid on tänini olnud eranditult meeste pärusmaa, naispeadirigendiga on avalikku arvamust õrritanud ja eelarvamusi trotsinud vaid suhteliselt tagasihoidliku eelarvega orkestrikesed. Praegu Suurbritannias Bournemouthi sümfooniaorkestri palgal olev Alsop nimetati Temirkanovi mantlipärijaks seitse kuud väldanud vaagimisvoorude järel, aga isegi siis, kui valituks osutunu oli ajakirjanduses juba välja hõigatud, üritas rida kultuuripoliitiliselt "korrektsid" hääleõiguslikke pillimehi juhtunut väärata.

Yale'is ja Julliardis õppinud Alsop alustas kaheksakümnendatel viiulimängijana, ülioluliseks peab ta kohtumist Leonard Bernsteiniga. ("Ma nägin teda juhatamas ja otsustasin, et tuleb päev, mil minagi astun dirigendipulti.") Dirigendidebüüdi – õigemini võimaluse, et see debüüt üldse teoks saaks – maksis Alsop omast taskust kinni. Detsembris 1984 pani ta avaesinemise nimel mängu 10 000 dollarit, kõik toonased säästud, et hakata oma kulu ja kirjadega tulevikku sillutama.

• Hakkajaid naismuusikuid on Ühendriikides veelgi. Örnema soo esindajad on valusalt kannale astunud varases teismeeas Venemaalt Ameerikasse emigreerunud viiuldajale Anton Poležajevile. Kaks hooaega New Yorgi Filharmoonikute ridades mänginud Poležajev arvas ekslikult, et katseag kindlustab autoomaatselt ka püsiva töökoha. Kui aga kat-

seaja lõppedes paluti pult teistele loovutada, ei suutnud ta "solvangut" kuidagi alla neelata, sest samal ajal, mil teda n-õ katsetati, võeti tööle koguni seitse naissoost viiuldajat. Süüdistusega "siin eelistatakse naisi" kaebas nooruke Peterburist pärit viiuldaja kohtusse kogu New Yorgi Filharmoonikute juhtkonna. "Seksuaalse diskrimineerimise asjus" tuleb Manhattani ülemkohtus aru anda orkestri esindajal Carl R. Schiebleril, esimesel viiulil Glen Dicterow'l ja kunstilisel juhil Lorin Maazelil. Mainitud isikud juhtumit ei kommenteeri, küll aga teevad seda võidukad amatoosid, kelle sõnul ei määranud valikut sugu, vaid mänguoskus ("Poležajev aga polnud tasemel").

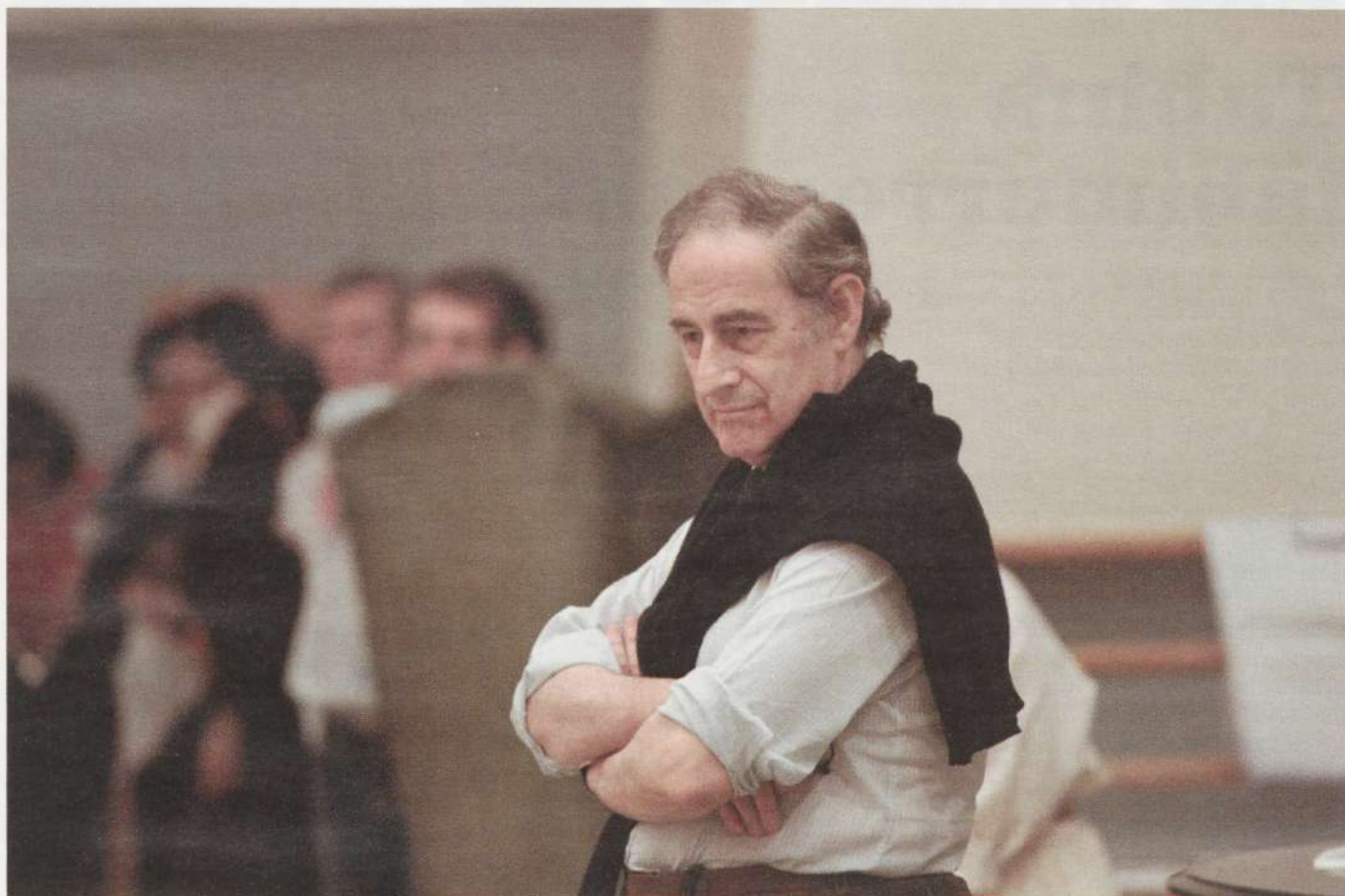
Ja naised teevad ilma ka administratiivvallas. Senine San Francisco Ooperi direktor Pamela Rosenberg on nüüdsest Berliini Filharmoonikute pea ning dirigent Simon Rattle igati rahul, et asjaajamisohjad naisterahva käes.

• Siit-sealt võib lugeda, et Placido Domingo kavatses lavaga hüvasti jätta. Teatel on mõistagi tõepõhi all, sest igavest lavaelu pole kingitud kellelegi, samas pole mõtet Domingot enneaegu pensionile saata. Seda enam, et ta lubab vormis olla vähemalt hooajani 2009 ning just Domingot silmas pidades on hetkel ooper käsil nii mehhiko heliloojal Daniel Catanil (1949) kui ka hiinlasel Tan Dunil (1957). Daniel Catani ooper "Postiljon", mis tugineb Antonio Skarmenta romaanile, peaks välja tulema 2009 Los Angeleses; Domingo hakkab kehatama luuletaja Pablo Nerudat, peaosas nähakse Domingo head sõpra, mehhiko tenorit Rolando Villazoni. Äsjasel Salzburgi festivalil esitles Domingo EMI firmamärgi all salvestatud Wagneri "Tristanit ja Isoldet"; laval pole ta Tristanit eales laulnud, kuna roll "lühendavat laulja karjääri vähemalt kümne aasta võrra". Domingo

ja dirigent Antonio Pappano pühendavad plaadi Carlos Kleiberile, märkides, et kui "tehtud töö ei peaks teispoosuses viibivale Kleiberile meeldima, jääb neil üle vaid maestro arvamusega päri olla". Kriitikute sõnul on vastne "Tristan ja Isolde" hõivamas tipmist positsiooni tänavuse hooaja CD-de hulgas.

Ja kui tenor Domingo hülgabki oma rollid, jääb ometigi alles dirigent Domingo, kes tänavugi juhatab Roomas Caracalla termides Verdi "Aidat". Ja dirigent Domingo, kes üritab lauljatele maksimaalselt vastu tulla, unistab võimalusest juhatada Bayreuthis Wagnerit; laulja Domingo unistustesse aga mahub Verdi "Simone Boccanegra" baritonina. Domingo lubab, et kui ta aastate pärast lauljakarjääri lõpetab, ei kavatses ta korraldada mastaapset hüvastiütturneed, et siis mõne aasta pärast võib-olla lavale naasta. Mis puutub koosluse "kolm tenorit", siis püütakse neid värvata 2006 Saksamaal toimuvat jalgpalli MMi sisse õnnistama. Placido Domingo on kolmest ainus, kelle lavaelu kulgeb tõises ja tulevikuperspektiiviga palangus. Luciano Pavarotti on seevastu põhiliselt ametis aastaid kestva hüvastiütlemisega, ent aegajalt proovib ta õnne lavastamisega (augustis Puccini "Boheem" Agrigentumis, Templite orus). José Carreras on valdavalt festivalide külaline; viimati sai teda kuulda Umbrias, Spoleto, Gian Carlo Menotti korraldataval "Kahe maailma festivalil".

• Varese pärit Gian Carlo Menotti, kes õppis noorpõlves Milano konservatooriumis ja seejärel Philadelphias Curtise instituudis (Arturo Toscanini olevat ta otse väevõimuga Ameerikasse kupatanud) on 94-aastane. Selles vanuses peaks justkui tugitoolis istuma ja kas mõne hinge lähedase hobi või lihtsalt mõtlusega tegelema? Olgu vahelepoike korras öel-

Kõrges vanuses Gian Carlo Menotti ei kavatsegi veel parematele jahimaadele minna ning juhib oma festivali ametnike ükskõiksusest hoolimata edasi.

FOTO CORBIS/SCANPIX

dud, et hiljuti lahkunud dirigent Carlo Maria Giulini mainis oma 90. sünnipäeval: “Viimastel aastatel on hakanud muusika mind ärritama ja vaid jalgpallist tunnen ma veel täit rõõmu” (Giulini oli kirglik Juventuse fänn). Menotti aga ütles tänavuse festivali aegu, et aastad muudavad teda järjest südimeks: “Mida vanemaks ma saan, seda paremini ma ennast tunnen. Ma muutun aina kergemaks, aga samas üha karastunumaks.” Aasta tagasi, kui tervisehädad sundisid ta ratastooli, oli päevakorral, et “Kahe maailma festival” vajab uut kunstilist juhti. Kuid Menotti tohterdas end ravimtaimedega ja rahvatarkuse abil, hoidis arstidest kaugele, ja tõusis ratastoolist. Ning tänavu suvel oli vanahärra taas kohalikule võimkonnale “närvidel käimas” ning festivalile kontserdipaiku välja nõudmas. Menotti asutas “Kahe maailma festivali” 1958; toona oli ta mitmepalgelise Kunsti armunud jünger, keda hingestasid ühiskondlikud pürgimused, kes igatses tõestada, et

Kunst oma lõputuis ilminguis pole üksnes naudingut allikas ja kultuurinähtus, vaid maa sool ja igapäevane leib. Menotti on öelnud, et poleks ta festivali asutanud, oleks ta ilmselt hakanud meditsiinitöötajaks, sedavõrd kirglikuna elas temas altruistlik vaim, soov olla kasulik. Menotti “Kahe maailma festival” on olnud hõrk kultuuride ja žanrite kokteil, poole sajandi löikes vaadelduna tundub see lõõgastav ja uuenduslik, tendentse ja tegijaid etteaimav. Allen Ginsberg, Antonio Gades, Bob Wilson, Jerzy Grotowski, Roman Polánski, Rudolf Nurejev – nemad tulid Spoletoosse siis, kui olid alles kompromisitud algajad.

Festivalist, oma lemmikust ja murelapsest rääkides mainib suviti Itaalias, muudel aastaegadel Šotimaal, Edinburghi lähedal 18. sajandi häärberis elav Menotti, et tegelikult jõudis talle juba ammuilma pärale, et festival on “ta elu suurim eksimus”, “neetud aps”, mis pani hakkama ta raha, rõõvis energia ja kes-

kendumisvõime ning kiskus eemale olulisimast, heliloomingust, ainsast valdkonnast, mis teda tõesti paelub, ent mis nõudnuks jäägitut pühendumist ja ranget eluviisi. “Oma kirjutamata jäänud teoste pärast närivad mind süümepiinad, ja nendega ma ka suren.” Ent müütilises vanuses Gian Carlo Menotti lisab, et veel ei kavatse ta minema hakata, kiusu pärast ja ninanipsuks kõigile tegeliskitele, kellel ta Spoleto oma festivaliga hinge täis ajab ja kes ammu tahaksid teda näha parematel jahimaadel. “94-aastaselt vaatan ma rahulikult tulevikku.” Kui see viimne samm aga kord astuda tuleb, siis loodab teispoolsusse uskuv Menotti minna hinge tõmbama ühte neljast puhkepaigast, mis teda laias ilmas ootamas: perekonna rahulasse Varese lähedal; Westchesterisse, kus puhkab tema südamesõber Samuel Barber, kes veidi enne surma ostis laipikese maad ka Menottile; kodusele Šotimaale või Spoletoosse – tollesse tänaatusse ja armastatud Spoletoosse.

Tubina läbimurre ajast

Festival "Tubin ja tema aeg" 18. mai – 19. juuni Estonia kontserdisaalis ja Vanemuise kontserdimajas. Esinejad: ERSO, dirigendid Paavo Järvi, Neeme Järvi ja Nikolai Aleksejev, solistid Per Tengstrand, Xiang Gao; Peterburi Maria teatri sümfooniaorkester, dirigent Valeri Gergijev; Teater Vanemuise sümfooniaorkester, tütarlastekoor Ellerhein, dirigent Lauri Sirp, solistid Nadia Kurem ja Karmen Puis; Tampere Filharmoonikumid, dirigent Eri Klas; Helsingi Linnaorkester, dirigent Leif Segerstam; Kuninglik Stockholmi Filharmoonia sümfooniaorkester, dirigent Jukka-Pekka Saraste; Viini Tonkünstler-sümfooniaorkester, dirigent Kristjan Järvi, solist Annely Peebo; Läti rahvuslik sümfooniaorkester, dirigent Olari Elts, solist Sonora Voice.

Juubelifestivali "Tubin ja tema aeg" võib pidada läbimurdeks. Tubina sümfooniaid on ju mänginud paljud nimekad orkestrid, aga peamiselt ikka eesti päritolu dirigentide juhatusel. Nüüd võtsid Tubina oma repertuaari mitu meie aja tippdirigenti, kellel eesti juuri pole, kelle jaoks Tubin on lihtsalt üks paljudest 20. sajandi heliloojatest. Teatavat läbimurret tajusin ka arvuka publiku suhtumises Tubina muusikasse. Ei ole just tavaline asi, et dirigenti kutsutakse kontserdi esimese poole lõpul neli või viis korda tagasi. Sel festivalil tuli seda aga Tubina sümfooniaste esituste järel ette korduvalt.

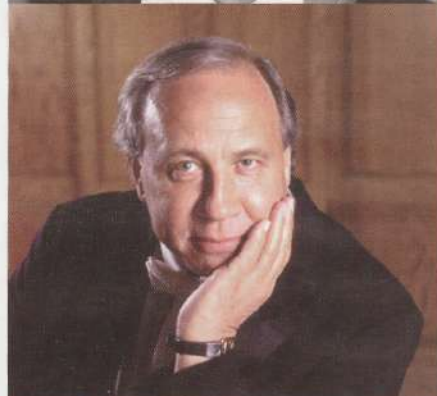
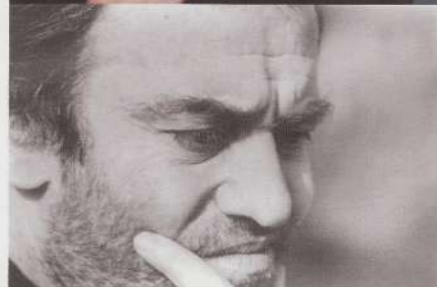
Tooksin võrdsest suurte elamustena välja kolme külalisdirendi ja nende orkestrite esinemised: Valeri Gergijevi Tubina Kaheksanda sümfooniaga, Leif Segerstami "Legendaarse" sümfooniaga ja Jukka-Pekka Saraste Kümnennda sümfooniaga. Ka jooksev kontserdikriitika on juba neid ettekandeid esile tõstnud. Kuna see oli nimetatud dirigentide esimene kokkupuude Tubina muusikaga, siis tundsin enne festivali väikest hirmu, kas ei võta nad seda mõnevõrra pealiskaudselt, kas neil tekib sellega vajalik emotsionaalne side. Aga suur rõõm oli kogeda, et

tegelikkus osutus vastupidiseks, ettekanded olid viimistletud ja emotsionaalselt läbi tunnetatud. Vähimalgi määral polnud tunnet, et Tubin on külalisdiregentidele ja -orkestritele nende põhirepertuaari, Šostakoviitši ja Sibeliuse kõrval mingi teisejärguline asi või lisakohustus. Oma süvenenud ja andunud musitseerimisega avaldasid nad parimal viisil tunnustust eesti sümfoonilisele suurvaimule.

Segerstam oma suure kogu ja jõulise kunstnikuloomuse juures on ka natuke lapsemeelne loojanatuur. Tema heliloojalik ja stambivaba lähenemine avaldus näiteks väikeses värvikas orkestratsiooni detailis, nimelt lisas ta "Legendaarse" sümfoonia partituurile omalt poolt tuulemasina. Kuigi mitte hädavajalik täiendus, oli see siiski tehtud maitsekalt ega häirinud. Kuid see ei olnud muidugi ainus meelde jäänud detail, kogu esitus oli väga orgaaniline, värvikas, ühtselt välja peetud.

Gergijev on kuulnud dirigentidest kõige karismaatilisem, tänapäeva muusikamaailmas tõesti väga kuum nimi. Selle kontserdi pooltunnine hilinemine lisas ootusärevust, et mis sealt siis tuleb? Aga nii Tubina kui ka Šostakoviitši Kaheksanda sümfoonia esitus oli tõepoolest võimas ning Gergijevi sugestiivne loomus pääses hästi mõjule. Mõned detailid Tubina Kaheksandas sümfoonias on ehk Neeme Järvi ja Arvo Volmeri plaatidel täpsemalt välja töötatud, aga teose sünye koloriit, dramaturgiline terviklikkus ja kulminatsioonide reljeefsus jätsid Gergijevi ja Maria teatri muusikute esituses väga sügava mulje.

Jukka-Pekka Saraste ja Stockholmi filharmoonia orkestri ettekantud Tubina Kümnes sümfoonia on teistega võrreldes mõnevõrra lühem ja esindab Tubina neoklassitsislikku ja selginenud hilisperioodi stiili. Kuigi selle kontserdi teine teos, Sibeliuse Teine sümfoonia, kuulub kõige kuulsamate hilisromantiliste (või varamodernistlike) sümfooniaste hulka ja Saraste on kahtlemata suur Sibeliuse ekspert, ei jäänud Tubina esitus küll kuidagi varju. Selle sümfoonia imekaunis eleegili-

IMPRESSIOONID

ne lõpp oli minu jaoks kogu festivali üks kaunimaid hetki.

Eri Klas esines Tampere orkestriga, kus ta on juba aastaid peadirigent. Koostöö sujus väga kenasti, kava oli vaheldusrikas ja põnev. Kontserdi esimene pool oli mõnevõrra akadeemilisem, kuid tõeliselt põlema läks Klas kontserdi lõpul, Richard Straussi “Till Eulenspiegelit” juhatahes, kus tema vaimukad žestid ja huumor täiel määral mõjule pääsesid.

Tubina Neljas sümfoonia Viini Tonkünstler-orkestri ja Kristjan Järvi tõlgenduses ei olnud ehk niivõrd “Lüüriline”, nagu pealkiri ütleb, vaid pigem energiline. Tõlgenduse voorusteks olid tugev liikumisenergia ja nooruslik hoog.

Läti rahvuslik sümfooniaorkester ja Olari Elts tõlgendasid Tubina suhteliselt kammerlikumat Seitsmendat sümfooniat igati veenvalt. Orkestri balansi osas oleks ehk ainuke soov olnud kuulda reljeefsemalt Tubinale nii tüüpilisi vaskpillide fanfaarihüüde. Väga meeldis Eltsi esituses selle sümfoonia rütmiergas finaali. Richard Straussi tõlgenduses tegi Elts omapärase võtte, esitades “Neli viimast laulu” ja sümfoonilise poemi “Surm ja selginemine” *attacca*, põhjuseks (või põhjenduseks) tõenäoliselt nende teoste sarnane programmiline temaatika ning viimases laulus esinev tsitaat sellest sümfoonilisest poemist.

Siinkohal juba kiidetud külalisorkestrite kõrval lasus aga festivali põhiraiskus meie oma rahvusorkestril. Ka kõik ERSO kontserdid olid suured õnnestumised. Tubina puhul aitas sellele kindlasti kaasa asjaolu, et ERSO on hiljuti Arvo Volmeriga kõik sümfooniad salvestanud.

ERSO ja Paavo Järvi kontserdi võibolla suurim elamus seostus Sibelius Viienda sümfooniaga. Ka Tubina Viienda sümfoonia ettekanne oli asjatundlik, ehkki sellist värskest, nagu sama teos samas

Suurejoonelise juubelifestivali dirigendid Paavo Järvi, Valeri Gergijev, Lauri Sirp, Neeme Järvi, Nikolai Aleksejev, Eri Klas, Leif Segerstam, Jukka-Pekka Saraste, Olari Elts ja Kristjan Järvi.

FOTOD ANNE-MALLE HALLIK, EESTI KONTSERDI ARHIIV, INTERNET

esituses paar aastat tagasi pakkus, ei olnud. Neeme Järvi on tuntud huvitava ja ootamatu repertuaarivalikuga ja nii kuulsime tema kontserdil kõrvuti ajaliselts üsna lähedasi Eugen Kapi Nõukogude Eestis loodud süiti balletist “Kalevipoeg” ja Tubina mõni aasta hiljem paguluses komponeeritud Kuuendat sümfooniat. Viimase komplitseeritud tantsurütmide mustrid ja keerukas orkestrifaktuur muutusid Neeme Järvi käe all selgeks ja läbi paistvaks.

Kahjuks ei õnnestunud kuulata Vanemuise sümfooniaorkestri ja dirigent Lauri Sirbi kontserti Tartus.

Festivali üldkava oli üldse väga õnnestunud koostatud, peakorraldaja Vardo Rumessen oli kõik väga hästi läbi mõelnud ning arvestanud erinevate dirigentide loomenatuuriga.

Lõppkontserdil esitas ERSO Nikolai Aleksejevi juhatusel Tubina Kolmanda sümfoonia. On ju teada, et Aleksejev on Šostakoviči suur austaja ja väga hea tõlgendaja ja Tubina Kolmandas, sõja ajal loodud sümfoonias on tunda teatud lähedust Šostakovičiga. Ka mitmed festivali ja konverentsi väliskülalised, kes seda sümfooniat veel ei tundnud, leidsid, et finaali keskmine episood meenutab kuulsat “pealetungi episoodi” Šostakoviči Leningradi sümfooniast. Päris kindlasti aga Tubin sel ajal Šostakoviči Seitsmendat sümfooniat ei tundnud, see on lihtsalt huvitav muusikaajalooline paralleel.

Võib rõõmustada, et selline suur festival igati õnnelikult teostus. Meie rahvusklassiku 100. sünniaastapäeval oli meil võimalus tõestada endale ja külalistele, et oleme millekski suurejooneliseks suutelised. Lõpuks tahaksin veel mainida, et festivali ajal oli Tallinnas peale külalisdirigentide ja -orkestrite ka külalisajakirjanikke ja muusikateadlasi, kes osalesid festivalijärgsel juubelikonverentsil.

Kui festival oli teatud rahvusvaheline läbimurre, siis sama võiks öelda ka teaduskonverentsi kohta: kõik teadlased USAst, Kanadast, Rootsist, Soomest ja Lätist olid teinud suure eeltöö Tubina muusika teaduslikuks interpreteerimiseks ja avasid oma ettekannetes palju uusi mõttenurki.

Margus Pärtlasega vestelnud Ia Rimmel

Pärnu suvi oli täis suurt muusikat

TOIVO TRAKS

Maailmas on arvukalt väikelinnu, mis on tuntuks saanud ainult tänu nende firmamärgile, traditsioonilisele rahvusvahelisele muusikafestivalile. Vaevalt tuntuks väljaspool Soomet Savonlinna, kui seal ei peetaks maailmakuulsat ooperifestivali, või pisikest Bayreuthi Saksamaal, kui see poleks ülemaailmselt tunnustatud Wagneri-keskus. Ka Eestis on kujunemas selline omanäoline ja tavalisest kontserditsüklist tunduvalt erineva toimumisfilosoofiaga muusikaüritus – David Oistrahhi festival.

Ajaloolises mõttes oli sellel festivalil esindatud muusika alates varasest keskajast tänapäevani, geograafiliselt kõik maailmajaod ühe erandiga – Aafrika muusika ootab veel avastamist, ka interpreete pole sellelt mandrilt vist Pärnusse siiani jõudnud. Festival ei ole küll ületanud üleeuroopalise tuntuse künnist, kuid läheneb sellele iga aastaga. Võib kindlalt väita, et Oistrahhi festivali külalised ja esinejad on Pärnust kõik lahkunud positiivse meelestatusega ning tihedatele kontserdigraafikutele vaatamata alati valmis siia tagasi tulema. Ka Eestis suhteliselt tundmatud interpretid on pakkunud kõrgetasemelist muusitseerimist igaüks oma individuaalsel moel – festivalil ei olnud nn tavalisi reakontserte, kõik olid omamoodi muusikasündmused. Kui lisada siia veel Neeme Järvi dirigeerimiskool, mis meelitab Pärnusse juba oma ammis edasijõudnud dirigente kogu maailmast, maailmanimedega orkestreid, muusikakollektiive ja ansambleid, kes sageli ei piirdu ühe kontserdiga, vaid viibivad festivalil mitu päeva, on sündinud rahvusvaheline muusikafenomen, mille üle väike-linn võib põhjusega uhkust tunda.

Kui David Oistrahhi Festivali tervikuna võiks kirjeldada kui lihituid, värvikalt säravat kalliskivi, siis 2000. aastast festivali juurde kuuluv Neeme Järvi Suveakadeemia on juveeli üks poleeritud tahke. Kontserdikülastaja näeb selle inspireeriva töö tulemusi vaid mõnel kontserdil, kus esinevad meistrkursusest osavõtjad, kuid Suveakadeemia tähendus on palju suurem. Suveakadeemia (laiemalt ka kogu Oistrahhi festival) tähendab

sed, et orkestrid, dirigendid ja solistid kogu maailmast jäävad siia lühemaks või pikemaks ajaks tööle. Neist saavad "suvepärnakad". Nende muusikute jaoks pole Pärnu vaid järjekordne anonüümne paik, kuhu saabutakse paar tundi enne kontserdi algust ja lahkutakse vahetult pärast selle lõppu, nii et interpret järgmisel päeval ei suuda kontserdipaiga nimegi meenutada. Nad tutvuvad tööst vabadel tundidel linnaga, kulutavad raha, vaimustuvad rahust, vaikusest, rohelistest parkidest, räägivad kodumaal kenast paigast nimega Pärnu ja pürgivad sinna tagasi. Mitmel on see ka õnnestunud; näiteks jaapanlasest dirigent (üks festivalipubliku lemmikuid) Kiyotaka Teraoka käis festivalil juba kuuendat korda! Sakslasest dirigent Alexander Mayer aga kolmandat korda ja seekord mitte üksi, ta võttis kursustele kaasa kogu oma kollektiivi, Kaiserslauterni sümfooniaorkestri. Sel aastal tuli Suveakadeemiasse esmakordselt kaks naisdirigenti, osavõtjate geograafia on laienenud Austraaliani. Alati on meistrkursustel olnud ka üks dirigent Eestist, seekord noor paljutootav Mihhail Gerts. Peale Kaiserslauterni orkestrit jäi kursustele pikemalt osalema veel Peterburi Akadeemilise Sümfooniaorkestri Kammerorkester. Maestro Neeme Järvi kõrval töötasid noorte dirigentidega ka soome dirigeerimiskorifee Jorma Panula ning Paavo Järvi. See on üritus, millest võidavad kõik – Pärnu kaudu kogub Eesti tuntuks maailma muusikaringkondades, festivalipublik saab nautida kaunist muusikat noorte talendikate dirigentide tõlgenduses ja viimased omakorda saavad innustust ja kogemusi maailma tippdirigentidelt.

Festivali kava oli nii suurejooneline ja laiahaardeline, kõik arvukad interpretid nii säravad isiksused, et on peaaegu võimatu kõigest detailset ülevaadet anda. Mida eriti soojalt meenutada? Kas oli see Moskva Patriarhaadi koori ürgvenelik kirikumuusika, saksa viiuldaja Kolja Blacheri meisterlik Šostakoviči Viulikonserdi tõlgendus, dirigent Sakari Oramo karismaatiline ja nakatav dirigeerimine, mis muutis ERSO otsekuu tema

hinge peegliks? Või ehk oreli ja tantsu ühendamisel kogu elukaart sümboliseeriv etendus? Äkki hoopis hollandi pianisti Jeroen Riemsdijki kõrgeast kõlakultuurist läbi imbunud huvitav eesti muusika interpretatsioon? Noore hollandi viiuldaaja Kinnereth Sieradzki võluv ja särtsakas, naeratusi ja mängurõõmu täis muusitseerimine? Ei ole võimalik valida, kõik on meenutamist väärt! Viulivirtuoos Vadim Gluzmani ja pianist Angela Yoffe, juba muusikamaailmas kanda kinnitanud interpretide võimas muusikaline tulevärk oli ehk veidi liiga eneseteadlik ja kõrgpilotaažlikult rutiinne. Hortus Musicus esines oma tuntuks tasemel ja tuntuks muusikalises keskkonnas. Peterburi Filharmoonia Akadeemiline Sümfooniaorkester Aleksandr Dmitrijevi juhatamisel esitas meeldeajäva Šostakoviči Viienda sümfoonia, kuid Tobiase avamäng "Julius Caesar" polnud kontseptsiiooniliselt nii veenev ning Korngoldi viulikonserdis mängis solist Gluzman orkestri selgelt üle. Sama orkester sai täiesti uue hingamise, kui dirigendipulti tuli Neeme Järvi. Mitmete konkursivõitudega pärjatud soome imepoisi Antti Siirala Brahmsi Teine klaverikoncert oli sügavalt tunnetatud, tõsine ja filosoofiline, ometi ehk kõlamassiivsusest pisut liiga habras. Ootamatud külalised, Kilkenny noortekoor ja kammeransambel Iirimaaalt lihtsalt reisisid Eestist avastama ja asusid nagu muuseumis kuulajatega muusikategemise rõõmu jagama. Kõrgetasemeline ja sädelev saksofonikvartett Saxest pakkus kuulajale ülimalt põneva ja mitmekülgse kava, hommikukontserdil demonstreerisid Peterburi orkestri ees oma oskusi Neeme Järvi jüngerid eesotsas küpse jaapanlase Kiyotaka Teraokaga. Filigraanselt muusitseeris Stravinski Kvartett, kelle hulka sulas hästi noor pianist Sten Lassmann. Võrratu häälega vanamuusikalaulja, argentiinlanna María Cristina Kiehr esitas hingematvalt kaunit 17. sajandi itaalia vokaalmuusikat. Vene pianismi ühe korifee, Aleksei Ljubimovi sooloõhtu raekojas oli puupüsti rahvast täis. Ljubimov oli teine muusik festivalil, kes orkestri selgelt üle mängis, esitades Kaiserslauterni orkestriga Pärdi

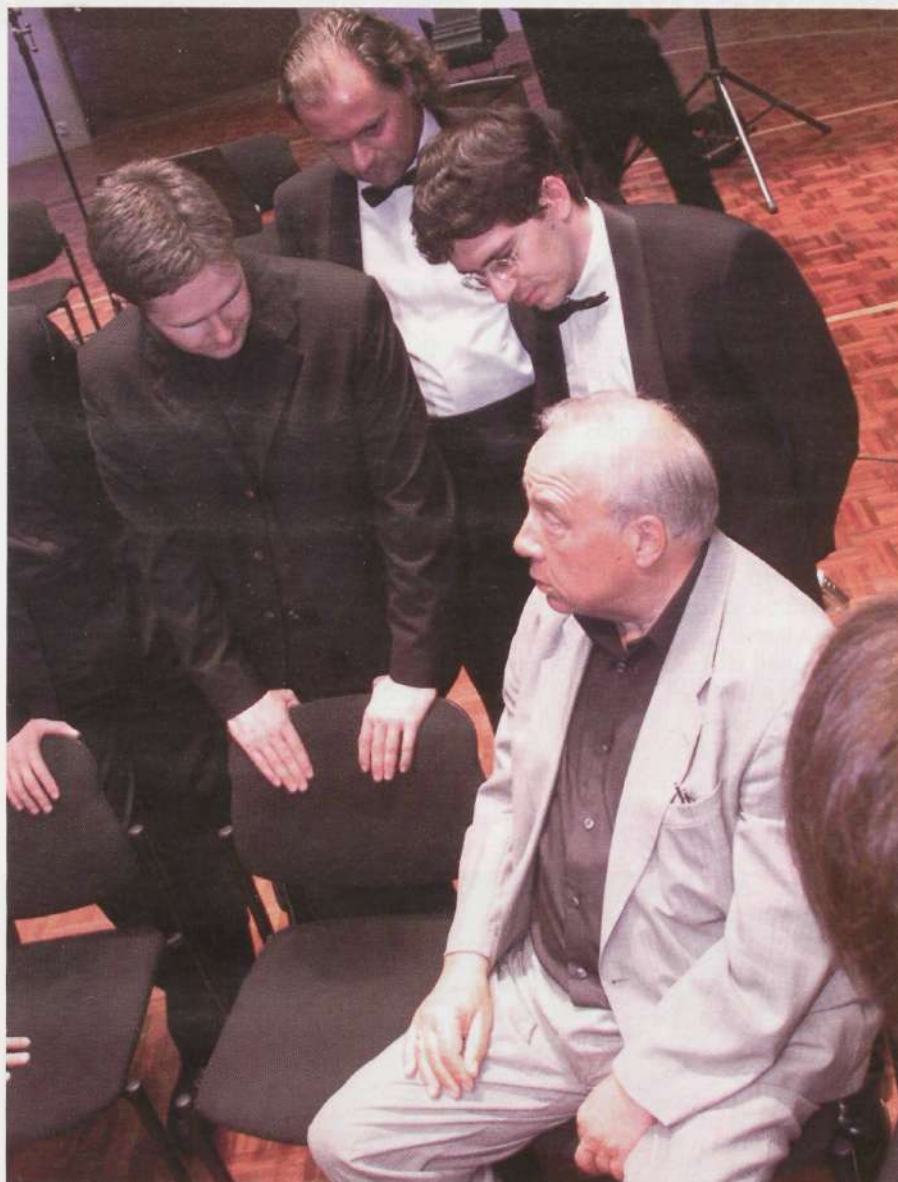
“Lamentatet”. Orkestri kaitseks peab ütleva seda, et vaatamata viulite kõla harjumatult vähestele kandvusele ja puhkpillide ebaühtlusele sai orkester, mis suures osas koosneb alles muusikuteks kujunevatest noortest, oma ülesandega olla Neeme Järvi Suveakadeemia “tööorkestriks” väga hästi hakkama. Orkester lahkus Pärnust ülendatud meeleolus, nad said festivalilt ja Suveakadeemias väga palju kogemusi.

Peterburist tuli kaunitämbrielse kõla ja mahlase musitseerimisega oboevõlur Hanjafi Tšinakajev, lausa ekstaatilise muusikakogemuse pakkus Réka Szilvay kaasakiskuva, tehniliselt täiusliku ja temperamentse Mendelssohni viulikontserdiga. Muljet avaldas Tõnu Kaljuste kaljukindel dirigeerimistäpsus Tallinna Kammerorkestri ja Nargen Opera koori ees. Soome tšellogigant Erkki Rautio on elutark ja karismaatiline muusik, kelle poogna ja imeliselt tundlike sõrmede alt voolas kontserdi jooksul läbi nagu elu ise kogu oma tunneteskaalal. Viulivirtuoos Eugen Tichindeleanu Rumeeniast, kes küll väärinuks paremini kõlavat viiulit, tõi uue positiivse üllatuse just siis, kui võis arvata, et parim on juba kuulnud. Šarmantse jaapanlanna Rutsuko Yamagishi sõrmede alt voolas kindla tehnikaga suurt muusikat.

Festivali lõppakordiks oli Arvo Pärdi “Te Deumi” lihtsalt taevalik esitus Riia Kammerkoorilt ja orkestrilt.

Vaatamata sellele, et laiahaardelise muusikafestivali korraldamine Eestis ei ole just kerge ettevõtmine; trotsides seda, et festivali taaselustamise ajajärk oli Eestis tuntava majandusliku kitsikuse periood ning idee kohtas nii kultuurilist kui poliitilist vastuseisu on Oistrahhi muusikapidu 1997. aastast alates teinud läbi hämmastava arengu. Peamiselt eesti ja soome muusikutest koosnenud neljakontserdilisest esimesest festivalist on nüüdseks kujunenud kõikehõlmav rahvusvaheline muusikasündmus, kus kahekümne kolmel kontserdil astus üles suur hulk tuntud muusikuid ja kollektiive Austraaliast USAni.

Kõike kirjeldada ja mainida kahjuks ei jõua. Muusika puhul pole sõnaline kirjeldus võimalikki. Jääme ootama uusi kauneid muusikaelamusi tuleval aastal.

Kogu fotoreportaazi terve juuli väldanud Oistrahhi festivalist pole võimalik ära mahutada. Fotodel Neeme Järvi Suveakadeemia tunnis ning Maria Cristina Kiehr ja Sakari Oramo.

FOTOD INTERNETIST JA OISTRAHHI FESTIVALI ARHIIVIST

Muusikaline mitmekülgsus ja koha vaim Suure-Jaanis

DIANA KIIVIT

Suure-Jaani muusikapäevad toimusid jaanipäevaeesel ajal, mil loodus on haljuse kõrgpunktis. Ilmaga vedas, päevad juhtusid olema täis päikest. Hea ilm lubas publikul täielikult nautida festivali vabaõhukontserte, ise viibisin kontsertidel Jahimaja terrassil ja Soomaal. Peaaegu kõik kontserdid, ka vabaõhukontserdid, olid võimenduseta. Võimendas loodus. Publik pidi koonduma lähemale ja muusika vastuvõtt oli seda vahetum.

Raske on sõnades väljendada, millise mõtme andis Mati Palmi ja Aare-Paul Lattiku kontserdile Jahimaja rõdu atmosfäär – jaanipäevaegne rohi, lilled rõdul, puud lava ümber. Aare-Paul Lattik mängis Pühavaimu kiriku suurepärasel harmooniumil, mis oli selleks puhuks pingile muru peale toodud. Kahtlemata oli julge ettevõtmine vabas õhus, ilma võimenduseta, hääle ning harmooniumi abil kõlavärve edasi anda, kaotamata osakestki muusika mõjust ning väljenduslikkusest.

Ometi muusikuil see õnnestus, arvan, et tänu karismale ja professionaalsusele. Pean veel märkima, et mitte mina üksi polnud vaimustuses pilli tämbrivõimlustest, ka üks laululind puu otsas sooleeris harmooniumi pikemate vahemängude ajal ja ka siis, kui pillil mõni eriti omapäraselt kõlav register sisse lükati. Ei tea, kas panna see hea registrivaliku või meisterlikkuse arvele, kuid Palmi bassitämber ja harmooniumi kõla sobisid omavahel. Kavas oli nii originaalloomingut (Franck, Bizet) kui ka seadeid harmooniumile, liiksaks pidas Aare-Paul palade keskel väikesel loengu harmooniumi ning selle tausta kohta.

Sven Grünbergi autorikontsert "Õhtused meeolud" Jaani kirikus rääkis religioosest tolerantsist, mitmeviisilisest tajuvõimast, vana ja uue ühendusest, millel sügavad juured ning jätkusuutlikkus. Esinesid autor klahvpillidel ja elektroonikal, Vambola Krigul löökpillidel ja

Lilian Langsepp böömi harfil. Muusika rändas läbi aja, ruumi ning võib-olla ka läbi inimeste mõtete. Kord mõjusid helid orientaalsete, sügavalt pühalikena, kord profaansetena. Kohati kuuldus muusikast paganlikke aafrika suguharurütme, siis jälle *new age*'i mõjutusi ning elektroonilisi pille. Kogeda seda kõike luterliku Jaani kiriku seinte vahel oli ootamatu, värskendav ja isegi veenev. Helimaailma liigendasid böömi harfi interluudiumid. Böömi harf pärineb küll 17.–18. sajandist, ometi seostub ta ilmalike renessanslike kõladega. Suurte heliplokkide vaheldumine interluudiumidega tekitas tunde tsüklilisusest, seotusest, ajalikust kordusest, võib-olla ka kausaalsusest; pani mõtlema jaanipäevale, mis jõulude polaarpuhana märgib suurema perioodi lõpule jõudmist.

Kontserdile Soomaal viis öine raba-tee. Et tegemist on looduskaitsealaga, kus inimtegevust minimaalselt, siis oli ainsaks "võõrkehaks" päeval rabasaarele püstitatud kerge paviljon ning mängijate kaasa võetud puldid. Polnud istepinke, loomulikult ka mitte võimendust, mis oligi tore ja eksootiline! Puldivalgust andsid tõrvikud. Toonast õhtut meenutades tuleb tahtmatult meelde ka sookailude lõhn. Mängiti Griegi süiti "Holbergi aegadest", Barberi "Adagiot", Kennani "Õist monoloogi". Jassi Zahharov oli väga hea, ta esines vastu hommikut ja aitas unustada kontidesse pugema hakanud rõskust. Ja tõesti kõlas seal soos, ilma igasuguste vahendite ja lisanditeta kontserdil, äärmiselt veenvalt Gershwini Porgy laul "... mul taskud on täis! / ...naine mul on, laul mul on... olen õnnelik". Kava oli ajalisel väljaja rihitud täpselt sedamoodi, et Griegi "Hommikumeeolu" ajal tõusis päike. Pilvisuse tõttu seda ei näinud, aga piisas teadmise-stki. Tagasiteel aurasisid laukad roosas udus, ning sookõrtel ja kiduratel mändidel oli vastu valgust näha kasteseid putukavörke.

Selline ettevõtmine nõuab nii piisavalt "hulle" korraldajaid, esinejaid kui ka piisavalt publikut. Esinejad olid ja on fa-

Õhtumeeolud Suure-Jaani kirikus. Sven Grünberg, Vambola Krigul ja Lilian Langsepp.
FOTO JAANUS SIIM

IMPRESSIOONID

Tartu Jaani kiriku päevad tartlase pilguga

MART JAANSON

naatikut, kellela põnevad ideed ei realiseeruks. Festivali hinge ja kunstilise juhi, organisti, helilooja ja Artur Kapi Ühingu asutaja Andres Uibo sõnul iseloomustab neid ühine joon, et viimne kui üks on oma ala tipp. Festivali raames astus üles palju nimekaid kollektiive: RAM, Vox Clamantis, Rondellus, Viljandi Linnakapell, Tobiase-nimeline keelpillikvartett. Viimane on ühtlasi üks festivali põhijõude – lisaks soolokontserdile panid kvarteti liikmed kokku ka Soo-orkestri ning Andres Uibo orelitrio. Festivali ajal leiab igal aastal aset mitu autorikontserti, sel aastal Vähi, Grünbergi ja Sisaski oma; toimuvad kohtumised interpreetidega, näiteks lõunatunnid Jüri Leiteni (trompet), Olev Ainomäe (oboe) ja Mati Lukiga (kontrabass). Muusikute kõrvale on kaasatud veelgi huvipakkuvaid persoone teistelt aladelt, näiteks ajaloolane Jüri Kuuskemaa (“Hüüdja häääl kõrbes”), näitleja Jüri Aarma (“Sookontsert”), koreograaf Anu Ruusmaa ja priimabaleriin Kaie Kõrb (“Tantsu liitania”), fotograaf Jaanus Siim (Suure-Jaani muusikapäevi kajastav fotonäitus). Külalisena esines selle aasta festivalil Peterburi mungakloostri koor Optina Pustõn. Plaanid on aasta-aastalt üha suurejoonelisemad, Andres Uibo peas ringlevad mõtted Villem Kapi ooperi “Lembitu” lavastamisest Lõhaverelinnamäel ning Mozarti metsasarvekontsertide tervikettekandest ajaloolistel pillidel. Festivali kunstilise juhi tegemistes on tunda jõudu, hoogu ning kangekaelsust oma ideede elluviimisel. Aitamas on ka tugimeeskond. Igal juhul on tunda, et Suure-Jaani muusikapäevi korraldatakse südamega. Usun, et soe tunne jõudis kohale ka teistele festivali külastajatele.

29. juunil toimus Tartus sündmus, mida on juba nimetatud linna viimase sajandi olulisimaks: viiskümmend aastat varem seisnud Jaani kirik taasavati pidulikult. Pärast seda sündmust ei tundu võimalus, et Tartustki võib kunagi saada Euroopa kultuuripealinn, enam tühine. Tartule annavad tähtsuse nimelt kogu Euroopas ainulaadsed Jaani kiriku terrakotaskulptuurid.

Mõeldes sellele teoreetilisele võimalusele, otsustasid neli institutsiooni, SA Tartu Jaani Kirik, MTÜ Jaani Kiriku Kultuuriprojekt, EELK Tartu Ülikooli-Jaani kogudus ja Eesti Arnold Schönbergi Ühing 2001. aasta sügisel, et korraldavad igal aastal, vähemalt kuni kiriku taasavamiseni, koostöös muusikafestivali, mis looks aluse Jaani kiriku arhitektuuriloolise tähtsusega võrreldavale kultuurielule. Juunis 2002 toimusidki esimesed Tartu Jaani kiriku päevad ja selle raames Eesti noorte heliloojate festival (ENHF). Seekordsed muusikapäevad 15.–20. juunini olid juba neljandad. Festivali peakorraldaja oli Marika Petti ja ENHFi kunstiline juht Monika Mattiesen.

Nii nagu nelja aastaga tavaks saanud, avas festivali Eesti Rahvusmeeskoor, seekord Andrus Siimoni dirigeerimisel. Koori kava oli üles ehitatud säravale prantsuse vaimulikule muusikale, kuulu järgi arvestusega, et kirikusse on juba paigaldatud suur prantsuse stiilis sümfoonia-line orel. Selline plaan on Tartu Ülikooli-Jaani kogudusel tõesti, kuid kahjuks peab seda 12 miljonit krooni maksvat orelit veel mõnda aega ootama. Meeskoor pidi läbi ajama veel mitte lõplikult üles seatud saksa päritolu koorioreliga, kuid dirigent reageeris olukorrale kiiresti. Durufflé Missa asemel esitati Cherubini “Sanctus”, Bruckneri “Ave Maria” ja Tobiase “Eks teie tea”. Ka organist Hille Poroson sai poolvalmis oreliga kenasti hakka-ma. Ülejäänud kava koosnes muusikasse valatud vana testamendi psalmidest

Milhaud’lt, Franckilt, Poosilt, Kalcaselt, Pärldilt ning palvetest Poulencilt ja Singilt. Koor kõlas tihedalt ja ladusalt, kava oli juba Tallinnas sisse lauldud. Vahest paaris loos tundus mõni koht kõlatugevuselt üle forsseeritud.

16. juunil esines kirikus Hortus Musicus, kavas Grigorjeva, Uibo, Kantšeli, Knaifel, Pärt ning 13.–14. sajandi inglise ja prantsuse motetid. Olevat olnud huvitav ja hea kontsert, kahjuks ei saanud ise kuulama minna.

17. juunil algas ENHF, mille kunstiline juht Monika Mattiesen astus üles tema puhul juba tavapäraseks saanud muusikute ja kunstnike seltskonnaga, ansambliga Küberstuudio. Kava oli, nagu ikka, üles ehitatud lugudevaheliste pausideta, läbi komponeeritud elektroakustilise ja elava muusikaga. Esimesena ja esiettekandes kõlanud Tatjana Kozlova “Doors” flöödile ja elektroonikale *ad libitum* pakus järjekordse hästi vormitud ja huvitava kõlaelamuse. Kozlova suudab isikupärase ja tehniliselt tugeva heliloojana mind alati meeldivalt üllatada. Karlheinz Stockhauseni “Kathinka laulu” ooperist “Samstag aus Licht” flöödile ja elektroonikale olin Küberstuudio esituses juba varem kuulnud. Seekord oli lugu lavaliselt veidi teisiti lahendatud, kuid jättis sama veenva mulje. Kristjan Kõrveri “...notae...” kandlele kinnitas kandle suurejoonelist läbimurret tänapäeva kunstmuusika pillina. Teose hoolikalt valitud ja mitmekesine kõlamaailm ning Kristi Mühlingu tehniline ja läbitunneta-tud esitus muutsid Kõrveri ostinaatosid ja vabarütmilisi löike vaheldava muusika nauditavaks. Üllatuse pakkus ka Mari Vihmandi lindikompositsioon “...nüüd tuli aeg minu juurde alasti...”. Juba 1997. aastal valminud teos oli saanud endale juurde Meelis Salujärve maitsekalt komponeeritud videopildi ja tulemus oli aastate eest kuuldud versioonist märksa rik-kam.

IMPRESSIOONID

Laupäeval, 18. juunil koguneti ENHFi *workshop*'ile, lõpuks ometi Jaani kiriku renoveeritud kõrvalruumidesse. Monika Mattiesen oli seekordseks teemaks valinud "Interpreet ja helilooja" ning ürituse läbiviijaidki oli esmakordselt kaks: flötist Tarmo Johannes ja helilooja Mari Vihmand.

Tarmo Johannes rääkis helilooja koostööst interpreediga. Näitena heast koostööst tõi ta Luciano Berio, kes noteeris oma "Sequenza I" sooloflöödile 1958. aastal tollal uudses proportsionaalses notatsioonis just seepärast, et leidis ühise keele flötist Severino Gazzelloniga. Johannes tõi sellesarnaseid näiteid ka heliloojate Salvatore Sciarrino ja Luigi Nono puhul. Näitena heliloojast, kes ei pea koostööd interpreediga vajalikuks, vaid pigem surub peale oma tihti ülimat tehnilist virtuoossust nõudva tahtmise, tõi ta Franco Donatoni ja Brian Ferneyhough.

Juba pikemat aega Saksamaal elav ja töötav helilooja Mari Vihmand võttis vaatluse alla oma kaks sooloteost, mis on mõlemad sündinud tihedast koostööst interpreetidega. "Küsimus" oboele (1997) ja "Keeris" flöödile (2001/2002) kujunesid helilooja katsest sulatada vastavalt Kalev Kuljuse ja Mihkel Peäske etteantud tehnilisi võtteid endale sobivasse muusikalisse vormi. Vihmandi seisukoht suhetes oma muusika esitajatega on, et interpreedile peab jääma oma lõbu, ta ei tohi olla helilooja ori.

Sama päeva õhtul toimus kirikus kammeransamblike kontsert, kavas Margo Kõlari kaunis lühistseen "Marta juures" filmist "Nimed marmortahvil" kahele kitarrile (Lauri Jõelett ja Kristo Käo), Mart Jaanson'i koraalivariatsioon "Üks kindel linn" flöödile ja klaverile (esiettekanne, Monika Mattiesen ja Martti Raide), Timo Steineri menuka OP!-muusika järjekordne versioon "OP!-variatsioonid" klaverile (Taavi Kull); Mirjam Tally sulnid "Kolm laulu" metsosopranile, flöödile ja kandlele (esiettekanne, Iris Oja, Tarmo Johannes, Kristi Mühling), Lauri Jõelette huvitavat vormi ja keelteköla pakkuv "Concordia" kahele kitarrile (Lauri Jõelett ja Kristo Käo), Tõnu Kõrvitsa "Hümn" klaverile (Martti Raide), Hans-Gunter Locki tehnilise taibu ja tundliku kõrva õnnelikkude kooslust väljendav "Jaaniüht" flöödile ja live-elektronika-

le (esiettekanne, Küberstudio), Erkki-Sven Tüüri traagilis-tõsine "Dedicatio" tšellole ja klaverile (Aare Tammesalu ja Martti Raide) ning Eestis heliloojakoolitust saanud lätlanna Santa Ratniece "Riia palsamina" paitav "...between the shores of our souls..." metsosopranile, flöödile, kandlele ja tšellole (ansambel Resonabilis). Kontsert oli oma lugude ja esitajate vaheldusrikkuses hästi jälgitav, ehkki muusika oli enamasti meditatiivne. Ühegi pala kvaliteet ei langenud alla keskmise (määrab muidugi tunne) ja esitus oli kindlalt üle keskmise.

Pühapäeval koguneti kuulama kontserti "Klaver ja klaver", mille eesti noorema naispianismi tippe Hanna Heinmaa ja Kadri-Ann Sumera esitasid Lepo Sumera ning tema õpilaste Mari Vihmandi, Märt-Matis Lille ja Erkki-Sven Tüüri klaveriansambleid. Kava uuemad teosed olid Mari Vihmandi "Labürint", mis leiab tõenäoliselt klaveriansamblike repertuaaris kindla koha, ja esiettekandes kõlanud Märt-Matis Lille omapärane orientaalne vaimuga kompositsioon "Suvevihmad", mis oma kuuldemängulisuse-taotlusega (lugeja Vahur-Paul Põldma) avardab vähemalt eesti klaveriansambli žanripiire. Kohati ülitehniline kava esitati märkimisväärse enesekindlusega.

ENHF lõppes esmaspäeval, 20. juunil väga kvaliteetse vokaalkontserdiga: kammerkoor Voces Musicales esitas dirigent Risto Joosti juhatusel kava uuemast eesti heliloojate loomingust: Mart Siimeri "On öö", Timo Steineri "Hommage" (esiettekanne), Mari Vihmandi "Laudate Dominum", "Veni sancte spiritus" ja Psalm 126 (esiettekanne), Ülo Kriguli "Kui linnuteede kruusa langeb ingel...", Tatjana Kozlova "Intermezzo jääs" (esiettekanne), Toivo Tulevi "Farewell, Goodbye" (esiettekanne) ning Eduard Tubina "Õhtulaul" Timo Steineri seades. Kuuldu kõlas tõeliselt huvitavalt ja modernistlikult, isegi heliloojate puhul, kellel see ei tundu olevat eesmärgiks. Tekkis mõte, et inimhääle koor on ikkagi universaalseim instrument: sobib ühtviisi hästi nii traditsioonilise kui ka modernse muusika esitamiseks.

Paar sõna ka Jaani kiriku taasavamis-päeva, 29. juuni kontserdist, kuna ka selgel kõlas eesti heliloojate muusika. Tõnu Kaljuste juhutatud Eesti Filharmoonia

Kadri-Ann Sumera (vasakul) ja Hanna Heinmaa mängisid vanas kirikus uut muusikat.

FOTO NAATAN HAAMER

Kammerkoori ja Tallinna Kammerorkestri esituses kõlasid Arvo Pärdi "Berliini misa", Erkki-Sven Tüüri "Rada ja jäljed" ning Mart Siimeri "Kivide tulekeel", kaks viimast esiettekandes. Pärdi teos on juba ammu tuntud, kuid tõsis teiste hulgast ikkagi esile. Ka Tüüri ja Siimeri teostes oli palju head ja kaunist, kuid Pärdi muusika on imeliselt ühtne: kõik toimub tasemel, millest allapoole ei laskuta kunagi.

Kokku võttes tahaksin tänada kõiki Tartu Jaani kiriku taastamisega – nii füüsilises, vaimses kui vaimulikus mõttes – seotud inimesi. See oli tõeline ühistöö, mis sidus paljusid. Viljad, mida Jaani kiriku näol on suurte pingutustega üheskoos kasvatatud, hakkavad alles järk-järgult küpsema.

Viljandist leitud poognad

KRISTA SILDOJA

Viljandi pärimusmuusika festival oli sel aastal pühendanud põhitähelepanu poogenpillidele ja nende muusikale, kandes naljatledes pisut kahemõttelist nimetust "Poogen!!!". Poogenpillide hulgas paistsid kava jälgides silma hiu kandled ja loomulikult viiulid. Nii festivali õpitoad kui ka temaatiline näitus olid keskendunud nimetatud pillidele, nende mängutehnikatele ja ajaloole.

Festivali kava jagunes sisuliselt kaheks: oma- ja välismaine. Omamaist poogenpillidele iseloomulikku ilu hoidsid üleval noortest koosnevad suured kollektiivid. Mõnuga mängimas võisime kuulda Virumaa ja Viljandi noorteorkestreid ning Eesti ETNO pillimängijaid. Rohelisel laval esindas ajalooliselt rikka viiulimuusika pärandiga Pärnumaad sealne Pärnumaa Viulikoos, mis ühendab erinevate muusikakoolide viiuliõpilasi ja -õpetajaid.

Suurtele viulikoosidele vastukaaluks otsisin kavast esitusi, mis tutvustaksid eesti viiulimängu (küla)traditsiooni või uusi viiulipalasisid, mängituna ühel või kahel viiulil, ehk siis midagi gurmaaniidele kuulamiseks. Kahest kontserti andvast Eesti viiuliduost jõudsin jooksujalu kuu-

lama ühte – Indrek Kaldat ja Tiit Kikast. Siin valati kuulaja üle vabalavaliku (enamasti sarkasmimaigulise) huumoriga, mille varju jäi paraku muusika, mida otsima läksin. Otsisin viiulimuusikat, kogesin aga "Ahja bussile kiirustavat" (tsitaat lavalt) armutut viiulivingutamist stiilis *à la* "pisut piinlik, et pean olema just siin maal sündinud".

Nüüsis tuli otsida igatsetud väärikust mujalt. Ja seda võis leida väliskülaliste etteastetes. Tulist nooruslikku viiulisärtu pakkus lavalt taanlaste kvartett eesotsas viiuldaja Henrik Jansbergiga. Polkad vaheldusid džüügide ja omaloominguliste uuspaladega, mille järgi said lava ees hüplevad noored end vabalt välja elada. Soomlaste kaasa toodud muusikast jõudsin kuulama Suure Toa kontserti, kus astus üles duo laulja-viiuldaja-joubikkomängija Marianne Maans ning Lauri Antila kontrabassil. Säravselge häälega, omakandi pärimusest ilmselgelt vaimustunud Marianne kasutas tehnikat, mis väärrib esiletõstmist. Naiseliku viiuliesitusega üheaegselt kõlasid häälega improviseeritud iseseisvad kaasmeloodiad. Tulemus oli koostöös kontrabassi-Lauriga väga

nauditav.

Festivalikontsertide tipuks kujunes ülipeen ja virtuososne viiulimäng rootslaselt Pelle Björnlerilt. Pelle lavapartneriks oli noore põlvkonna *nyckelharpa*-mängija Johan Hedin, kes on Viljandit külastanud ka varem. Koos võeti vaevaks vallatleda traditsiooni piires – imetusväärne, sest see õnnestus neil sajaprotsendiliselt! Kõlasid *polska*'d ja marsilood barokiaegsest Rootsist, mida esitati tolele ajastule iseloomulikke kõlavärve kasutades. Vürtsiks lisas kumbki pillimees oma täna-seid teadmisi klassikalisest ja nüüdisaegsest harmoniseerimistehnikast, mis mahutasid barokse kõlamaailma sisse ilusti ära. Kokku kõlas nii väiksemasse kontserdisaali, vanamuusika- kui ka pärimusmuusikafestivalidele sobiv kirkas rootsipärane duomäng. Kadedaks tegi.

Siinsetel viiuldajatel ja hiu kandled mängijatel on eeskujusid, kelle järgi kujundada välja tänapäevane ja sisukas poogenpillimuusika traditsioon. Isiklikult tundub, et Oorti ja Sünteri Sassiga koos musitseerinud etnolaagri noorviiludajad on huvitavat ja isikupärast teetsa leidmas. Ärgu nad ainult alla andku!

"Viljandi folk" keskendus seekord poogenpillidele. Vasakul esiplaanil Krista Sildoja.
FOTO NAATAN HAAMER

Haapsalu vanamuusikafestival – stiilipuhtad kavad ja sõnakesksus

MARJU RIISIKAMP

6.–10. juulini toimunud XII Haapsalu vanamuusikafestival kujunes vaieldamatult kuurortlinna suve tähtsündmuseks. Aasta-aastalt täienenud atraktiivsusega piiskoplinnus koos toomkirikuga (Haapsalu sümbol ja turismimagnet) pakkus taas kord meeldivaid muusikaelamusi. Festivali kunstilise juhi Toomas Siitani sõnul pole aga keskaegne linnus ja selle kirik mitte ainult muuseum, vaid linna elav süda. Muusika, mida festival siia toob, on vana ja uus ühtaegu, sest muusika sünnib ja elab olevikuhetkes ning tal on tähendus vaid inimestele, kes koos temaga selles hetkes hingavad.

Tänavusel festivalil oli aga tõepoolest kõrvuti vana ja uus muusika ning katsetati põnevate kooslustega (näiteks varajane polüfoonia dialoogis kolme elektrikitarrimprovisatsioonidega). Vaieldamatult on siiani festivali raskuspunkt kuulunud vaimulikule vokaalmuusikale. Nii ka sel aastal. Kontsertide kavas figureerisid sellised heliloojad nagu Pärt, Boccherini, Byrd, J. S. Bach jt; esinesid Eesti ansamblid Vox Clamantis, Weekend Guitar Trio, Haapsalu Festivali Koor, Tallinna Barokkorkester ja ansambel Studio Vocale, samuti Inglise ansambel Fretwork ja Ensemble Explorations Belgiast.

Minul oli võimalus kuulata kahte kontserti, millest lähemalt ka kirjutan.

Sopran Emma Kirkby ja ansambli Fretwork kava oli pühendatud 16. sajandil sündinud inglise heliloojale William Byrdile, kuninganna Elizabeth I õukonna komponistile, kes juba 20-aastaselt juhatas Lincolni katedraali koori ning 1572. aastal pälvis oma suurte teenete eest aunituse Gentleman of the Chapel Royal. Byrdi umbes 500 teose hulgas on tähtis koht vaimulikel vokaalteostel, samuti teostel orelile ja virginaalile; oma mahakast loominguks on ta kõigest 30 tööd pühendanud *viola da gamba*-de ansamblikele ehk *consort*-ile, mida on nimetatud ka viola-ansamblikeks. Õieti tähistati sõnaga *consort* enne 1700. aastaid mis tahes väikest pillide kooslust. Esimesed teated gambade ansamblist Inglismaal ulatuvad aastasse

1540, kuningas Henry VIII õukonda, kes vaatamata oma kurjadele kalduvustele olevat siiski muusikast väga lugu pidanud. See traditsioon püsis Inglismaal kaua, kuni 18. sajandini. Neljaliikmeline Fretwork suutis selle stiili lihtsust ilustamata ja süüvides suurepäraselt edasi anda. Kõlasid fantaasiad ja kaks John Taverneri missast alguse saanud muusikateost nimega *In Nomine*. Viimane on selle ajastu muusikale ainuomane ja väga “inglaslik” nähtus, n-ö instrumentaalne motett, mille aluseks gregooriuse koraal “Gloria tibi trinitas”. Sellenimelisi kontrapunktilisi teoseid kirjutati 17. sajandi kaheksakümnendate aastateni välja.

Fretwork tegutseb alates 1986. aastast, on andnud kontserte maailma erinevais paigus, teinud arvukalt salvestusi ning on ilmselt juba paljudele tuttav oma stiilipuhta ja peene vanamuusikatõlgendusega. Koostööd on tehtud mitmete nimekate lauljatega, nagu näiteks kontratenor Michael Chance ja sopran Catherine Bott. Seekord oli ansambli viiendaks liikmeks võrratu sopran Emma Kirkby, kelle laulu iseloomustab briljantne vokaaltehnika, hääle nõtkus, puhas intonatsioon, selge diktsioon. Ehkki laulja on teinud üle saja salvestuse, eelistab ta siiski vahetut kontserdi õhkkonda.

Seoses päev varem (7. juulil) toimunud kurbade sündmustega Londonis vahetas ansambel kontserdi esimese poole lõpuloole “My mistress had a little dog” (“Minu armsamal oli koerake”) Byrdi õpetaja Thomas Tallise surma puhul kirjutatud teosega. Vaatamata leinameeleolule, õhkus selle õhtu muusikast midagi äärmiselt helget ja ajatut. Gambamuusika saatel soleeriv laulja pole meie kontserdielust just sagedane nähtus. Tämbrikselt sobis Kirkby tundlik fraseerimine ja selge intonatsioon suurepäraselt ülemhelirikaste keelpillidega, tulemuseks lausa joovastav rahu, meditatsiooni õhkkond. Asjatundlik publik, kellest suur hulk oli Tallinnast selleks puhuks kohale sõitnud, oli tekkinud kontemplatiivsest seisundist otsekui nõutud ning et kontserdi lõppedes ei tahe-

Emma Kirkby ja ansambli Fretwork vaivastav esitus täitis Haapsalu toomkiriku joovastava rahu ja nõidusliku lummaga. FOTO ANNELI SÄRE

tud ikka veel kuidagi sellest imelisest seisundist väljuda, siis kõlas ka kaks lisalugu: tuntud renessansslaul “Silver Swan” ja üle saja aasta hiljem loodud Belinda aaria Purcell'i ooperist “Dido ja Aeneas”. Hämmastavalt täiuslik esitus!

Teine kontsert, mida mul õnnestus Haapsalus kuulata, toimus 10. juulil ja kujunes festivalile igati suurejooneliseks ja elamuslikuks lõpupidustuseks – kavas Johann Sebastian Bachi muusika. Festivalile tekkis terviklik raam, sest ka avakontserdil oli kõlanud suurmeisteri loominguks, nimelt tema “Fuugakunst”, vaheldumisi teise selleaastase juubilar Arvo Pärdi vaimulike teostega. Kunstilisele juhile selle eest sügav kummardus, sest nii oskuslik tervikliku kava koostamine on tõepoolest haruldane! Bachi vaimulikel suurteostel on festivalil läbi aegade olnud kindel koht. Tänavu kõlas kaks soolokantaati: bassile loodud ülestõusmispühade kantaat “Der Himmel lacht! Die Erde jubilieret” BWV 31 ja ainus teada olev Bachi soolokantaat tenorile “Ich armer Mensch, ich Sündenknecht” BWV 55 ning ülituntud “Magnificat” BWV 243, esitajateks Tallinna Barokkorkester, ansambel Studio Vocale ning solistid Kädy Plaas, Teele Jõks, Mati Turi ja Priit Volmer. Stiilipuhas kava, mille orkester ja lauljad igati meeldivalt esitasid.

Solistide ja koori tase oli tõepoolest laitmatu, kuid kohati oleks soovitud kuul-

Enn Võrgu apokalüptilised tulevikupildid

KAIE TANNER

XIII Rapla kirikumuusika festivali avakontsert: Enn Võrgu oratooriumi "Valvake!" esiettekannet Rapla kirikus 22. juulil. Nargen Opera koor ja Tallinna Kammerorkester, Kädy Plaas (sopran), Helen Lokuta (alt), Mati Turi (tenor), Rainer Vilu (bariton), dirigent Tõnu Kaljuste.

tähti taeval. Aga enne kõike seda pistavad nad oma käed teie külge ja vaenavad teid, ära andes kogudusekodadesse ja vangis; viies teid kuningate ja maavalitsejate ette Tema nime pärast. [...] Ka meie vanemad ja vennad ja sugulased ning sõbrad annavad meid ära ja surmavad mõned meie seast."

Lähiminevikus toimunud repressioonid ei läinud mööda ühestki eestlasest ning Stalin polnud veel surnud, kui Võrk oma oratooriumi tekste valis. Helilooja varjas end arreteerimise eest ning tema tulevik oli pehmelts öeldes ebakindel nagu paljudel kirikuga seotud inimestel.

Seda mõjuvam on tema kindel usk ja lootus, mis kumab läbi oratooriumi tekstivalikust.

"Teie süda ärge kohkugu, ma tulen teie juurde. Teie näete, sest mina elan ja teie peate elama.

Kannatlikult oodates päästate oma hinge. [...] Teie kõik olete ju valguse lapsed ja päeva lapsed. [...] Oõ on möödumas, aga päev on lähedal. [...] Meie ootame Tema töötuse peale uusi taevid ja uut maad, kus õigus elab!"

Võrgu optimism oli õigustatud. Hruštšovi sula tuli ning helilooja sai põranda alt välja tulla ja taas ametlikult tööle asuda. 1956. aastal kanti tema juhatusel Rapla kirikus ette "Valvake!" esimene osa (küll orelisaatega) ning ka hiljem on esitatud teosest katkendeid. Kuid tervikettekannet

da rohkem sõnakesksust ja baroklikku afekti – muusikasse kätkevad religiooset vaimustust. Loomulikult ei saavuta seda emotsioone tagant piitsutades, vaid pigem teksti süvenedes ja tõdedes, et Monteverdi oivaline esteetika, mille kohaselt muusika on sõna teenistuses (n-õ sõnast lähtuv helimaaling), polnud Bachile kindlasti mitte tundmatu.

Kooriosades oleks tahtnud kuulda kadentsides rohkem energiat ja graafilist selgust, lõpetatuse efekti, sest kui võrrelda fraase inimese kõnega, siis on kadents nagu pika seletava osa lõppsõna, järelalus, tal on kokkuvõttev tähendus. Võib-olla veidi kohmakas näide, kuid kujutlegem oraatorit, kes alustab jõuliselt oma mõtte väljendamist ja lõpetab lause ebaselge pominaga. Kõrvu jäi ka mõningane dissonantsi pidede alahindamine. Loomulikult pole kvaridi või septimi pide tänapäeva inimesele enam mingi "läbielamine", kuid püüdkem siiski ka ses suhtes tundlikumaks muutuda ja end n-õ afekti viia. Dissonantsid on selle ajastu muusikas enamasti ette valmistatud takti rõhutul osal ja jäävad pidena kõlama takti rõhulisel osal. Kui tekkinud uus akord, mis kannab endas tohutut pinget, jääb välja kuulamata, kaotavad nii muusika voolavus kui ka fraas ja selle ehitus väga palju oma mõjujõust. Bachi loomingu on vaieldamatult sulandunud Monteverdi, Frescobaldi ja prantsuse heliloojate kirglik *duresse e ligature* stiil, mida võiks eesti keelde tõlkida "pinged ja lahendused". Kui pinge pole pinge, siis ei saa ju olla ka lahendus...

Nende kahe kontserdi põhjal, ja võib-olla veel enamgi tänu teistele kontsertidele, mis jäid kahjuks kuulamata, kuid mille ideest sai aimu tänu sisukalt koostatud kavavihikule, tekkis hulgaliselt mõtteid uue ja vana väärtmuusika seostest. Bukletist võis muu hulgas lugeda helilooja Arvo Pärdi mõtisklust muusika tähendusest kõige laiemas mõttes, arvude maailmast, sellest, kuidas ta "laseb sõnadel muusikat kirjutada", sest sõna (kr k *logos*) on terve materiaalse kosmose hing, seesmine põhjus, millest kindlate seaduste kohaselt lähtub kõik muu. Ühtlasi on see üks suur müsteerium, sest sageli me ei aima, kus täpselt *logos* end ilmutab...

Enn Võrgu ulatuslikeim teos, oratoorium "Valvake!" on kirjutatud 1952–1955 ja oli veidral kombel siiamaa ni terviklikult ette kandmata. Et Rapla koguduse õpetaja Mihkel Kukk sellele mõttele tuli ja Tõnu Kaljuste Teatri- ja Muusikamuseumist noodid välja kaevas, on eesti muusikale kahtlemata suur teene. Juba ajalooliselt oluline, sest omamaiste vokaalsümfooniliste suurvormidega meil just väga priisat pole; aga sisuliselt veel olulisem, sest tegemist on väga hea ja ilusa muusikaga.

Piiblitekstidele loodud "Valvake!" vahendab apokalüptilisi tulevikupilte maailma viimastest päevadest, suur osa neist Jeesuse sõnade kaudu. Aimatav on ka heliloojapoolne paralleel oma ajaga.

"Ja kui teie kuulete sõdadest ja kuulete mässudest, siis ärge kohkuge, sest see peab enne sündima; aga lõpp ei ole veel niipea käes. [...] Rahvas tõuseb rahva vastu, riik riigi vastu (...) ning hirmsaid asju on näha ja suuri tunnus-

Sadakond muusikut poolsada aastat tagasi loodud oratooriumi "Valvake!" esiettekandele Rapla kirikus.

FOTO ARVO KULDKEPP

ne ühes orkestri, solistide ja kooriga, ehkki ühe kooriga partituuris ette nähtud kolme asemel, sai teoks alles aastal 2005, Rapla kirikumuusika festivali avamisel.

Peab ütleva, et oratooriumil vedas nii dirigendi kui muusikutega. Dirigent oskas leida väljendusrikkad strihhid, tempod ja dünaamika (kui kahe esimese kohta olid partituuris ka helilooja märkused, siis viimase kohta mitte ühtki vihjet), mis teoses peituvat dramatismi esile tõid; koor, orkester ja solistid musitseerisid erksalt ning suutsid dirigendi ja helilooja taotlused ka publikule edasi anda.

Massilt ja kõlajõult jäi koor siiski orkestrile veidi alla, mis tähendas, et kogu ettekande dünaamiline skaala varieerus enamasti *pianissimo*'st *forte*'ni, ehkki mõnigi kord läinuks dramatismi huvides suuremat kõlajõudu vaja. Orkester oleks küll suutnud end valjemini väljendada, aga koor ilmselt mitte, ning muidugi on hea, et dirigent ei lasknud pillimeestel lauljaid üle mängida. Ilmselt oleks helilooja poolt ette nähtud sega-, nais- ja meeskoor päris hästi ära kulunud, mida Tõnu Kaljuste pärast ettekannet ka ütles. Küll aga paistis koor silma karakterite ja strihhide mitmekülgusega, eriti *marcato* ja *legato* vastandamisel teise osa kooris "Sest ootegu välk sähvatab ida poolt". Vaheajal tabasin end nuputamast, kas koori ealine mitmekesisus oleks ettekandele kasuks tulnud (praegu koosnes see peaaegu eranditult noortest lauljatest, kelle aldi ja bassi madalas registris jäi kohati kandvusest puudu), ja leidsin, et oleks vist küll.

Solistidest kerkisid eriti esile Mati Turi väga hea artikulatsiooni ja eredate karakteritega ning Helen Lokuta kauni ilmeka vokaaliga. Rainer Vilule sobib lüürilisem karakter ilmselt paremini: kolmanda osa baritonisoolo "Õõ on möödumas..." kõlas suurepäraselt, jõulisemates *forte*-lõikudes mängis orkester temast paraku üle. Kädy Plaasi ilusale häälele ja kandvale lüürilisele vokaalile ("Teie kõik olete ja valguse lapsed") sooviks juurde diktsioonilist täpsust ning karakterset mitmekesisust – "Muist neist teie tapate ja lööte risti..." kõlas sama lüüriliselt ja leebelt kui kõik muu.

"Valvake!" on üks eesti oratoriaalse muusika ausamaid ja siiramaid teoseid, mida ma tean," ütles Tõnu Kaljuste pärast kontserti.

Eesti muusika on ühe suurteose ning Eesti publik ühe muusikaelamuse võrra rikkam. Suur tänu Rapla kirikumuusika festivalile!

KONTRAPUNKT

Rahvusoper Estonia sajanda hooaja lävel

15. detsembril alustab Rahvusoper Estonia oma sajandat hooaega. Sel puhul heidaks kõigepealt põgusa pilgu ajalukku. 1865. aastal asutati Tallinnas laulu ja mängu selts Estonia. Näitemänguga alustati selles 1871. aastal. Edasine teatritegemine oli üsna juhuslik ja traditsioonist võib rääkida alles alates 1895. aastast. 1906. aastal loodi seltsi baasil lavastajate ja näitlejate Paul Pinna ning Theodor Altermanni eestvõtmisel kutseline teater Estonia. Estonia teatril on olnud aja jooksul palju nimesid, kuid 1998. aastast kannab ta nime Rahvusoper Estonia ning tegutseb avalik-õigusliku institutsioonina. Ajakiri Muusika uuriski, millised on tegijate endi ootused ja lootused juubelihooaja eel. On mitmeid inimesi, kes Rahvusoperi käekäigu pärast südant valutavad. Neid, kes rõhutavad, et eesti rahva väiksuse juures on oma ooperimaja olemasolu iseenesest juba suur näitaja, eriti, kui võrrelda seda suuremate riikidega. Ja neidki, kes ootavad ooperimajalt suuri reforme, uusi tuuli, rohkem avarat mõtlemist ning laulja kui looja-isiksuse väärtustamist. Erinevaid seisukohti on palju, ooperimaju aga üks.

Neeme Kuningas:

Kas Rahvusoperis on juubelihooajal oodata olulisi uuendusi ja muudatusi? Nähtavaim on teatrimaja renoveerimise lõpuleviimine; sajanda hooaja avatenduse "Tosca" eesriie avaneb 15. detsembril uuendatud ja muudetud vaatesaalis. Sisuliselt uueneb, muutub ja areneb Rahvusoper igal hooajal, loomulikult ka juubelihooajal. Päevakorral on ka korralduslikud uuendused, kuid need jäävad n-ö kõigipoolsele.

Milliseid arengusuundi teie peaproductsenti ja lavastajana näete? Mis on n-ö head ja vead, mis suunas edasi areneeda?

Peaproductsentina pean arengusuundi kujundades oluliseks tajuda meie võimalusi ja funktsioone lokaalselt (Eesti), regionaalselt (Baltikum, Skandinaavia, Loode-Venemaa) ja globaalselt (Euroopa, maailm), samuti võimet targalt hoida meie ambitsioonid nendel telgedel võimete kohases proportsioonis. Lihtsustatult: Eesti elanikele peab olema kättesaadav maailmaklassika; regionaalselt peame jätkama sellist esteetilist suunda ja repertuaarivalikut, mis meid naabritest eristaks. Euroopa ja maailma mastaabis võime oma valdkonnas huvi pakkuda siiski vaid eesti algupäranditega, unikaalsete teoste kavvatõlmisega või siis millegi üüratult avangardsega. Viimast võimalust katsetada pole meil lähitulevikus plaanis.

Lavastajana loodan, et meie renoveeritud lava ja vaatesaal muudavad akustika sedavõrd soodsamaks, et oleks võimalus loobuda igas situatsioonis püüda lauljaid eeslavale seada (praegu nende hääl ei jõua reeglina üle orkestri vaatajani).

Lavastaja Neeme Kuningas usub, et Rahvusoperi üks eesmärke on leida kavva selliseid teoseid, mis meid naabritest eristaks.

FOTO PRIIT SIMSON/EESTI PÄEVALEHT

Juubeli eel teeb Estonia seestpoolt läbi põhjaliku uuenduskuuri. Fotol teatrimaja ülaltvaates.
FOTO PRIIT SIMSON/EESTI PÄEVALEHT

Palun rääkige pisut ka lähemalt, milline tuleb Rahvusooperi juubelihooaeg. Olen kuulnud märkusi, et Rahvusooperi kavas võiks olla rohkem eesti ooperiloomingut. Kuidas teie seda väidet kommenteerite? Talvel ju esietendus Tõnis Kaumanni ooper “Mina – Napoleon!”, vägagi tänuväärt sihtgrupile, noortele. Eesti ooperi ettekandeid oli hooajal 2004/2005 veelgi. Mis on veel plaanis eesti ooperiloomingu vallas hooajal 2005/2006? Kas on oodata ka esietendusi?

Juubelihooajal on nn lauluteatri mängukavas neliteist nimetust, neist viis on eesti algupärandid: Eduard Tubina “Barbara von Tisenhusen”, Eino Tambergi “Cyrano de Bergerac”, René Eespere “Gurmaanid-2”, Tõnis Kaumanni “Mina – Napoleon!” ja Tõnu Raadiku – Endrik Kerge “Vargamäe tõde ja õigus”. Proportsionaalselt on seega eesti autorite loomingu üle kolmandiku. See ei ole nii olnud ühelgi eelneval üheksakümne üheksal hooajal. Peale selle valmistame ette Raimo Kangro ooperi “Süda” CD ja DVD väljaandmist, mängukavva on oodata järges Timo Steineri ooperile “Kosjas” ning plaanis on ka Erkki-Sven Tüüri ooperi lavastus.

Arvo Volmer:

Ooperi hetkeseis tundub üsna hea, eesti ooperi oma isegi väga lootustandev –

Kangro “Süda”, Eespere “Gurmaanid”, Kaumanni “Napoleon”, Steineri “Kosjas” on äsja tehtud. Laval on eesti klassika: “Barbara von Tisenhusen” ja “Cyrano de Bergerac”, tulekul on Eesperelt “Gurmaanid 2” ehk siis teine pool jätkuks väga intrigeerivale loole; Mari Vihmand kirjutab ooperit ja lavale tulemas on Tüüri “Wallenberg”. Balleti poolelt mainiksin veel Sumera “Sisalikku”.

Tagasi üldpildi juurde. Tallinnas on maja remonditsükklites ja ootused lõpptulemuse suhtes kõrged. Loodame parandada akustikat ja vaadatavust, saada oma kasutusse (loodetavasti) hästi toimiva ja atraktiivse teatrikompleksi. Seniks on suurprojektid (“Aida” ja “Othello”) andnud meile tugeva positiivse tõuke. Tartu olukorda ma hinnata ei oska, rõhuasetus kergemale žanrile ei paranda ooperi olukorda kohe kindlasti mitte. Olukorda lauljate osas hindan lootusrikkaks, meil on väga heas vormis soliste mitmetes hääleliikides ja ka perspektiivikaid noori.

Hetkel teeb muret noorte basside vahesus. Ooperilavastajate seis: eelmisel hooajal debüteeris Estonias Liis Kolle, loodame lisaks juba tuttavatele näha oma majas ka teisi lavastajaid. Rahvusooperis olen rahul üldise töömeeloluga. Meil on arutused mõningad struktuuriküsimused, peame suutma oma planeerimist täpsemaks ja arusaadavamaks muuta. Perspektiiv?

Uus vaatesaal praeguse teatri-kontserdimaja kõrvale ja suvefestival näiteks Pirita kloostrisse.

Rahvusooper võiks üldisemas kultuuripildis olla rohkem esil. See on ju üks eesti rahva suurematest ühistest saavutustest, et selline asi on üldse olemas, ja meil tasub saavutatu üle uhke olla.

Teoste valikust. Siin on vähemalt kolm kriteeriumi: eesti ooperi/balleti arendamine, maailma repertuaari tasakaalustatud lavalettoimine ja teatud määral ka publiku huvi jälgimine. Isiklikult pean tähtsaimaks asja, mida ma eelnevalt ei maininud, nimelt esteetilist väärtust. Ehk teisisõnu, peab ikka hea lugu olema.

Rahvusooper orkestrandi pilgu läbi

Aare Tammesalu:

Rahvusooper Estonia orkester on olnud üks Eesti muusikaelu tugisambaid läbi aastakümnete. Orkestri taset võib viimastel aastatel pidada stabiilseks. Kollektiivi tugevateks külgedeks on paindlikkus (nagu teatri orkestrile kohane), vastupidavus tihedale töögraafikule ning võime end otustavatel hetkedel kokku võtta, et pakuda publikule nauditavaid elamusi. Suur koormus, pidevalt vahelduv repertuaar, aeg-ajalt tekkiv rutiin ja Estonia teatri keh-

vavõitu akustika nõuavad muusikutelt väga suurt keskendumisvõimet ning laitmatut mängu igal õhtul. Õnneks on orkestril aeg-ajalt võimalus esineda Eesti ja välisriikide kontserdilavadel, et soodsamates akustilistes oludes oma tõelisi võimeid demonstreerida.

Estonia orkester on alati olnud sõbralik ning kokkuhoidev kollektiiv. Probleemid püütakse lahendada maja sees ja muusikute omavaheline läbisaamine on valdavalt hea. Tõelist naudingut tunnen, kui vahel töös ette tulevaid pingelisi olukordi lahendatakse huumori ja heatahtliku rõõmiga – nii, nagu ühele teatrimajale kohane! Eriti hiilgavad teravmeelsustega vanemad ja kogenenumad kolleegid.

Iga orkester on pidevas muutumises, seda protsessi mõjutavad nii mängijad, dirigendid, publik kui ka repertuaar. Tänapäevane orkestri tase on minu arvates piisav, et õigustada Rahvusoper Estonia sümfooniaorkestri nimetust. Muidugi ei tähenda see, et poleks vaja areneda ja täiustuda. Värskendavalt mõjuvad orkestri käekäigule külalisdirigendid, viimase aja projektidest on jätnud hea mulje koostöö Hannu Lintu (Soome) ja Vello Pähnaga.

Orkestri mängutase ja kõlakultuur peegeldab eesti esituskunsti üldist arengut. Selgelt joonistuvad välja tugevamad ja nõrgemad koolkonnad – see on nii ka teistes meie orkestrites. Estonia orkestrit kuulates pakuvad kõige nauditavamaid hetki puhkpillistid ja vaserühm. Tervikuna jääb aeg-ajalt puudu ühtlasest ja viimistletud kõlast, mille kujundamine on eelkõige dirigentide ülesanne ja milleni jõutakse ainult ühise aastatepikkuse hoolika ning

pühendunud tööga. Orkestri eduka toimimise seisukohast on äärmiselt oluline pillirühmade kontsertmeisterite tegevus. Pean silmas kollektiivi vaimseid liidreid, kelle mängu, hoiakute ja töömoraali järgi joondutakse. Kindlasti peaks orkester endale kiiresti leidma kontsertmeisteri, kes suudaks kollektiivi tööd seestpoolt juhtida ja kel oleks vaieldamatu autoriteet nii orkestri liikmete hulgas kui ka kogu teatrimajas. Samuti viiks orkestrit ja ühtlasi kogu Estonia teatrit edasi 20. sajandi muusika ja tänapäeva heliloojate teoste julgem repertuaari võtmise.

Rahvusoper laulja pilgu läbi

Vello Jürna:

Milliga te olete Rahvusoperis rahul ja mis võiks muutuda?

Minu meelest on pluss see, et Estonia teater üldse Eestis on, näiteks arvestades meie rahvaarvu. Räägitakse sellest, et Saksamaal on palju ooperiteatreid, unustades fakti, et seal on ka suurem rahvaarv kui meil. Kui aga tuua võrdlus meie rahvaarvuga, siis on ooperiteatri ja rahva suhtarv isegi meie kasuks. Inimesed, kes käivad ooperis, hoiavad seda ooperiteatrit elus.

Agas üldine atmosfäär võiks minu meelest muutuda veel paremaks. Teine küsimus on muidugi põlvkondade järjepidevus. Sada aastat vanaks saab meil ju Estonia teater, ent ooperit on Eestis tehtud varemgi, ooperikultuur on vanem kui sada aastat. On väga tähtis rõhutada

seda, et Estonia teater koosneb inimestest ja et see organism, see kultuur, oleks jätkusuutlik. Traditsioone võiks rohkem hoida, rõhutada seda järjepidevust. Kui olen inimestega rääkinud – inimesed hoolivad ikka oma lauljatest. Midagi pole teha, oma sark on ihule lähemal! Kui eestlane laulab, on teistmoodi, kui laulab välismaalane – suured rahad, kaugelt tuleb, läheb jälle... Ma usun, et inimese hääles on rohkem informatsiooni, kui sõnades ja meloodias, mida ta parajasti esitab. See ongi ooperimuusika fenomen, miks ooper on parem igasugusest instrumentaalmuusikast, olgu see siis nii hea kui tahes. Inimese hääl annab edasi väga palju. Seega on väga tähtis hoida neid hääli, mis meil Eestis on.

Kuidas teile tundub eesti laulukunsti seis üldiselt?

Virisemiseks pole põhjust, tuleks teha rohkem tööd. Lauljat kasvatab tegelikult õige repertuaar ja hea dirigent. Ärgu käigu nii palju piiri taga, ja repertuaari valigu seda, mis kohalikele lauljatele on just suupärane.

Milliseid oma rolle te eriliselt esile tõtaksite?

Iseendast on raske rääkida. Mulle sobib selline Puccini moodi emotsionaalne, itaalia tenori repertuaar.

Kuidas te suhtute eesti ooperisse?

Väga hästi! Näiteks Kaumanni "Mina – Napoleon!", ilmaasjata räägitakse sellest kui lasteooperist. Minu arvates on see sobilik just täiskasvanutele, kuna siin on muusikalisi tsitaate, mis lastele midagi ei ütle, küll aga on kõnekad muusikaajalugu tundvatele täiskasvanutele. Tambergi "Cyrano de Bergerac" on loomulikult pärl.

Oleks tore, kui keegi ikka kirjutaks veel Eestis oopereid! Kaumanni puhul – ega ooperi kirjutamine ole niisama, aga usun, et kui ta peaks nüüd järgmise ooperi kirjutama, teeks ta seda veelgi paremini, tunneks lauljate häälevõimalusi ja probleeme põhjalikumalt. Helilooja töö ongi ju tegelaskujusid rohkem välja arendada. Me kõik tunneme itaalia ooperit, kui sa lauljaks õpid, siis on seda tüüpi muusika sul kõrvas. Kui eesti ooperiheliloojad kavatsevad nüüd oma koolkonna luua, siis tuleb anda lauljatele aega see sisse ja omaseks laulda, kas või seesama "Napoleon".

Erinevad liikumised. Hetk Tšaikovski balletist "Luikede järv", peaosades Marina Tširkova ja Vladimir Arhangelski.

FOTO PRIIT SIMSON/EESTI PÄEVALEHT

Üks Rahvusooperi kõrghetki möödunud hooajal oli kahtlemata Tõnis Kaumanni ooperi "Mina – Napoleon!" lavaletoomine.

FOTO SCANPIX

Eesti ooperist polegi ju sellist ühtset kõlapilti, kui itaalia ooperiga võrrelda, et tabaks ära, see on nüüd "eesti asi".

Eestlased on natukene filosoofid, kes otsivad mõtet, tagamõtet ja veel kolmandat tagamõtet. Itaalia inimesed on priid kompleksist panna ooperisse mingisuguseid keerulisi probleeme – räägitakse lihtsalt armastusest. Muusika ongi ju hingele, hingest rääkida võibki ju armastuse kaudu.

Heli Veskus:

Milline on tööõhkkond Rahvusooperis? Kuidas te tunnete end Rahvusooperi töötajana?

Ma tõesti ei saa nuriseda, sest tööd mul on äärmiselt palju. Aga ma arvan, et seda ei ole ka nii palju, et sellest n-õ üle ei käi. Kui inimestel on tööd, siis on õhkkond positiivne, kui aga mitte, muutub ka tööõhkkond väheke närviliseks.

Aga üldisemalt – kui majas on trupp ja see trupp hoitakse palgal, siis ma leian, et talle tuleb ka leida tööd, et muusikud ei peaks esinema ainult kammersaalides; peab andma neile võimaluse ennast näidata, tõestada ja teostada. Mulle tundub, et seda võiks veel rohkem olla. Ma ei räägi siinkohal iseendast, sest minul on

tööd väga palju.

Samas on positiivne ikkagi see, et kui on tulemas uus suur tükk, siis pole olnud suuri möödalaskmisi, suured tükid, mis on võetud kavva, on väga hästi õnnestunud, kas või "Aida", mis erendus väljaspool Estoniat, ja ka "Tosca".

Mis võiks teie arvates Rahvusooperis muutuda, mis teid tööalaselt veelgi inustaks?

Repertuaar võiks ikkagi olla palju mitmekesisem. Ooperiliteratuur ei piirdu ainult "Don Giovanni", "Carmeni" ja "Traviataga". Lauljana tahaksin palju rohkem põnevaid teoseid läbi laulda.

Näiteks?

Neid unistusi on igasuguseid. Kindlasti võiks repertuaari võtta prantsuse muusikat, mida on hetkel ainult Bizet "Carmen". Erinevaid Mozarteid, mitte ainult kontsertettekandeid, mis on siin niigi tulemas. "Don Giovanni" kõrval võiks olla ikkagi ka mõni teine ooper, miks ka mitte "Figaro pulm" või "Così fan tutte", "Röövimine Serailist".

Kas oskate tuua oma praktikast mõne ooperirolli, mis teile eriliselt lähedane tundub, millelaadseid sooviksite tulevi-

kus veelgi laulda?

Eriliselt hingelähedane on Mimi ja nüüd välja tulnud Tosca. Puccini on nähtavasti see, mis istub kõige paremini.

Nii et teie ooperilauljana saate piisavalt rakendust. Aga eesti lauljate võimalused eesti muusikamaastikul ennast teostada on ikkagi ahtakesed?

Kui vaadata üldpilti ja mitte arvestada ainult Rahvusooperit, vaid ka näiteks Eesti Kontserti kui kontserdiorganisatsiooni – miks peavad suurvorme meil laulma ainult lätlased? See on ju väga tore, kui meil lätlased käivad, aga kindlasti on ka meil endal olemas inimesi, kes on võimelised neid laulma. Võiks ikkagi rohkem rakendada oma inimesi ja nendele võimalusi anda. Äärmiselt sümpaatne on soomlaste näide, kes kõigepealt annavad tööd iseendale ja alles siis kutsuvad väljast. Meil on hakanud juba ammu-ammu levi- ma väärarvamus, et meil ei ole lauljaid. Seda legendi on väga raske kummutada! Ma ei tea, kust see on tulnud. Ma leian, et Eestis on häid lauljaid kõikides häälerühmades. Kusagilt peaks seda probleemi hakkama muutma.

Nii et eesti häid lauljaid ei tooda piisavalt esile?

Just. Võimalik, et see arvamus on ajakiri-

janduse tekitatud, aga võimalik, et seda levitavad ka muusikud ise.

Osaliselt küll. Näiteks noored heliloojad kurdavad, et vähe on selliseid lauljaid, kes tahaksid uut muusikat laulda.

Miks nad nõnda arvavad? Näiteks mulle pole mitte keegi seda pakkunud! Ja olen üsna palju laulnud uut muusikat.

Võib-olla ei teata seda piisavalt.

See on kummaline, et ei teata! No kuidas ei teata, ma olen Estonia teatris juba hulga aastaid töötanud, et võiks teada, kes on Heli Veskus. Ja seda, et oma kontserdikavades kasutan alati uut muusikat.

No vaat. Milline aga võiks olla teie unistuste ooperiteater, arvestades Eesti olusid?

Et selles vanas armsas ooperimajas remont valmis saaks; see unistus peaks kohe ka täituma. Et inimestel oleks siin majas kodune ja hubane töötada. Iga teatriga käivad ju kaasas ka intriigid, aga ma soovin, et inimesed töötaksid intriigideta, ühise eesmärgi nimel. Tööta ise ja lase ka teistel tööd teha!

Jassi Zahharov:

Kuidas teile tundub, miks ei ole Eestis piisavalt hea häälekultuuriga lauljaid laival? Muusikalides ehk küll, ent klassikalise muusika vallas võib häid häili tikutulega otsida.

Ei saa öelda, noori häid häili on küll. Pigem võiks seda küsida nende inimeste käest, kes lauljaid koolitavad. Teine asi on muidugi see, et andekad lauljad suunduvad tööle väljapoole Eestit, kus on selleks avaramad võimalused ja väljundid.

Kuidas teie tunnete lauljana, kas saate Eestis piisavalt rakendust? Kas tunnete end väärrikana laval, on hea tunne lavale minna?

Eks ikka. Kui sa lavale lähed, siis peab hea tunne olema, peab looma enda seest selle tunde.

Kas Eesti publik on hea ooperipublik?

Publik on igal pool hea. Kõik sõltub ikka laval olijatest ja nende tasemest. Publik võtab alati tänuga vastu seda, mida pakutakse siiralt ja vahetult, inimesed saavad sellest laengu.

Kas teile ei tundu, et muusikalikultuur on pisut lämmatanud ooperi ja tõmma-

nud osa potentsiaalset ooperipublikut endale?

See on absoluutselt vale. Muusikal on muusikal, ooper on ooper, elitaarse žanrina ei saagi ooperilt oodata masside huvi.

Milliseid muudatusi ootate meie rahvusooperilt?

Siin tuleks süsteemi tervikuna muuta. Kindlasti on avaldanud tohutut mõju massimeedia, globaliseerumine. Kogu Eesti riik vaevleb identiteedikriisis – kes me oleme, kuhu me läheme ja miks. Riigis on kohutav korralagedus. Mina muudaks palju ja kardinaalselt.

Milline on teie unistuste ooperiteater?

Minu eas inimene tavaliselt enam ei unista (muigab). Meie häda ja õnnetus on Eesti väiksus, samuti killustatus. Me mõtleme ja laamendame, nagu oleksime suurriik. Meil saabki olla ainult pisike teater, nagu ka Eesti on väike, sest meil ei olegi ju mingit tohutut tootmisvõimsust. Ja kuna maailm on avatud, siis jõukam rahvas vaatab ooperit ka mujal – Londonis, Hamburgis...

Meie teater peaks olema omanäoline, baseeruma raudselt Eesti pinna-sel, aga samas ei tohiks see mingil juhul provintsisitud, peaks jääma vaimult suureks.

Teo Maiste:

Kaua teie juba Rahvusooperis olete töötanud?

Selle majaga olen olnud seotud õige kaua, olin laval juba 1960. aastal, siis ei olnud ma veel tollast konservatooriumi lõpetanudki. Tegin lõpetajatega "Sevilla habemeajajat". Ametlikult asusin siia tööle 1965. aastast.

Mis on selle aja jooksul muutunud võrreldes toonasega?

Olen olnud õnnelik inimene, et olen nii kaua saanud töötada eesti ooperikunsti heaks. Tööd on olnud palju. Praegu töötan neljanda direktori käe all. Kui siia teatrisse tulim, oli laval vana võimas kaardivägi: Veera Nelus, Georg Ots, Margarita Voites, Ivo Kuusk jt. Siis hakkas koosseis tasapisi noorenema. Praegu olen mina ise üks vanemaid tegevsoliste. Selle aja jooksul on teater ise tehniliselt edasi arenenud.

Nii et see üldine tehnika areng on ka teatrisse jõudnud?

Jah. On uut lava- ja videotehnikat.

Mis te arvate eesti laulukooli seisust üldisemalt?

Praegu on piirid vabad, saab ju minna ka mujale õppima, kellele siin ei meeldi. Palju on inimesest endast, kui andunud ta on oma ametile.

Kuidas on praegune lauljate seis Rahvusooperis? Kurdetakse ju, et säravaid lauljaid ei ole, nagu kunagi oli näiteks Georg Ots.

Praegu on välja kujunemas stabiilne kaa-der. Nii nagu Ots ja Kuusik kunagi olid, see on vist üldse haruldane seis. Praegu ennustada oleks ennatlik, aga potentsiaalseid noori on olemas küll. See, kellest saab särav laulja, on inimesest endast ja ka juhustest ning kokkusattumustest.

Kas soovite kedagi noortest esile tuua?

Heli Veskus on jõudnud väga heale tasemele, Helen Lokuta, Priit Volmer, Rauno Elp, Rene Soom. Mõned on praegu juba välismaal, näiteks Juhan Tralla, Ain Anger, Anneli Peebo.

Kuidas aga olete rahul Rahvusooperi kui tööandjaga, mis teie meelest võiks veel muutuda?

Ei ole palju sekkunud nendesse asjadesse, olen teinud oma tööd. Praegu ei ole see enam minu asi edasi arendamise peale mõelda, minu aeg hakkab läbi saama. Teen nii palju kui jaksan ja kui palju mind vajatakse. Varem olen olnud küll kunstinõukogudes. Estonia teater on olnud minu teine kodu, siia olen pannud oma elu ja oskused.

On teil veel midagi südamel?

Soovin kogu hingest, et Estonia teater püsiks, et kõik läheks hästi. Kümme-viisteist aastat tagasi käis meie teater palju välisreisidel, mida meie televisioon ka salvestas. Vanasti käis televisioon ka meie proovides ja etendustel, see on hindamatu materjal. Praegu on küll meil võimalused etendusi ja proove ise videosse võtta, aga see pole päris see, kahjuks see kõik jääb oma majja ega jõua inimesteni. Varem oli meid rahvale rohkem näha. Kahju, et televisioon on sellest praegu loobunud. Estonia teater satub teleriekraanile ikka väga juhuslikult, nagu ka ajalehtedes.

Infot Rahvusooperi kohta: www.opera.ee
Küsinud Mirjam Tally

Mõned mõtted ooperist

MARVI TAGGO

Läbi aegade on lauljaisiksused olnud need, kelle pärast tullakse teatrisse, kes kannavad ansambli ja kelle kaudu saavad end väljendada ka lavastajad. Kui lavastaja on võime ära tunda andekaid inimesi, leida nende isikupära, vallandada artisti väljendusjõud, on tal ka häid osatäitjaid. Kui esitus on kõrgtasemel, hääled kannavad, mõtted tulevad saali, siis oskab sellest lugu pidada ka publik. Aga see "kolme tundmatuga võrrand" tuleb muusika-teatris välja siis, kui peategelased on üheaegselt nii dirigent, lavastaja kui laulja.

Tänapäeval on ülekaalus lavastajateater. Lavastajad muudavad ooperi tegevusaega, kostümeerivad ajaloolised tegelased nahktagisse ja vahel ehk moonutavadki autori mõtteid. Lavastaja annab ooperile teise, kaasaegse kõlapinna. Verdi pööraks hauas ringi, arvas Maestro Carlo Felice Cillario, kui juhatas Sydney ooperis Verdi "Nabuccot". "Hirmus lavastus! Etendus algas nii, et lava oli täis kingi, mis sümboliseerisid juutide liikumist. See oli šokeeriv ja mul tekkis küsimus, miks just kingad. Mõtlesin, et kui tuleb Nabucco etteaste, peavad tegelased laval korraldama küll midagi minigolfi taolist, et kingadest lahti saada. Selle ooperi puhul tundus, et mõnikord, kui on palju raha, võib sellega hoopis midagi halba ja tobedat korda saata."

Rahvusoooperi bass Leonid Savitski on laulnud mitmetel suurteil lavadel.

"Maailma teatrites on lavastajatel suur võim ja võimalused lehvitada oma fantaasiaga. Ooperi spetsiifika huvitab neid vähe ja etenduse muusikaline pool ei ole neile nii tähtis. Küsisin lavastajalt, miks ma pean laulma seljaga publiku poole? Ta ütles, et kui oled kogu aeg näoga publiku poole, on see ju nii igav. Aga kui ma seisan seljaga, olen lauljana vaataja suhtes välja lülitatud. Ükskõik kui huvitav see lavastus ka ei oleks, kui laulja hääl ei kõla, pole see ooper. Lavastajad tahavad ooperisse tuua argielu ja kaasaega, elutõde ja kunstitõde omavahel ära segada. Ooper

Rahvusoooperi solist Leonid Savitski: "Ooper on tinglik kunst, pigem nagu muinasjutt."

FOTO HARRI ROSPU

on tinglik kunst, pigem muinasjutt. Miks vaadatakse seebioopereid, miljonäride elu? Seebiooperid lasevad vähemalt unistadagi ja aitavad inimest lõõgastuda.

Tänapäeval ei kasvatata lauljaisiksusi, vaid otsitakse ooperi jaoks sobivat tüüpi, temperamenti. Aga seda ei saa ühekahe kuuga välja tuua, sest maailma teatrites lavastajad vahelduvad, tulevad, teostavad oma ideed ja lahkuvad."

Muusikaakadeemia õppejõud, Rahvusoooperi solist Rostislav Gurjev laulis tippmeeste Hendrik Krummi ja Ivo Kuuse kõrval esimese tenori rolle. Mõnikord koomilise vanamehe rollis ei sarnanenud ta üldse ilutenoriga. Viimased suurepäraseid karakterrollid tegi Gurjev muusikalises "Vampiiride tants" ja Timo Steineri ooperis "Kosjas".

"Kui ma teatrisse tulin, meeldis mulle hirmsasti Teo Maiste. Ta laulis karakterrolle ja üldse ei kartnud, et hääl nii ilusasti ei kõla. Maiste oli meister, värvis häält karakterist lähtudes. Sellest ei saa loomulikult alustada, teha saab seda alles siis, kui hääl on paigas ja lavapraktika nii suur, et võib eksperimenteerida. Ilma selleta ei ole laulja võimeline ka teksti selgelt välja laulma ja võib hääleliselt hoopis kinni joosta.

Kostüümid aitavad karakterit luua. Kui publik tahab ooperit vaadates näha ka silmailu, siis on ta sellise ooperi nagu "Kosjas" puhul ette valmistamata. Aga ooperi kaks etendust olid lõpuni välja müüdnud, lõpuapplaus ajal isegi vaata et sama pikk kui etendus. Otsitakse uusi teid, suundi ja jooni, muidugi pole see peatee, vaid kõrvaltee."

Rahvusoooperi etenduse juht, melo-

maan ja lauljate-fanaatik (Eri Klas kutsutab teda naljatamisi "vokaaldirektor") Jüri Kruus on lauljatest plaate koostades kogunud nii mõndagi. "Vanu linte restaureerides paneb imestama, et umbes kaheksakümnendate aastateni on laulja hääles tunda karakterit, hiljem kaob see nagu ära. Ainult ilusast häält on igav kuulata."

Kuuekümnendatel aastatel lähenes lavastaja Paul Mägi lauljale individuaalselt, otsides noore, algaja laulja põhiolemust. Lavastaja oli artistile parim ja vajalik partner. Näiteks Paul Mägile öeldi, et Anu Kaal on lava jaoks väga kandiline. "Väga hea, väga hea! Seda ma just tahangi," ütles lavastaja, mis tähendas, et on, mida lihvada.

Riina Airene: "Praegu pole lauljad sugugi andetumad. Sädet jätkub! Aga puuduvad südametunnistusega fanaatikud, kellele sõltub väga palju lavaisiksuseks kujunemine. Laulja sisekõrv andestab palju ega kuule ise oma vigu. Näiteks Läti Rahvusoooperil on konsultandid, kes lauljaid partii õppimise ajal ja ka etenduste käigus kogu aeg jälgivad, aitavad ja parandavad."

"Maailm on nüüd palju rohkem avatud. Iga lavastaja võib tuua maailma teatritest mängima vastava lauljatiübi, teatrikülastaja osta pileti ja vaadata ükskõik missugust maailma ooperiteatri etendust. Mulle tundub, et põeme alaväärsuskompleksi. Kui see kompleks kestab, püsime endalegi aru andmata sügavas soos. Otsime vigu ja materdame ennast maha, et end paremast küljest näidata."

Helgi Sallo on laulnud operetis, muusikalises, ooperis. Tema iga etteaste oli erinev, ta oskas leida ühest ja samast etendusest erinevaid nüansse.

"See, et meil pole võimekaid lauljaid, on mõtlematu jutt. Juba Vene ajal tundus mulle, et kui õpid viis aastat ja ikka jääb arusaamatuks, kuidas laulda, on kooliga midagi valesti. Mäletan, kui verisulis Tiiu Laur "West Side Storyt" tegi. Lasin tal kolm-neli korda laulda ja küsisin: aga mida sa mõtled, kui laulma hakkad. Hääl on ju ainult vahend, muusika tekib sinu sees ja on suur rõõm, kui saad seda oma suu kaudu välja laulda. Lauljaks ei saa õpetada, laulmist saab õppida, ja teatris pead selleks valmis olema. Kedagi ei huvita kaheksandik või punktiga noot, see töö peab enne tehtud olema. Teadagi, näitlejal on madal valulävi, ootab pigem roose, kui okkaid."

Mosaiigikild Pärdi aastast

SAALE KAREDA

“Tuul puhub, kus ta tahab, ja sa kuuled ta häält, aga sa ei tea, kust ta tuleb ja kuhu ta läheb” (Joh. 3,8.) on valitud Pärdi “Te Deumi” ECMi salvestuse motoks. Me ei tea, kust Arvo Pärdi muusika tuleb ja kuhu ta läheb. Filosoofid, teadlased ja müstikud on püüdnud läbi aegade transtsendentaalset informatsiooni erinevaid radu pidi siia poole loori toimetada. Mis sõnale kättesaamatu, on võimalik muusika vahendusel. Geniaalses muusikas.

Pärdi *tintinnabuli*-muusika on vahendanud kõrge kontsentratsiooniga vaimset informatsiooni maailmale juba kolm aastakümnet. See informatsioon pole kergeti seeditav ning ei ole võib-olla paljudele vajalikki, on aidanud aga maailmas midagi liikuma lükata – midagi sellist, mille ulatusest saavad ehk tõeliselt aimu alles järeltulevad põlvkonnad. Pärt on raiunud oma *tintinnabuli*-stiili tuumani jõudmise ja selle muusika üleskirjutamisega akna tohutult paljude inimeste jaoks, kellel see on võimaldanud minna läbi väga olulise kogemuse. Pärdi julgustükil tulda välja tonaalsetest elementidest koosneva muusikaga oli 20. sajandi viimasel veerandil otsekui jäälohkuja funktsioon – luua elitaarse muusika maailmas uuesti kandepind inimkõrva jaoks ülemheliliselt orgaanilisemale muusikale, mis mõjub ülesehitavalt ka inimesele kui tervikule.

Sel aastal austatakse Pärti festivalide ja aanimetustega rikkalikult üle kogu maailma. Selle erakordselt suure tähelepanu formaalne põhjus on enesestki mõista maestro juubel. Ent vaadake ringi. Kui palju on elavate nn tõsise muusika heliloojate seas neid, kelle muusika oleks samavõrra armastatud ja hinnatud nii lihtsate muusikakuulajate kui ka kõrgete komisjonide poolt, ning seda mitte ainult juubeliaastail? Siinkohal lühidalt viimase aja tähtsaimatest tähelepanuavaldustest. Ainuüksi suvekuudel oli Pärt tõstatatud tulipunkti seitsmel suursündmusel: “Holland Festivalil” 7.–18. juunil *featured composer*’ina viie tema muusikale pühendatud kontserdiga; 6.–17. juulil ühe põhiheliloojana 24. Lockenhausi kammermuusikafestivalil; “St. John’s Festival500 – Sharing the Voices” lõpp-

kontserdil 10. juulil Newfoundlandis Kanadas, kus “Credo” ettekandel Tõnu Kaljuste juhatusel osales ligi tuhandest lauljast koosnev koor; resideeriva helilooja staatuses festivalil “Carinthischer Sommer” 10. juulist 28. augustini, kus Pärdi muusika kõlas kokku kaheksateistkümmel kontserdil ja üritusel, sealhulgas kaheksa nn kirikuooperi ettekannet (mille raames ka “L’abbé Agathon” uue versiooni maailmaesiettekannet); “Lamentate” esiettekandel USAs Seattle’is 16. juulil; Euroopa kirikumuusika auhinna pidulikult kätteandmisel 21. juulil Schwäbisch-Gmündis, Saksamaal, koos Johannese passiooni ettekandega ning Rheingau muusikafestivalil 26. – 29. juulil.

Pärdi muusika Lockenhausi loomingu- lises laboratooriumis

Uue elufaasi alguses pärast emigreerumist 1980. aastal olid Pärtil toeks inimesed, kes uskusid tema loojapotentsiaali. Pärtide jäämise Läände tegi võimalikuks kirjastuse Universal Edition legendaarne direktor Alfred Schlee, kes võttis Pärtide perekonna Viini vaksalis maha Iisraeli suunduvat rongiteekonnalt, ületas nende Austriasse jäämiseks vajalikud bürokraatiatõkked ning lõi esialgu kultuurišokiga lajavas keskkonnas tingimused loometööks ja ellujäämiseks.

Interpreetidest oli algusaastail erakordselt oluline Gidon Kremeri tegevus, kes esitas Pärdi muusikat tihti ka teisel pool raudset eesriiet. Sügistelvel 1977 oli ta Saksamaa turneel ja Viini Musikvereinis “Tabula rasa” ülivõrdeid pälvinud ettekannetega tõmmanud muusikaavalikkuse tähelepanu saksakeelses kultuuriruumis seni praktiliselt tundmatule eesti heliloojale, toonud 1980. aastal prestiižsel Salzburgi festivalil maailmaesietekandele “Fratres” viiulile ja klaverile jne. Pärdi muusika tutvustamise areeniks kujunes samuti Gidon Kremeri 1981. aastal rajatud Lockenhausi kammermuusikafestival, kus helilooja paaril esimesel aastal kohal viibis – nii nagu sellelgi suvel.

Lockenhausi kammermuusikafestival on maailmas ainulaadne nähtus, mille ligi veerandsajandi pikkuse ajaloo taga

seisab kaks erakordset isiksust – Gidon Kremer ja Lockenhausi hingekarjane Josef Herowitsch. Seitsmekümnendate teisel poolel otsis Kremer oma kavade sisemängimiseks vaikset ettevalmistuspaika ja tutvus tulihingelise muusikaarmastaja Herowitschiga, kes juba 1974. aastast peale Lockenhausi kiriklas kontserte korraldas. Vaimustunud koha atmosfäärist ning preester Herowitschi karismast sündis Kremeril idealistlik idee luua vaikes Burgenlandi nurgakeses Lockenhausis Ungari piiri ääres kammermuusikafestival, “kuhu koguneksid sõbrad, et musitseerida koos sõpradega ja sõpradele” armastusest muusika ja inimestest vastu, ilma tavapärase festivali masinavärgita. Utopia sai teoks – festival püsib siiani vabatahtlike entusiasmil ja ka kõik muusikud esinevad ilma honorarita – ning on imetabane loominguline saareke keset üha enam kommertsialiseeruvat maailma. Piletitulu läheb osavõtjate sõidukulude, majutuse ja toitlustamise katteks, honorariks on võimalus osaleda loomingulise laboratooriumi maagilise atmosfääri kaasloomises ning erakordselt südamliku ja keskendunud publiku siiras tänujuubeldus. Gidon Kremer: “Lockenhausi maailm asub ikka veel piirialal – mitte üksnes Ida ja Lääne piiril, Ungari ja Austria piiril; ma pean silmas eksistentsiaalset piiriala, mis kulgeb fantaasia ja reaalsuse, unistuse ja tõeluse, helide ja muljete piiril.”

Festivali käivitavaks mootoriks on siiani muusikasse süvenemise ja kommunikatsioonivajadus, vaba igapäeva kontserdielu kammitsevaist raamidest. Festivali taga ei seisa endiselt mingit institutsiooni, “üksnes” kunstiline juht Gidon Kremer ja korralduse põhivõimust kandev imetlusväärse improvisaatoritalendiga õnnistatud Josef Herowitsch, kel on armastatud hingekarjaseks alati piisavalt abiväge Lockenhausi utopia teostamiseks. Kõrvaltvaatajale jääb mõistatuseks, kuidas see müstiline organisatsioon siiski toimib. Näiteks kontsertide täpne kava selgub enamasti kakskümmend neli tundi enne kontserti, sageli aga alles hommikul ning vaatamata sellele ilustab iga kontserti soliidse sisu ja vormiga programmi-

Arvo Pärt Lockenhausi oasi südame ja hinge Josef Herowitschiga.

Kirgas hetk pärast "Tabula rasa" ettekannet 16. juulil Lockenhausi kirikus.

FOTOD WLADIMIR FRIED

vihik. Kontserdid toimuvad Lockenhausi avaras barokses kirikus ja linnakese kohal kõrguvas sünges ajaloo romantilises kindluses, kus tuul öösiti mööda koridore ja trepikodasid ulub ning aknalauke kolistab.

Euroopa muusikafestivalide ambitsioonikas suveteatris mõjub Lockenhausi kammermuusikafestival kui antifestival, mõttekaaslaste suvekokkutulek. Festivali algusaastail sildistati seda ajakirjanduses kui teatud liiki "off-off-Salzburgi" või "klassika Woodstocki", Lockenhausi idee pole aga kunagi olnud suunatud millegi vastu, vaid stambi- ja sunnivaba musitseerimise ning avatuse poolt. See on olnud ideaalne keskkond ka Pärdi muusikasse

süvenemiseks, mis end teatavasti kontserdielu tavakonveieri meetodil kätte ei anna. "Lockenhaus on muutunud pidustuseks, mis aitab meil avada meid endid, muusikuid, kolleege, publikut ning kõiki koos muusikale..." ütleb Herowitsch. Lockenhausi trump on sundimatu atmosfäär ja inspireeriv loomekliima ning sellest on kujunenud inim- ja muusikaarmastuse oas.

Selleaastast festivali 6.–17. juulini ehtis resideerivate heliloojate juubelitrío Arvo Pärt (70), Gija Kantšeli (70) ja Leonid Desjatnikov (50), kes ka kõik festivali oma kohalviibimisega austasid. 9. ja 10. juulil dirigeeris kontserte Anu Tali, keda mul kahjuks kuulata ei õn-

nestunud. Festivali pidulikult avakontserdil 7. juulil (millele oli tegelikult eelnenud juba kaks sissejuhatavat kontseriti) kõlasid Pärdi teostest esimeses pooles "Peegel peeglis" Gidon Kremeri ja Oleg Maisenbergi tundlikus tõlgenduses ning "Passacaglia" viiulile ja klaverile Patricia Kopatchinskaja bravuurses noateral balansseerivas interpretatsioonis Pietro de Maria sekundeerimisel. Teises pooles rõõmustas Viinist pärit "Chorus sine nomine" Johannes Hiemetsbergeri juhatusel "Which Was the Son of..." dünaamilise ja hästi läbi tunnetatud esitusega ning kontserdi lõpetas "Hymn to a Great City" revideeritud versiooni esietekanne Austria esiklaveriduolt Eduard ja Johannes Kutrowatz. Arvo Pärt sõitis pärast talle pühendatud suurejoonelist avanädalat festivalil "Carinthischer Sommer" Lockenhausi kohale kaheks kontserdiks, 15. ja 16. juulil, kus Kremerata Baltica esitas kontserdipraktikas mitte just liiga tihti kõlava kammerorkestrivariandi teostest "Mein Weg" ning "Tabula rasa" versiooni sooleeriva viiuli ja vioolaga Gidon Kremeri ja Ula Ulijona sugestiivses partnerluses. Ehkki on vist raske kokku lugeda, kui palju on helilooja seda üht oma mängitavamat teost kuulanud – tema armastust kiirgav tänu- ja õnnetunne oli siiras ning ehe. Võrreldes igati professionaalse, aga emotsionaalselt külma "Tabula rasa" ettekandega Müncheni kammerorkestrilt "Carinthischer Sommeril" andis Kremerata Baltica vähem perfektne, ent iga nooti armastuse ja pühendumusega kuulatav ettekanne publikule võimsa energiimpulsi.

Lockenhausist sõitis Pärt edasi Euroopa kirikumuusika auhinna pidulikule kätteandmisele Schwäbisch-Gmündis, kus Armin Brunner oma austuskõnes Pärdi muusika haprast haavata-vusest, õilsast ilust ja vaiksest alandlikkusest kõneles. Ning vaikuse, vägivallatuse, sisekaemuse ja leppimuse muusikast teispool doktrinäärset mõtlemist, mida meie kaasaeg ellujäämiseks hädasti vajab.

"Tuul puhub, kus ta tahab, ja sa kuuled ta häält, aga sa ei tea, kust ta tuleb ja kuhu ta läheb."

Me ei tea, kust Arvo Pärdi muusika tuleb ja kuhu ta läheb. Aga tulemise ja minemise vahepeal puudutab ta kuulaja hinge ja südant. Ja muu ei olegi oluline.

Teekond Aasia südamesse

MIRJAM TALLY

Helilooja Peeter Vähi tähistas maikuus oma 50. aasta juubelit. Tema muusikuteed ääristavad mitmed põnevad tegevusalad, näiteks rännakud maailma eksootilistesse paikadesse. Püüdsime järgnevas intervjuus tabada ka neid erilimelisi tahke tema elus ja vaadata heliloojaks olemisest kaugemale.

Oled üsnagi reisiv inimene, jõudsid just äsja tagasi Põhja-Koreast ja tõenäoliselt oled meie intervjuu ilmutumise ajaks jõudnud veelgi kusagile kaugemale rändama minna. Palun räägi, mis sind nii kummaliste ja kaugete maade puhul ligi tõmbab ja miks? Kas see on tee, kuidas ammutada inspiratsiooni oma loomingu jaoks või pigem elustiil?

See on elustiil, mis ühtlasi annab inspiratsiooni loominguliseks tegevuseks. Mingil hetkel hakkasin tundma, et Euroopa on hääbuv ühiskond, ja selleks, et püsida "elu pulsil", on tarvis vabanda europotsentristliku mõtteviisi piiratudest. Loomulikult polnud see mingi teadlik arutus ega otsus, pigem alateadlik tõmme Aasia poole. Teiseks, pikki reise ajendab ette võtma tugev seesmine adrenaliinivajadus. Tööst vaba aega võiks kasutada ju kusagil mererannal palmi all peesitades. Ent mind meelitavad palju enam karmi kliimaga või muul viisil ohtlikud piirkonnad. Näiteks Iraagis viibisin ligi kuu aega Iraani-Iraagi sõja ajal, Iisraelis tuli end aeg-ajalt varjata juutide ja palestiinlaste vahel lendavate kivimürakate eest või tajuenda enda peale sihitud püsse, suusamatkal enam kui kolmekümne kraadises pakases tuli ööbida mitu nädalat telgis. Ka *rolling estonians* reisi Aasia-retkel osalemist, arvukaid käimisi Himaalajas ja mujal kõrgmägedes, samuti äsjast Põhja-Korea reisi võiks nimetada omamoodi ekstreemturismiks. Loomulikult pole ohtude otsimine asi, millega uhkustada. Aastaid tagasi viis liigne enesekindlus ja arutu hulljulgus mind selleni, et liustikult libisedes lamasin Pamiiri-Alai mägedes mitu ööpäeva üks haavatuna jäiste kaljude vahel ning see oleks võinud kurvvalt lõppeda.

Kuhu sinu järgmised reisisihid sind viivad?

Hetkel kirjutan kantaati Tokio filharmonia koorile, mille esiettekannet peaks toimuma sügise hakul Tokios, kuhu võib-olla sõidan peaproovideks. Nagu Volta tehase treial sõidab igal hommikul Kopli trammiga tööle, nii lendavad dirigendid igal nädalal uude linna uue orkestri ette ja heliloojaid kutsutakse aeg-ajalt oma teoste ettekannetele. Ühesõnaga, üks järjekordne rutiinne tööreis, aga koos mõne kaaslasega oleme kavandamas üsna suurejoonelist Siiditee reisi, mis peaks algama kunagistest Hiina pealinnadest Luoyangist ja Xianist, kulgema läbi Uiguuria ja Ida-Turkestani Lääne-Tiibetisse. Reisi raamesse mahub palverännakulaadne jalgsimatk ümber püha Kailasi mäe. Edasi Pakistan, Afganistan, Turkmeenia, Iraan, Iraak, Süüria, Türgi. See tuhandete kilomeetrite pikkune teekond kestab kolm kuud ja saab teoks 2007. aasta augustist novembrini.

Mäletan, et plaanisid kunagi suisa Antarktise mandrile jõuda.

"Arktilise polaarpiisku" sain külge suusaretkel Taimõril, Venemaa Siberi-osa kõige põhjapoolsemal poolsaarel. Sellest ajast alates olen ikka aeg-ajalt unistanud ka lõunapoolkeral asuvatest polaaraladest, ent need unistused pole seni kahjuks teostunud. Vaid üks mure langeb lõunamandri puhul ära, nimelt pole vajadust otsida Antarktika saatkonda ega täita ankeete viisa taotlemiseks. Tahaksin väga loota, et see jääne maa mahub lähiaastate reisiplaanidesse.

Üks sinu hobisid on fotograafia.

Küllastades sinu ateljeed, mäletan, et olen seal silmanud tohutuid fotovirnu, oled jäädvustanud hetki oma reisidelt. Pean tunnistama, need fotod on väga mõjuvad ja ilmekad, ilmselgelt on siin tunda head fotograafi silma. Kuidas aga selline fotograafiahuvi sinus tärkas? Millised hetked on olnud sinu enda jaoks need, mille ootamatust tabamisest fotograafina oled rõõmu tundnud?

Lapsepõlves andis isa mulle esimesed juhised pildistamiseks ning kinkis oma vana fotoka "Zorki". Kahjuks ma sellest eriti ei innustunud, tollal tundus, et justkui ei

suuda leida midagi pildistamisväärsset. Kui hakkasin reisima mööda maailma, tekkis soov nähtut jäädvustada. Väga meeldib pildistada inimesi, mis aga polegi nii lihtne, kui esmapilgul võib tunduda. Ühest küljest tahaksin tabada pildistatavat objekti ootamatult oma loomulikus olekus ja tavapärestes tegemistes ning vältida n-ö lavastatud situatioone. Teisalt ei soovi ma kunagi pildistada inimest vastu tema tahtmist, kuid luba küsides kaob enamasti situatsiooni loomulikkus ja pildistatav hakkab poseerima. Mõnikord ongi peaaegu võimatu leida kompromissi kunstiliste ja eetiliste tõekspidamiste vahel.

Pean end üsnagi innovatiivseks inimeseks, kasutan uusimaid arvutiprogramme ja helitöötlamise protsessoreid... Samal ajal jahvatan kohviube käsiveskiga, kirjutan täitesulepeaga, kuulan muusikat vii-nüülplaatidelt ning kasutan pildistamiseks filmilinti, mõnikord koguni mustvalget. Olles küll suurepäraselt teadlik digifoto teatud eelistest, meeldib mulle ikkagi olla selles valdkonnas konservatiiv.

Oled budist. Millal sinu huvi budismi vastu alguse sai ja miks? Kui see pole väga isiklik küsimus, siis mis on sinu jaoks selle religiooni eelis? Mida see sulle on õpetanud, kuidas sisemiselt kasvatanud?

Loomulikult on see üsna isiklik küsimus ja oma religioossetest tõekspidamistest saan ma avalikult rääkida vaid teatud määrani.

Juba üliõpilaspäevil hakkasin tundma huvi budistliku filosoofia ja budismi ajaloo vastu. Ent see oli üksnes huvi, ilma igasuguste religioossete tunneteta. Hiljem, küllastanud *karma kagyü* keskust Kopenhaagenis ja Ivolga kloostrit Taga-Baikalimaal, hakkasin nägema Buddha õpetuses midagi enamamat kui eksootiliste tarkuste kogumit. Miks just budism ja mitte mõni teine maailmavaade? Olen üpris kaugel arvamusest, et budism on ainuõige ja kõik teised religioonid on vähem täiuslikud. Selliste valikute tegemisel ma ei arutle ega püüa kokku liita ühe või teise usundi plusse ja miinuseid. Seda laadi otsused teeb mu eest alateadvus, ja enamasti õigesti.

Mont Blanci tipust lahutab kahe-kolme tunni tee. 2002.
FOTO ERAKOGUST

Oma kireva elu jooksul oled jõudnud ka bändi teha (kui meenutada Vitamiini). Kas bändindus on praeguseks minevik? 1980ndate lõpul tegin bändindusega kindla lõpu. Aga levist süvasse ülekolimine polnud kuigi lihtne. Ja probleem ei seisnenud mitte minus eneses, vaid pigem bändiaastatega tekkinud imagos. Vaatamata paljudele andekatele muusikutele ja meeldivatele inimestele, kellega on koos Vitamiinis mängitud, ei valda mind bänditegevuse meenutamisel uhkustunne. Pean seda isegi mõneti raisatud ajaks. Kas tõesti olin see mina, kes kahteistkümneme aastajooksul andis bändiga üle kolme tuhande (!) kontserdi?

Olin sõnatu, kui alles mõni aeg tagasi üks Moskva muusikateadlane esitles mind Suure Teatri mäenedžmendile kui Vitamiini kunstilist juhti ja Anne Veski

bändikaaslast... Justkui oleks otsa ette löödud mingisugune bändimehe pitser, mis isegi viieteistkümneme aastaga ei taha kuidagi tuhmuda.

Aga rockmuusika pole mu verest jäägitult kadunud. Mõne bändi esinemist vaadates hakkavad näpud justkui sügelema, tahaksin ise klahvpilli taha asuda. Veel mõne aasta eest tegime koos Siiri Sisaskiga kontserdi- ja plaadiprojekti pealkirjaga "Olemine ja mittemidagisus Kostabi töötoas". Hiljuti avaldas plaadifirma Elwood Records soovi anda välja kolmik-CD Vitamiini vanadest lugudest. Kui leidub kuulajaid, pole mul selle vastu midagi.

Tegutsed muusikaprodutsendina, oled festivalide "Orient" ja "Klaaspärlimäng" kunstiline juht, töötasid Eesti Kontser-

dis, praegu oled loonud oma firma Estonian Record Productions (ERP). Eesti muusikat maailma viies – kuidas ikkagi seda välja pakkuda? Tähtis on ju ka serverimiskunst, mitte hea muusika üksi. On sul mingid kindlad põhimõtted, millest sina produtsendina oled juhitud?

Festivalide korraldamine, täpsemalt kunstiline juhtimine, on minu jaoks eelkõige looming, mitte amet, veel vähem töö. Iseäranis "Klaaspärlimäng" pakub võimalusi rakendada festivaliprogrammi koostamisel samasuguseid printsiipe, nagu kasutan ka muusika loomisel. Mõnikord on "Klaaspärlimängu" kontserdikavade kokkupanemisel aluseks idee, mis on vaid kaudselt muusikaga seotud. Näiteks kunagine Arbo Valdma klaveriõhtu "Nietzsche contra Wagner" keskendus

kahe suurmehe sõprusele ning hilisemale konfliktile. Muusikast väljapoole ulatub tänavuse festivali kontsert "Mozart & Salieri" koos fragmentidega Formani filmist "Amadeus", järgmise aasta festivali üks kõrghetki on vabamüürlusega seotud muusika, jne. On olnud juhtumeid, mil olen kontserdi "komponeerimisel" kasutanud n-ö rondo vormi, st sama muusika on kõlanud ühe õhtu jooksul mitu korda. Paberilt niisugust kava ülesehitust lugedes võis see tunduda absurdseks, ent kontserdisaalis viibides andis ometi positiivset tulemust.

Oma kolleegide muusikat väljapoole Eestit pakkudes püüan valikuid tehes eelkõige lähtuda muusika väärtustest, ajakohasusest, aga loomulikult ka oma subjektiivsetest maitse-eelistustest. Sul on tuline õigus, äärmiselt oluline on ka serveerimiskunst. Siinkohal ei pea ma silmas mingeid äriagendi kavalaid trikke, vaid kunstilise küljega seotud oskusi: pakkuda "õiget" muusikat "õigel" ajal "õiges" koosluses "õigele" firmale "õige" pealkirja all. Muide, hea plaadiproduktendi üks eeldusi on – oh, isegi imelik rääkida sellest – kadeduse puudumine oma kolleegide vastu. Usun, et heliloojatele on omane kõik inimlik, ja me tahaksime pakkuda esitajatele, festivalidele, plaadifirmadele, radiojaamadele eelkõige enda teoseid. Edukas produktent peab suutma üle olla egoistlikest kiusatustest ning tegutsema siiralt püüeldes isegi oma konkurentide edu nimel. Jõudsin üsna ammu arusaamisele, et ma ei kaota seeläbi midagi, kui kellegi teise muusika on edukas. Võib-olla just seetõttu olen osutunud suhteliselt edukaks "müügimeheks" ning vähem kui viieteistkümne aasta jooksul plaadifirmadele väljaspool Eestit vahendanud enam kui viiskümmend CD-projekti.

Olen äärmiselt rahul oma praeguse rolliga firmas ERP, kus saan täiel määral keskenduda üksnes muusikalisele küljele, sest tean, et headele partneritele ja abilistele võib usaldada kõik muusikavälised probleemid.

Heliloomingu juurde tulles – millised projektid/teosed on praegu käsil?

Lisaks eespool nimetatud kantaadile on lähiaja loominguplaanides veel umbes neljakümneminutine teos Viini Tonkünstler sümfooniaorkestrile ja jaapani *taiko*-ansamblile. Hiiglaslike mõõtmete ja eriti valju heliga *taiko*-trummid koos sümfooniaorkestriga peaksid mõjuma vä-

Keenia külavanem.
FOTO PEETER VÄHI

Siin pole pesu nööriil kuivamas, vaid palvelipud. Bhutan, 2002. Rolling Estonians.
FOTO TIINA JOKINEN

ga intrigeerivalt ja atraktiivselt. Üksnes mõte sellisest muusikast paneb südame ärevusest kiiremini lööma.

Mõtted on liikunud ka fagotikontserdi ning ühe veerandtoonides kammerorkestriteose suunas, aga need ideed on pidevas muutumises ja ei pruugi kunagi realiseeruda.

Kuigi pean muusika loomist esmaltähtsaks, kujunes mu vastus üsna lühikeks. Mõtteid oma loomingu kohta on kõige raskem formuleerida, iseäranis siis, kui neis mõtetes sisalduvad hinnangulised elemendid. Sageli on hetkel käsil olev

kompositsioon kõige olulisem ja hingelähedasem, seetõttu valdab mind vahel mõte, et just sellest tuleb mu parim teos.

Kas võib sind näha ka DJ-puldil loominguilisi helimikstuure kokku segamas nagu viimasel EMPil Küberstudio kontserdil?

Nalja ja tsirkust vajame ju aeg-ajalt ikka, kogemus Küberstudio DJna oli päris lõbus.

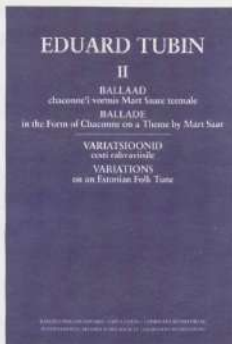
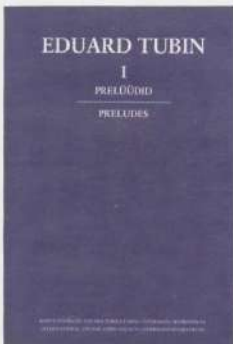
Inspiratsiooni küsimus on heliloojale ikka ääretult oluline, kuigi ilmselt juba ka äraleierdatud teema. Kuidas aga saab helilooja endal hoida n-ö mõtte värske, pidevas arenemises, et "oleks midagi öelda"? Kas suurenev kogemuste pagas annab siin oma plussi või pigem oleks puhta lehena, n-ö *tabula rasa*'na loomeprotsess märksa vahetum ja ehedam?

Olen oma heliloojapraktika jooksul kirjutanud kahte printsiipselt erinevat muusikat. Esimesel juhul – komponeerides, või veelgi täpsemini väljendudes, kombineerides ja konstrueerides. Teisel juhul – luues ja edastades mingit kõrgemat ideed. Konstrueerimine näeb välja umbes nõnda. On tellitud kaheteistkümneminutine teos kammeransamblile, see võiks koosneda näiteks kolmest osast, algus ja lõpp peaksid vist olema kiired ja efektsed, keskel tuleks anda publikule ja esinejatele puhkamisruumi, teose põhikulminatsioon võiks asetseada kusagil viimase osa teise kolmandiku kohal, vältimaks vanamoodsust tuleks lisada dissonantse, enne *coda*'t üllatusena ootamatu paus, esimese osa keskele tuleks lisada mõned taktid täiustamaks osadevahelisi proportsioone jne. Sellise komponeerimismeetodi üle ma ei tunne tavaliselt rõõmu ning tulemus sõltub oluliselt sellest, mida me oleme muusikaakadeemiast omandanud ja kuivõrd rikkalik on meie kogemuste pagas. Aeg-ajalt tuleb õnneks ette ka teistsuguseid olukordi, mil "vaim tuleb peale". Siis puudub vajadus keskenduda vormikujundusele, harmooniale, faktuurile, orkestratsioonile... Käsi otsekui ise joonistab partituuri, asetades üksikuid noote joonestikule õigetes kohtadesse. Seda loomeprotsessi on raske sõnadega kirjeldada, mõneti sarnaneb see seisund ehk džässiliku improvisatsiooniga, mil muusik sulle silmad, "lülitab mõistuse välja" ja iialgi ei suuda korrata mängitud. Need on õnnelikud hetked, isegi kui neid esineb harva, tasub nende hetkede nimel olla helilooja!

ILMUNUD ON...

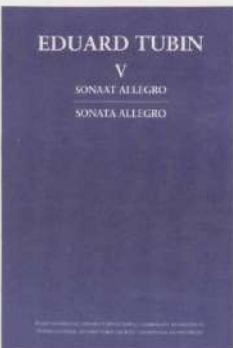

Eduard Tubin ja tema aeg
Koostaja Vardo Rumessen
Toimetaja Inna Kivi
Kujundus Rein Seppius
Kirjastus SE&JS, Tallinn, 2005. Eesti ja inglise keeles, 416 lk, 770 fotot

Eduard Tubin. Kogutud klaveriteosed

I – Prelüüdid;
II – Ballaad Mart Saare teemale, Variatsioonid eesti rahvaviisile; III – Neli rahvaviisi minu kodumaalt, Süit eesti karjaseviisidest;
IV – Lastepalad,
V – Sonaat allegro E-duur; VI – Sonatiin d-moll Redigeerinud ja eessõna kirjutanud Vardo Rumessen. Rahvusvaheline Eduard Tubina Ühing/Gehrmans Musikförlag. Tallinn/ Stockholm 2005

Eesti Muusikaakadeemia kontserdid septembris

9. september kell 18.00

EMA kammersaal

külaliskontsert

Maria Paz Santibáñez (klaver, Tšiili)

Sissepääs tasuta

15. september kell 18.00

EMA kammersaal

külaliskontsert

Vjatšeslav Zubkov (klaver, Ukraina)

Sissepääs tasuta

RainbowJazz festival kutsub osalema noorte džässmuusikute konkursil!

5. oktoobril 2005 Tartus Vanemuise Kontserdimajas algusega kell 16.00

Konkursil osalemiseks palume ette valmistada:

- * üks pala Evald Vainu loomingust
- * üks vabalt valitud muusikapala (ka omalooming)

Konkursi võitjaid premeeritakse kolmes kategoorias:

- * Parim ansambel
- * Parim vokaalsolist
- * Parim instrumentalist

Osalemissoovist palume teatada hiljemalt 30. septembriks.

Täpsem informatsioon:

Anu Haamer

Tel. 5127544

anu.haamer@concert.ee

Vanemuise Kontserdimaja, Vanemuise 6, 51003 Tartu

Konkursipäeva lõpetab Ewert Sundja & Jazzband kontsert

Katse tungida tämbri olemusse

Ülevaade teisest interdistsiplinaarse musikoloogia konverentsist

TRIINU OJAMAA

Alustagem algusest

...ehk aastast 2004. Nimelt toimus eelmise aasta aprillis Grazi ülikoolis konverents, mis asjaosaliste ringkonnas on tuntud kui CIM04¹. See pani aluse interdistsiplinaarse musikoloogia konverentside sarjale, mille idee autor on Grazi ülikooli musikoloogiaprofessor Richard Parncutt. Aasta hiljem (10.–12. märtsini) toimus CIM05. Interdistsiplinaaride kohutamispaigaks valiti seekord Montreal.

Konverentsisari püüab hoida kõrget taset. Osavõtu tagab kaks piisavalt positiivset kirjalikku retsensiooni teesidele rahvusvaheliselt tunnustatud ekspertidelt. Seekord peeti esitamiseväärsaks viitkümnest seitset ettekannet seitsmekümne kuuest. Ettekandeid ühendas teema "Timbre in composition, performance, perception and reception of music".

Mis on musikoloogia?

Küsimus võib tunduda ebakohane, ent just selle probleemi lahkamisega alustas Richard Parncutt konverentsi avaettekannet. Esitagem siin tema põhiseisukohad.

Sõna "musikoloogia" tähendab teadust, mis käsitleb muusikat. Järelikult kogu teadus muusikast on musikoloogia. Kui musikoloogia liitus 19. sajandil akadeemilise kaanoniga, oli selle huvikeskmes Lääne muusika ajalugu. Termin kasutamine selles tähenduses oleks tänapäeval nii eksitav kui ka arrogantne. See viitaks esiteks sellele, et ajalugu on tähtsam kui teised muusika seisukohalt olulised distsipliinid (nt kultuuriuurimine või füüsika); teiseks, et lääne kultuur on oma poliitilise dominantsuse tõttu tähtsam kui teised kultuurid, ning kolmandaks, et kultuurieliidi muusika (või "kunstmuusika" – termin, mis juba isenesest on eksitav ja tautoloogiline, kuna kogu muusika on kunst) on mingis (esteetilis?) mõttes tähtsam kui näiteks pop-, folk- või traditsionaalne muusika.

Kõik kolm eeldust või oletust on alusetud. Kasutades kaasageid akadeemilisi allikaid, pole sugugi raske esile tuua veenvaid vastuargumente. Loodetavasti kiirendab CIM selle laialt levinud lingvistilise pettuse hävingut ning ergutab mu-

sikolooge (st kõik i musikolooge, kes tegelevad kõik i muusikate kõik i muusikaliste ilmingutega kõik i muusikalistes kontekstides) kasutama terminit "musikoloogia" eranditult mittediskrimineerivas tähenduses.

Defineerides musikoloogiat, soovitas CIM04 selle distsipliini struktuuri määratleda järgmiselt:

- **tuumdistsipliinid**, mis on otseselt suunatud muusikale enesele – muusikateooria/analüüs/kompositsioon, muusika esitus kõigis kultuurides, stiilides ja perioodidel;
- **kesksed distsipliinid**, mis on otseselt suunatud muusikalistele nähtustele ja kontekstidele – etnomusikoloogia (või muusikaantropoloogia), muusikaajalugu, muusikapühholoogia, muusikasotsioloogia, kultuuriuurimine ja muusikaakustika;
- **perifeersed distsipliinid**, mis toetavad tuum- ja keskseid distsipliine – kompuuting musikoloogias, psühhoakustika, muusikafilosofia, muusikafüsioloogia ja muusika eelajalugu;
- **praktilised distsipliinid**, kus musikoloogilisi teadmisi rakendatakse, – muusikapedagoogika, muusikateraapia ja muusikameditsiin.²

Interdistsiplinaarsusest

Interdistsiplinaarse musikoloogia konverentside missioon seisneb koostöö elavdamises nii musikoloogia sees kui ka musikoloogia ja sellest väljapoole jäävate distsipliinide vahel. Enamasti on ühel uurimisel kaks autorit, kuid haruldased pole ka musikoloogid, kes ise on interdistsiplinaarid, olles omandanud mitu eriala. Ühest küljest laiendab see uuri- ja haaret, mis on igati positiivne. Kuid meenutades omaenese ettekande vaevalist valmimisprotsessi, mis sageli takerdus erinevate arusaamade ja huvisuundade taha, tuleb tunnistada, et kokkupuude teistsuguse mõttemaailmaga oli siiski äärmiselt rikastav kogemus. Seevastu üksikinterdistsiplinaari tööprotsess on just nagu vaidlemine iseendaga, mis lõppkokkuvõttes ei pruugi osutada eriti viljakaks.

Konverentsikülalisi võõrustasid Montreali ülikooli musikoloogiaosakond ja rahvusvaheline muusikalooime keskus, mis paiknevad uues modernses õppehoones.

FOTO TRIINU OJAMAA

Inter-variantidest

Minu kaasautor oli meditsiinidoktor Jaak Aru, kellega koostöös valmis ettekanne "Can hyperventilation be a trance mechanism in Nganasan ritual dance accompaniment?". See oli ühtlasi ka üks väheseid ettekandeid, mille kaasautor seisab täiesti väljaspool musikoloogiat. Valdavalt toimus interaktsioon siiski musikoloogia raames, kui toetuda Parncutti määratlusele. Mõned näited teemakombinatsioonidest: muusikateooria ja muusikasemiootika, etnomusikoloogia ja muusikapühholoogia, kompositsioon ja kompuuting, muusikasotsioloogia ja muusikateooria, muusikaakustika ja tajupsühholoogia, muusikapedagoogika ja interpretatsioon, aga ka etnomusikoloogia ja lingvistika ning muusikatehnoloogia ja filmoloogia.

Ettekanded olid erinevate printsiipide alusel koondatud sektsioonidesse (nt kompositsioon, tehnoloogia, etnomusikoloogia, muusikainstrumendid jne). Korraldajad kurtsid, et sektsioonide koostamine oli problemaatiline. Tõepoolest, nii mõnigi ettekanne sattus valesse konteksti. Neid üle vaadates ilmutab end veel üks liigitamise võimalus, mille aluseks on tämbri kirjeldamise moodus. Nimelt toetus osa ettekandeid tämbri akustilisele analüüsile ning teine osa analüüsis tämbrit (eelkõige) verbaalsete vahendite abil.

Kuidas tämbri räägitakse?

Illustreerigem seda Madeleine Bellemore'i ja Caroline Traube'i (Montreali ülikool) ettekande "Verbal description of piano timbre: Exploring performer-dependent dimension" abil. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kas pianistidel on olemas ühine keel, mida nad tämbri määratlemisel kasutavad. Katseisikutel paluti demonstreerida ja seejärel selgitada, kuidas erinevaid tämbreid saavutatakse. Kolmas ülesanne oli tämbri kirjeldamine. Kirjeldamisel tuli kasutada adjektive, samuti paluti kõnealune tämber vokaliseerida (autorid nimetavad seda vaba verbaliseerimise meetodiks). Bellemore demonstreeris ettekandes ka helisalvestusi katseisikute testimisest, mis näitasid, et juba ainuüksi katsete teostamisel pörutati ambivalentsusega. Nii näiteks hüüatas katseisik, kel paluti klaveril produtsereeritud tämbrit vokaliseerida: "Oh dear! Must I sing it?" Eksperimentaator pidas siiski silmas tämbri iseloomustamist onomatopoeetiliste sõnade abil ning pärast mõningaid selgitusi tuli enamik pianistide sellega toime – hõlpsamini need, kellel oli absoluutne kuulmine. Autorite arvates on see seletatav paremini väljakujunenud foneemilise interferentsiga. Uurimuse lõppjäreldused võimaldavad kõnelda tämbrit kirjeldava ühiskeele olemasolust kõige laiemal tasandil. "Külma" tämbrit vokaliseeriti enamasti kõlakujundiga klusiil + nasaal (nt ping) ning selle tekitamisel peeti kõige olulisemaks kiiret atakki ning kindlat/tugevat sõrmelööki. "Säravat" tämbrit imiteeriti enamasti väga avatud a-hääliku abil.

Muide, on olemas võrdlevaid uurimusi onomatopoeetiliste sõnade kohta, mis imiteerivad loodushääli. Ehkki helid on samad, on nende onomatopoeetiline vaste erinevates keeltes sageli erinev. Kuulates ettekannet muusikaliste helide häälikulisest väljendamisest, jäi mulje, et siin sõltuvad erinevused vähem emakeele taustast. Isegi kui muusika ei ole universaalne keel, mida kõik mõistavad ühtviisi, ehk on siis vähemalt osa sellest, näiteks tämber, üheselt tõlgendatav?

Visualiseeritud tämber

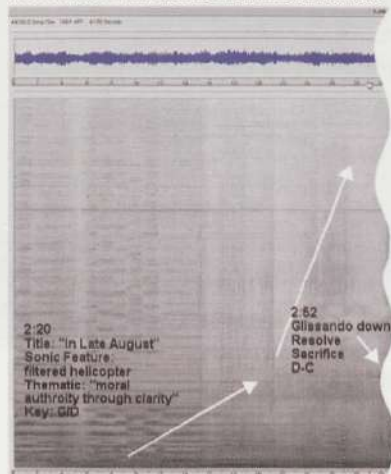
Ettekanded, kus tämbri analüüsimiseks kasutati spektro- või sonogramme, olid tugevalt ülekaalus, näiteks Paul Rudy (Missouri ülikool) ja Philippa Gatesi (Wilfrid Laurier' ülikool) ettekanne teemal "Sound shaping and timbral

justification in the "moral realist combat film" Black Hawk Down".

Ettekande põhiautor Paul Rudy pole otseselt spetsialiseerunud filmimuusika uurimisele. Tema huvid on eelkõige seotud elektroakustilise muusika tämbriteliste võimaluste kasutamise ja massimeedias. Ettekande materjali valik lähtus asjaolust, et filmi helidisain on eriti näitlik aines demonstreerimaks, kuidas õige tämbri valik aitab mõjutada sõnumi mõistmist soovitud suunas.

"Black Hawk Down"³ on action'i sugemetega dokumentaaldraama, üks neist patriotismi jutlustavatest ning sõda õigustavatest filmidest, mida Hollywoodis on hakatud produtserima nn post-9/11 perioodil. Ideoloogia kattevarjuks on siin lugu naiselikest poistest, keda lahingud Somaalias seavad silmitsi moraalsete dilemmaadega. Kogenematud sõdurid õpivad "tegemaa õigeid asju", mille tulemusena toimub androgüünse karakteri teisenemine maskuliinseks. Nagu uurijad teavad stseenide analüüsimise kaudu näitavad, võimendab kogu protsessi helitausta tämbriiline areng.

Autorite väitel on heliloojatel õnnestunud kohe filmi algul tekitada publikus arusaam teatud helide tähendusest filmis. Esimese viie minuti jooksul demonstreeritakse kolme peamist heli arengutüüpi, mida saab kirjeldada spektraal- ja tämbri-morfoloogia, helikõrguse mutatsiooni ning amplituudi sünkroonsuse mõistete abil. Seega ei käi jutt mitte tavapärastest juhtmotiividest, vaid helitausta mikrotasandist. Põhjalikuma vaatluse all on helikopteriheli⁴ – selle tähendus ning sulandumine instrumentaalmuusikasse.

Fragment sonogrammist⁵, mis visualiseerib filmi helitausta vahemikus 0:02:20–0:02:52.

Autorid on sonogrammi abil sekundilise täpsusega lahti harutanud filmi ideeliinide helilise toetamise moodsused.

Sonogrammi esimesed kakskümmend sekundit illustreerivad analüüsi spektraalmorfoloogilist tasandit. Selgitagem, millised on sonogrammil kujutatud helid tegelikkuses. Juhuslikud tuuleilid omandavad korrapärase rütmi, mis on tajutav tuiklemissena. Kõrged sagedused on välja filtreeritud, umbes kümne sekundi jooksul tuuakse need järk-järgult tagasi. See tämbri muutus juhatab sisse läheneva helikopteri heli. Lisagem, et koos heliregistri-ga teiseb ka pilt. Samaaegselt filtreeritud helidega näidatakse ebamaiselt külm-siniseks koloreeritud kaadreid soomlaste suremisest. Koos kõrgete sageduste taaslisamisega omandab pilt realistlikud toonid. Kaadrisse ilmub helikopter ning seda juhtiv piloot – verinoor Ameerika sõdur. Tagurpidi pööratud heli filtreerimine loob uurijate sõnul selgenemistunde tähistamiseks kõlbelise õigustuse ideed: "M e i e oleme siin, et kaitsta..."

Neil, kes on huvitatud sündmuste edasisest käigust filmi nn helimaastikul, soovitan vaadata konverentsi kodulehekülge.⁶ On lootust, et lähiajal muutuvad seal kättesaadavaks pikemateks artikliteks vormistatud konverentsiettekanded, nende hulgas Rudy ja Gatesi oma, ning lisaks veel palju muudki lugemist väärivat.

Tulekul on CIM07

Sarja kolmanda konverentsi ettekandeid on eesti muusikahuvilisel võimalik oma kõrvaga kuulata. 2007. aasta augustis kogunevad interdistsiplinaarsete kalduvustega musikoloogid Tallinna, et diskuteerida teemal "Singing". Konverentsi kodumajaks on Eesti Muusikaakadeemia ning Eesti-poolne peakorraldaja Jaan Ross.

¹ CIM04 – Conference on Interdisciplinary Musicology 2004.

² Parncutt, R. 2005. Interdisciplinary research on musical timbre: Bringing together sciences, humanities and musical practice. – CIM05. Le timbre dans la composition, l'interprétation, la perception et la réception de la musique. Résumés. Montréal, Québec, Canada 10–12/2005, Observatoire international de la création musicale, Université de Montréal, lk 101–103.

³ "Black Hawk Down" (2001) režissöör Ridley Scott.

⁴ "Black Hawk" on USA õhujõududes kasutatav ründehelikopter.

⁵ Rudy, P., Gates, P. 2005. Sound shaping and timbral justification in the "moral realist combat film" Black Hawk Down. – Actes électroniques du Colloque interdisciplinaire de musicologie. Dirigé par Caroline Traube & Serge Lacasse. Montréal, Québec, Canada 10–12/2005

⁶ <http://www.oicm.unmontreal.ca/cim05/>

Eino Tamberg – helilooja, kes lihtsalt ei saa elada teisiti kui õnnelikult

KRISTINA KÕRVER

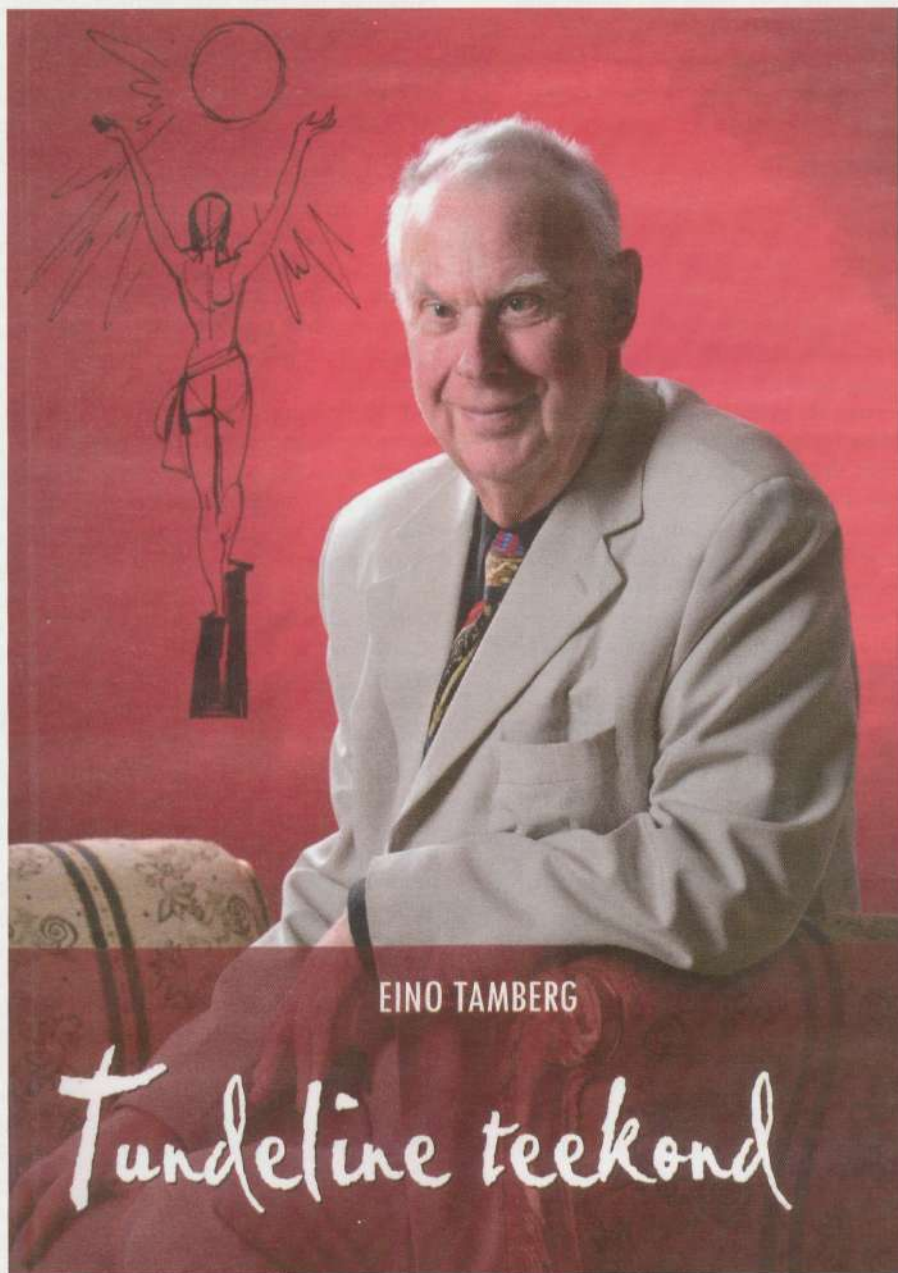
Eino Tamberg. Tundeline teekond. Eesti Muusika Infokeskus, 2005. 206 lk.

Tamberg on mees, kes lõi nooruses koos kooliendadega õnnelikuks olemise süsteemi ja elab seda järgides õnnelikult tänase päevani. Vähemasti tema enda väitel. Lahke inimesena ei hoia ta väärt teadmist kiivalt endale, vaid levitab seda oma isiksuse ja muusika kaudu. Eesti Muusika Infokeskuse väljaandel kevadel trükist tulnud juubeliraamatus on Tambergi õnneretsept lausa must valgel ja üheteistkümnnes teesis ära toodud. Retsept pärineb küll aastast 1949, kuid vaadates maestro elu ja loomingu peale, on selge, et selle kehtivusaeg pole kaugeltki lõppenud.

Juba raamatu esimestel lehekülgedel tehakse juttu Tambergi eredast ja erudeeritud isiksusest, helgest loomusest, oskusest märgata ja luua enda ümber ilu. Nii muusikutest kui ka mittemuusikutest kolleegide meenutused oma kokkupuudetest Tambergiga on eranditult ja erakordselt positiivsed, ja kindlasti ei ole sellise üksmeele põhjuseks tema 75. sünnipäev või tõsiasi, et aja möödudes mäletame vaid parimat. Selle uskumiseks ei peagi heliloojat isiklikult tundma, piisab, kui lugeda tema intervjuusid, kuulata tema muusikat või jälgida teda energiliselt ja iginaeratavana Muusikaakadeemia koridorides või kontserdisaalis liikumas.

“Kõige keerulisem on see, kuidas õpilast mitte segades püüda teda siiski õpetada. Ma olen saavutanud päris hästi selle osa kunstist, et teda mitte segada, aga see, et teda hästi õpetada, sellest on mul nähtavasti palju puudu jäänud,” ütleb poole oma elust õpetamisega tegelnud professor, kelle kompositsiooniklassi lõpetanud heliloojad on kujundanud eesti muusika nägu juba kolm aastakümnet. Selline tagasihoidlik enesehinnang on teravas vastuolus raamatu lehekülgedel sõna saanud õpilaste arvamusega, kellest mitmed iseloomustavad Tambergi õpetajana peaaegu ülivõrdes.

Nähtavasti ei võta Tamberg end ja oma muusikat üleliia tõsiselt, suudab või

vähemasti püüab seda vaadata kõrvalseisja pilguga ning olla oma tegevuse suhtes harvaesinevalt kriitiline. Intervjuus Märta Matis Lillele, mis moodustab raamatu ulatuslikema ja minu arvates ka huvitavaima peatüki “Helilooja teekond”, ütleb Tamberg oma loomingust kõneldes mit-

mel puhul, et “see ei ole mitte eriti õnnestunud teos, aga kuna ta oli väga lühike, siis mängiti teda hiljem väga palju” (“Tocatta” op 31 kohta) või “ütleme, ta on talutav” eesti ooperiloomingu üheks õnnestunumaks teoseks peetud “Cyrano de Bergeraci” esimest vaatust hinnates.

Tundub, et hoopis vähemates kohtades poetab ta: "päris hea maitsega kirjutatud; mõne koha pealt on ta ilus; seda pole küll põhjust häbeneda" (Viulikontserdi kohta) või "seda muusikat armastan ma siiani" (näiteks soololaulule "Tuul viib öilmelt lehe ära" või "Cyrano" viimasele vaatusele mõeldes).

Raamatu suurimaid väärtusi ongi minu meelest see, et võime koos helilooja endaga tema loominguga "tundelisele teekonnale" tagasi vaadata, mõista tema sõnade abil midagi uut ka juba tuntud teostes. Mitte igal loojal ei ole õnne anda 75-aastaselt nii mõtterammus ja tundeerik intervjuu. Märts-Matis Lill, kes nimetab Eino Tambergi ideaalseks vestluspartnerriks, peab olema ka ise hea kuulaja-küsimine, sest intervjuu avalik tundetoon ja Tambergi põhjalikud vastused viitavad omamoodi usalduslikule vahekorrale ning lõiguti meenutab see lihtsalt kahe helilooja omavahelist vestlust. Tamberg kõneleb olulistest inimestest, kes teda kooliajal ja hiljem on palju mõjutanud, uskudes, et iga inimene, mõjuga ta meile kümme aastat või kümme minutit, suunab meid ja meie tegemisi. Nimetab kujunemisaastail oluliseks saanud kirjandusteoseid, mille haare ulatub antiigist 20. sajandi luule, proosa ja näitekirjanduseni. Räägib oma ja teiste armsaks saanud muusikast, kriisidest ja ebaõnnestumistest ning inimeseks ja loojaks olemise kogemusest nõukogude ajal. Peatüki põnevaimad lõigud sisaldavad aga mõtisklusi loomepsühholoogiast ja kunstniku mina-nägemusest ning jõuavad veendumuseni, et looja kirjutab paratamatult, ehkki alateadlikult, eelkõige iseennast.

Muusika üle filosoferides ei pelga Tamberg näida ka vastuoluline. Jäägu see juba lugeja hooleks, kuidas mõista ühes ja samas lõigus esitatud hoogsaid ideid nagu "Hea maitse on kohutavalt oluline" ning "Labasus on parem kui meeletu igavus".

Raamatu kaks järgmist peatükki, Evi Arujärve kirjutatud "Loominguteekond" ja Raili Sule "Teatriteekond", võtavad kokku Tambergi 123 oopusest koosneva elutöö, millest kaalukas osa kuulub muusikateatri valda. Arujärv kaardistab Tambergi loometeed kronoloogiliselt, eristades selles väljenduslaadi ja kujundikeele muutumisest lähtuvalt kuut perioodi ning tähistades neid tinglike, kuid tabavate märksõnadega: rõõmsalt – kirglikult – *con amore* – otsides – mälestuste mälestus – peatumatult. Samal ajal püüab autor haarata ka midagi Tambergi

"Kunst ei ole ju mitte väga püha asi. Ta on ikka üks suur lõbu. Lõbu, mis sisaldab vajaduse korral ka valu. Valu on rõõmu üks väga tähtsaid elemente."

teoste sünnihetke ajatuksest, ja haarabki. Lakoonilises stiilis kommentaarid vahendavad lugejale iga kümnendi olulisimaid suundumusi muusikaelus ja ajastu vaimus, muutmata sealjuures teksti raskepäraseks. Teoste iseloomustuses on muusikalisi kujundeid julgelt tundekeelde ja sealt edasi sõnadesse tõlgitud, nii on kogu artikkel paratamatult tugevasti subjektiivne, kuid võib-olla just seetõttu huvitav.

Arujärve nägemuses on Tamberg kujunud rõõmu ja energia kujunditest ning romantiliselt helgetest tundepehangutest detailsema, katkendlikuma, kõlatundlikuma ja isegi traagilisema väljendusviisi suunas, vormilise vabaduse poole, nauvides teekonda ka sihtpunkti teadmatata. Psühholoogiline ja dramaatiline pilk, meloodiline, rütmiline ja tantsuline alge ning armastuse, ilu ja igatsuse teemad on kesksed mis tahes kümnendi loomingus. Artiklit ühe hingetõmbega lugedes jääb silma mõtte- ja kujundikordusi, mis ei tulene siiski kirjutaja sõnavara ammendumisest, vaid pigem Tambergi loomingust. Seda selgemini ilmneb aga, millised elemendid helikeeles on kaduvad, teisenevad ja millised jäävad.

Raili Sule ei keskendu nii palju muusikale ja teoste helikeele komponentidele, vaid vaatleb Tambergi lavateoseid laiemas teatriloolises kontekstis. Oma kolme balleti, kolme ooperi ning muusikat, tantsu ja sõnateatrit sünteesivate teostega on Tamberg eesti heliloojate seas kindlasti üks viljakamaid ja armastatuid lavamuusika loojaid. Tema helikeel

"Mul on tunne, et loomise protsessis on alateaduslikul väga tähtis koht. Mida sa oma "minast" ikka nii väga tead?"

ei ole ühelgi kümnendil olnud äärmuslikult uudne, kuid ometi on paljud ta lavateosed oma mõju ja tähendusega saanud eesti kultuuriloos murranguliseks, näidanud kätte mõne uue tee ("Ballettsümfoonia", "Kuupaisteoratoorium", "Joanna tentata", "Cyrano", "Lend"). Ülevaatlikusse ja inforikkasse artiklisse on koondatud andmed esietenduste ja uuslavastuste kohta, süžee kokkuvõteted, väljavõtted muusika- ja teatrikritiikute arvustustest ning kirjutatud lühidalt teoste muusikalisest ülesehitusest. Kuid vähemalt sama huvitav oleks olnud lähemalt lugeda, millest see ikkagi tuleb, et Tambergi peetakse just väga andekaks teatriheliloojaks, ning milliste muusikaliste vahenditega ta oma haarava dramaturgiaga ja psühholoogiliselt usutavaid lavateoseid ehitab. Tundub, et teatraalsus kui selline on Tambergi muusikale midagi üdini omast: "Vähemalt pooled mu teosed on nagu väikesed etendused. Minu enda jaoks."

Eino Tambergi maalinud Epp Maria Kokamägi nimetab teda targaks ja lahkeks loojaks – sellisena portreteerib teda ka "Tundeline teekond", mis on ilus kingitus heliloojale tema juubeliks, kuid mitte ainult. Nii oma sisuliste peatükkide kui ka raamatu lõpus oleva diskograafia ja bibliograafia (Anneli Remme) ning täieliku teoste nimekirja tõttu on põhjust seda tulevikus veel palju kordi lehitseda. Helilooja kingitus lugejale on raamatuga kaasnev CD, täpsemalt sellel olev teoste valik, mille autor tegi oma sõnul "väga hoolikalt". Trükkis on rohkete fotodega ning kaunitult maitseka kujundusega (Eva Nukk, kaas – Kaido Parv, kaanefoto – Kaupo Kikkas), koostatud väga loovalt ja läbimõeldult (Kaja Irjas), kuid mõneski kohas sooviks lugeja, et enne viimast lihvi oleks käsikiri saanud ka keeleteoimetamist ja korrektoori.

Neil kahesajal leheküljel kõneldakse eelkõige muusikast, heli loojast ja heli loomisest, aga et kuidagi on saadud läbi ilma noodinäideteta, võib loota, et see ilus punane raamat tunneb end hästi ka mittemuusikust kultuurihuvilise raamaturiulil.

Palju õnne heliloojale! Ja jõudu Eesti Muusika Infokeskusele, sest sellised esinduslikud trükised tuleks järgemööda avaldada kõigist olulistest eesti heliloojatest – neid ei ole ju lugematul hulgal.

Edev looduslaps Dhafer Youssef udil ja melanhoolne trompetifilosoof Paolo Fresu moodustasid "Jazzkaarel" oodatust kahvatuma duo.

FOTOD ANNIKA METSLA

MEDITATSIOON

Hüüdja hääl suurlinnas

Metropoli muezzin Dhafer Youssef ja
trompetilüürik Paolo Fresu

URMO KOHV

Tänavusel "Jazzkaarel" Eestit väisanud Tuneesiast pärit laulja ja udimängija Dhafer Youssef ammutab inspiratsiooni islami spiritualistide, sufide traditsioonist, ei määratle end ühegi kindla muusikalise suuna esindajana ning nimetab Arvo Pärti

otsesõnu jumalaks. Itaallasest trompetist, paljude jazziauhindadega pärjatud artist ja üdini muusik Paolo Fresu kiidab Eestit ja igatseb siia peatselt tagasi, siis ehk juba mõne uue projektiga.

Vestluse ajal käitub Dhafer Youssef edeva looduslapsena: keksib ringi, nägu naeru täis; küsimustele vastab huupi ent soojalt, võtab rõhutatult teatraalseid poose ja näoilmeid, laskumata samas "tõelisse staaritsemisse". Kordagi ei kao tema huulilt iseteadev ja ennast nautiv, kuid heasüdamlik naeratus. Tihti vahelduvate, kuigi korduvate ja ühetaoliste maskide taga võib temas siiski tajuda sügavamat sisu ja seda killukest "jumalikkust", mis laulvast pillimehest tõelise muusiku teeb. See kõik ei lase teda võtta tüüpilise tühikargajana, kelletaolisi satub viimasel ajal Eestisse (kahjuks ka "Jazzkaarele") masendavalt palju. Pühendunud sufismijüngrü mõõtu ta kaugeltki välja ei anna ja seda ka ei ürita. (Teatavasti on 8. sajandil sündinud sufism islami askeetlik ja spiritualistlik suund, mille pühendunud jüngrid üritavad valgustuseni jõuda end sisekaemuse ja müstiliste traditsioonide kaudu transsi juhtides.) Tema ülevoolavast hüplevast-põiklevast jutust iva välja noppida pole paraku kerge ülesanne.

Paolo Fresu on vaoshoitum, tõsise suhtumise ja tagasihoidliku ütlemisega siiras ning meeldiv inimene. Muusikut ja loojanatuuri tunneb temas iga ihurakuga. Temaga on parem ja viljakam juttu puhuda. Mõlemad muusikud vestlevad meelstasti nii prantsuse kui ka inglise keeles.

Lähitulevik toob koostöö eesti muusikutega?

Mõlema mehe sooviks on peatselt Eessisse tagasi tulla – siis juba mõne uue projektiga. Meie vestluses ütles Dhafer Youssef otsesõnu, et peab plaani alustada kohapeal eesti muusikutega ühisprojekti. Lähemalt ta oma ideedest veel rääkima ei soostunud.

Paolo Fresu sõnul on muusikutele lähiajal kavas salvestada heliplaat, kus kolmanda liikmena teeb kaasa norra kitarrist Eivind Aarset. Triona salvestatud album peaks ilmuma järgmisel aastal. "Tegemist on teistsuguse muusikaga kui see, mida me teeme duona, uue plaadi materjal lisab senisele rohkem põhjamaist heli ja hõngu," rääkis Fresu.

Pärast plaadi ilmumist on neil plaanis ka turnee triona. "Dhaferiga oleme tihedamalt koos mänginud viimased viis-kuus aastat. Sellesse aega mahub duo-projekte, kuid oleme teinud koostööd ka teiste muusikutega. Triona oleme esinenud näiteks koos Eivind Aarsetiga. Koostöös Dhaferiga on muidugi olnud paremaid ja

halvemaid õhtuid. Hea sünergia on meid siiski seni ikka ja jälle kokku toonud,” on itaallane optimistlik.

Eestis esmakordselt viibinud ja kahel järjestikusel õhtul kontserdi andnud muusikute paar sai siin endi sõnul meeldiva üllatuse osaliseks. “Tegemist on väga huvitava maaga, mida tahaks lähemalt tundma õppida. Ka kontserdipublik on olnud väga hea. Tallinna ja Tartu publik küll veidi erinev: Tartus esinesime väiksemas saalis ning publik oli elavam, võib-olla ka seetõttu, et tegemist oli peamiselt üliõpilastega. Panin tähele, et linnadki on väga erinevad. Siiski oleme ka Tallinna kontserdi ning siinse publikuga väga rahul – atmosfäär oli igati soe ja meeldiv. Ka heliga võis kõigiti rahule jääda. Kavatsime Eestisse kindlasti peatselt tagasi tulla, see maa on väga hea leid,” arvas Fresu.

Vastates küsimusele, kellena mehed end rohkem määratlevad, kas etnohuviliste, jazzmuusikute või muusikaliste kosmopoliitidena, jättis Youssef otsad lahti. “Ei määratle end tegelikult ühenagi neist. Selles mõttes võib öelda, et ma ei tea isegi, kes ma olen. Olen mina ise ning sellega väga rahul,” lausub ta.

Ka Fresu leidis, et kõikvõimalike muusikaliste määratluste aeg on tema jaoks pöördumatult möödas. “Alustasin jazzmuusikaga, hiljem olen aga liikunud väga erinevatel radadel. Seda, mida praegun teen, on stiililiselt defineerida raske, eelistan sellele mitte kindlat silti külge kleepida.”

Kõikvõimalikesse traditsioonidesse ja nende mõjudesse muusikas suhtub oma loomingu sufilaulu tavadele tuginev Youssef temale omaselt leigelt. “Pean oluliseks, et muusikud suudavad teha oma muusikat, mitte tingimata juhinduda traditsioonidest. Traditsioonid on küll kõige alus, kuid mitte enam.”

Sellest tulenevalt ei taha Youssef ka araabia, india, euroopa ega mingeid teisi muusikakultuure omavahel pingeritta seada, ehkki varasemates usutlustes ajakirjandusele pole ta varjanud oma sümpaatiat India vastu.

Muusikute väitel on nende heliloomingule iseloomulik, et kandvaks osaks on pigem spontaanne improvisatsioon. Teatud roll on siiski ka eelnevalt komponeeritud materjalil. “Kuna meie muusika põhineb improvisatsioonil, siis pääseb see kontserdil palju paremini mõjule. Seetõttu eelistame ise kontsertsinemisi, kuigi aeg-ajalt anname ka plaate välja,” kinnitas Youssef.

Kontsert jättis Youssefi kindlalt Fresu varju

29. aprillil Sakala suure saali laval publiku ette astunud Dhafer Youssef mõjus Fresuga kahekesi laval olles (vähemalt seekord) tavapärasest kahvatumana, valmistades ehk pettumuse neile, kes teda peamiselt helikonservide kaudu tundma on õppinud.

Suurepäraselt häälematerjali ja traditsioonilise sufilaulu juuri demonstreeris Youssef küll tuntud headuses, kuid oodatust tagasihoidlikum instrumendikäsitlus ja kohati maitsetute elektrooniliste rütmitaustade kasutamine ei lasknud laval saali levivatel võngedel kordagi millekski senikuulmatuks või ülevalt ebamaiseks areneda.

Aeg-ajalt murdsid Paolo Fresu pikka-de kandvate nootide vahelt küll võimsalt välja tunceslase karjeks kerkivad üürganised, luues kujutluse kohe maad võtvast katarsisest, kuid ainult kujutluseks see jäigi. Muusikalist nõidust, müllu sööbivat lummust, mida tema võimetega staarilt oodata võinuks, paraku ei sündinud.

Lühidalt öeldes mängis Fresu Youssefi seekord igas mõttes üle. Itaallase pikad, tundlikud, kohati ka veidi melanhoolsed flüügelhorni ning trompetisoolod töid kaasa atmosfääri ja meeleolu, mida kohati võinuks võrrelda Palle Mikkelborgi või Jan Garbareki looduga. Kord lüüriliselt örnad või kirkastavalt kaeblikud, moodustasid tema tekitatud vibreerivad ja kauaks õhku rippuma jäävad helid kandva ning võluva vundamenti, millelt sai turvaliselt startida Youssefi jõuline ja hüpnootiline vokaal.

Sisuliselt ehitas Fresu kontserdil valmis minareti, mille tipust muezzin Youssef sai usklikke palvusele kutsuma asuda. Kahjuks otsustas muezzin seekord kahe jalaga kindlalt maa peale jääda ja üksnes minareti ümber halatti lehvitades veenvat müstikasugemetega ringtantsu keerutada.

Peadpöörivad kõrgused ja sisekaemusliku kajaloodiga kombatavad sügavused ei paistnud teda eriti paeluvat nagu ka iidne araabia keelpill ud, mille võimlustest hoolis maestro hämmastavalt vähe. Nii juhtuski, et oma arvatutes kõlavarjundites jäi seekord avanemata ka ud, seda peamiselt põhjusel, et teda eriti mängida ei püütud.

Ehkki Youssefi sõnul improviseerib ta kontserdil võimalikult palju, jäi seekord mulje, et üksnes pealtnäha spontaanselt

kulgev lavaline teekond on kaalutletud ja mitmeid tegureid arvestava (ning ühtlasi pidurdava) kontrolli all.

Võib-olla andis kesisevõitu tulemuks kullukese põhjust ka kontserdi ajaks tundmatuseni ümber korraldatud Sakala suur saal. Idee asendada püüneäärsed pingiread puhvetilaudadega ei andnud kontserdile vähimatki juurde, küll aga jättis laval tegutsevatest muusikutest klaasse kergitava publiku taustal labasevõitu kõrtsibändi mulje.

Tõenäolisem on siiski, et liiga kaua ja teravalt esiplaanil olemine Youssefile hästi ei istu ning omaenda isikupära paremaks väljendamiseks vajab ta rohkem loovat sünergia isikupäraste ja tunnustatud saatemuusikutega. Enamasti ongi ta esinenud suurema hulga tuntud muusikute saatel. Senised kollektiivsed sulandumised selliste Euroopa jazzimaastikul hinnatud tegijatega nagu trompetistid Markus Stockhausen ja Nils Petter Molvaer, kitarristid Nguyen Le ja Eivind Aarset ning bassistid Renaud Garcia-Fons ja Dieter Ilg on mehe loomingu ja karjäärile igatahes kadestamisväärselt hästi mõjunud. Youssefi poolt eelnimetatud seltskonnaga salvestatud ning araabia muusikakultuuri läänemaailmaga ristavad viimased albumid “Malak”, “Electric Sufi” ja “Digital Prophecy” üksnes kinnitavad seda. Erinev on ka plaatide muusikaline suunitus. Kui “Malak” järgib neist ehk kõige rohkem etnojuuri, siis “Electric Sufi” on juba jazziplaat ning “Digital Prophecy” uitab oma kohatise põhjamaise jahedusega rohkem elektroonilistel ja *ambient*-likel kõlavaljaladel.

Iidne hommikumaa pill, Euroopa lauto ja kitarr eelkäija ud (*oud*), mille kõrvale sobitatakse traditsiooniliselt klarinetit, *nay*'d, *darbouk*'at ja *bendir*'i, kõlab teatavasti suurepäraselt kokku ka Euroopa vask- ja keelpillide, klahvpillide ja mitme elektrilise instrumendiga. Kultuuride kibrutavas sulatuskatlas Pariisis pole Dhafer Youssef loomulikult ainus, kes on seda märganud ja edukalt ära kasutanud. Uutest katsetajatest omakorda puudust ei tule. Mis sellest, et hüvade ideede tarmukad teostused jäävad eksootilistest artistidest küllastunud Euroopa metropolide muusikamüra sa geli hüüdjate häälteks.

Ühe tähe lauljatee

Katkendeid Galina Višnevskaja autobiograafiast

(*Algu Muusika* 2005, nr 7)

1964. aasta oktoobris sõitis Suur Teater esimest korda ajaloos külalisetendustele Milanosse, kusjuures enne seda oli Milano La Scala käinud septembris Moskvast.

Meie etendused kestsid kuu aega ja läksid suure menuga. Laulsin ooperites "Padaemand" ning "Sõda ja rahu". Kohe pärast esinemisi tegi La Scala direktsioon mulle ettepaneku laulda nende trupiga detsembris hooaja algul Puccini "Turandotis" Liù partiid. Olin nõus, ja kuidas meie teatri uus juhtkond mulle ka takistusi ei teinud, loa ma siiski sain.

Kui külalisetendused olid läbi, sõitis teater Moskvasse tagasi ja mina jäin üksinda Milanosse. Et ma end erakuna ei tunneks, kutsus La Scala direktor Geringelli mulle noore ukrainlannast tõlgi Tatjana, kes pärast Teist maailmasõda oli Milanosse elama jäänud, ja ma sukeldusin pea ees töösse, oma uude osasse.

Partneritega lavaproove mulle ei antud, lihtsalt näidati misanstseenid ette ja öeldi, et lauljad sõidavad kohale otse orkestriprooviks.

Olin Birgit Nilssonit Moskvast La Scala külalisetenduste ajal selles rollis näinud ja teadsin tema suure ulatusega imepärase hääle piirituid võimalusi. Franco Corellit ei olnud ma aga kuulnud ega näinud. Lavale minnes keskendusin tööle, seisin eeslaval, laulsin oma esimesi fraase ning püüdsin selles ainsas koori ja solistidega orkestriproovis misanstseenides selgust saada, hääle kõlajõudu arvestada... Korraga kuulsin selja tagant sedavõrd ilusat, jõulist, imepärase ülemise si-bemolliga häält, et jäin keeletuks. Unustasin edasi laulda, keerasin ringi, nägin lava sügavuses (!) Franco Corellit ja tardusin paigale. Ma polnud kunagi näinud tenorit, keda loodus nii heldelt oleks õnnistanud: ilus välimus, pikk kasv, sale kehaehitus, pikad jalad ja ebatavaliselt ilus suur voolav hääl. Itaalia tenoritel on üldse hiilgavad kõrged noodid, nende hääled puhkevad ülemises registris lausa öide, kuid Corellil oli täiesti eriline lai "laineline" hääl, mis vibreeris isegi ülemise do puhul, mida ta võttis nõnda kergelt, justkui oleks tal varuks veel samasugune re ja mi.

Liù partiid laulsin mõnuga. Liù vokaalne kuju on kõiki-de Puccini kangelannade loomulik jätk. Just temale andis helilooja viimases ooperis oma südame ja, kirjutanud tema surmstseeni, suri ooperit lõpetamata ka ise.

Mingeid probleeme partiiga ei olnud, teatri suurepärase kontsertmeister oli seda mulle hooliga õpetanud ja pani mind itaalia keeles nii hästi laulma, et pärast esietendust kirjutas üks kriitik, et mul olevat iseäralik, teistest lauljatest, sealhulgas ka itaalia lauljatest (!), erinev aristokraatlik hääldus. Nimetas isegi mingit Itaalia provintsi, kust see olevat pärit. Juhtub ikka ilmas imesid!

Unustasin edasi laulda, keerasin ringi, nägin lava sügavuses Franco Corellit ja tardusin paigale. Ma polnud kunagi näinud tenorit, keda loodus nii heldelt oleks õnnistanud.

Kord proovis esimese vaatuse aariat lauldes lõpetasin selle *piano*'s teise oktavi si-bemolliga ja hoidsin seda kaua. Pianist palus, kas ma ei võiks proovida seda nooti viia *forte fortissimo*'sse ja järsult katkestada?

"Muidugi võin," vastasin mina ja laulsin talle.

"Braavo! Te peate seda kindlasti etenduse ajal tegema."

"Mispärast?"

"Sest publik teab, kui raske see on, ja iga laulja ei suuda niisugust võtet näidata."

"Milleks niimoodi trikitada? See kukub välja hüsteerilise karjumisena. Efektne küll, aga üldse mitte tagasihoidliku ja ara Liù stiilis."

"Keegi laulis kord seda nooti niimoodi ja nüüd ootab publik samasugust esitust. Kui te ei laula, siis mõeldakse, et te lihtsalt ei suuda."

"Mõelgu, mida tahavad. Mina pean lavakuju läbi kogu etenduse viima, see on oluline. Liù ei saa ooperi alguses oma aarias niimoodi emotsionaalselt avaneda."

"Te teete endale karuteene. Kui ilusat *piano*'t te ka ei laulaks, ei asenda see vaatajale seda, mida ta ootab. Siin on Itaalia."

"Ma tõepoolest ei tea, minu meelest ei ole see muusikule kohane."

Nüüd, teades, et minu oponent proovi ajal saalis viibib, ei kuulanud ma kiusu pärast tema soovitusi ja laulsin aaria viimase noodi väga ilusa pika *piano*'ga.

Pärast proovi tuli ta minu juurde kulisside taha ja ütles, et näeb esmakordselt lauljat, kes ei taha itaalia publikule näidata, milleks ta on võimeline.

"Sama lugu, kui teil oleks peos suur briljant ja te viskaksite selle meelega solgiämbrisse."

"Kuid see on minu põhimõtete vastu."

"Jätke oma põhimõtted mõne teise koha jaoks ja ärge püüdke siin kellelegi midagi tõestada. Teil peab olema edu ja *basta*, ning seepärast kasutage kõiki võimalikke efekte. Ärge vaadake, et proov mõõdus nii rahulikult. Küll näete, mida nad etenduse ajal tegema hakkavad, kui kriitikud saali tulevad."

Ma ei suutnud kuidagi aru saada, mis tähtsust on pika etenduse jooksul nii või teisiti lauldud üksikul noodil. Miks peaksin ilmingimata kordama seda, mida keegi kunagi on teinud.

Mulle oli esmajoones oluline helilooja muusikaline materjal ja tahtsin sellest vääramatult kinni pidada. Mis kuulajatesse puutub, siis saalis istuval kolmel tuhandel inimesel ei saa olla ühesugune maitse. Kunstnik peab lähtuma omaenese seisukohast.

Nagu alati, tekkis lahkeli ka kostüümi pärast. Mulle toodud rasket kullaga tikitud riietust pidasin tagasihoidliku talutajaneiu jaoks ülemäära uhkeks ja palusin midagi väga lihtsat, ilma igasuguste kaunistusteta. Ja jälle läks lahti...

“Meil laulavad kõik sellega, teist ei ole.”

“Siis õmmelge mulle uus. Kogu kostüüm maksab kopikaid: kitsad püksid ja sirge põlvini jakk. Või veel parem, ostke hiina kauplusest juba valmis kostüüm.”

Nähes, kuidas ma närvi ja punaseplekiliseks lähen, helistati kohe lavastuse kunstnikule Benois'le ja öeldi, et ma keeldun tema kostüümi selga panemast. Nikolai Aleksandrovitš palus toru mulle anda. Temaga oli lihtne asju ajada, ta rääkis väga hästi vene keelt. Et sel teemal vaidlustes oli mul lõputu kogemus, püüdsin oma temperamenti maha suruda ja ingliahälega seletada, et toretsev kostüüm segab mind, et tahaksin lihtsat, niisugust, nagu hiinlannad tänaval kannavad. Minu suureks rõõmuks ütles Nikolai Aleksandrovitš täiesti rahulikult, et ega kostüüm talle endalegi meeldi, et esialgu õmmeldi üks teine variant, kuid siis leidis keegi, et see on liiga kahvatu, ja tahtis selle ümber vahetada.

“Kutsuge keegi telefoni juurde, ma teen korralduse, et see esialgne üles otsitaks ja teile toodaks. Arvan, et see on just see, mis vaja.”

Suur oli minu üllatus, kui otsekui nõiaväel ilmus mu ette kostüüm, mis oli nagu minu soovi järgi õmmeldud. Pidin õnnest peaaegu nutma hakkama.

Ma ei suhtunud oma etendusse kui La Scala debüüti ja pea-aegu ei närveerinud. Ilmselt sellepärast, et olin juba mitu nädalat sel laval laulnud, ümber tuttavad Suure Teatri artistid, mind oli saatnud peadpööriv edu ja suurepärase kriitika. Tuleb tunnustada, et kõikidest riikidest, kus meie ooper käis, saatis suurim tunnustus ja menu teda just Itaalias. Ent mida kujutab endast edu La Scalas, sain teada alles itaalia trupiga itaalia ooperis üles astudes.

Tütrel Jelenaga 1984. aastal Pariisis.

Minu partner, suurepärase bass Nicola Zaccaria oli korduvalt La Scala “Turandotis” laulnud pimedana vanamehe Timuri osa, kellega ma tema teenija ja talutajana terve etenduse olin seotud. Proovis ta muudkui rahustas mind: ärge püüdke endale misansteene pähe jätta, ma tean neid ja juhatan teid õigesse kohta. Tõepoolest, see ei olnud keeruline, sest tema käsi oli kogu aeg minu õlal. Enne lavaleminekut kulisside taga seistes ja mõttes misansteene läbi võttes panin korraga tähele, et minu kõrval olev “pime vanamees” ajab ennast kuidagi kahtlaselt üha enam ja enam sirgu ning seirab kõike sihukese kotkapilguga justkui kindral enne lahingut. Ei jõudnud ma laval õiges suunas veel paari sammugi teha, kui mu pime rinna kummi ajas, tugevasti mu õlga pigistas ja meie teekonna hoopis teise kanti rihtis. Ta lükkas mu koorilauljate summa vahelt läbi, vehkis oma sauga nagu marssalikepiga ja viis mind enesekindlalt mööda palju kordi käidud rada. Kuhu? No muidugi esilavale, kuhu ta kindlalt pidama jäi. Kui ta aga tegevuse käigus pidi kukkuma, sirutas

Kammeransambliks laval ja elus – Mstislav Rostropovič ja Galina Višnevskaja. Foto aastast 1974.

FOTOD CORBIS/SCANPIX

ta oma koivad lausa lavaservani, et kättevõidetud maast mitte vaksagi “vaenlasele” loovutada. Tehtud manöövriga rahul, avas ta ühe “pimeda” silma ja pilgutas mulle – minuga sa juba hätta ei jää! Vaevast olime end sisse seadnud, kui ilmus Calaf (Franco Corelli), kes oli mind proovis jahmatanud sellega, et laulis oma sissejuhatava osa lavasügavusest. Nüüd aga, alustanud sealsamas, kukkus ta vaatesaali ründama, võttis kolme sammuga viisteist meetrit ja laskis oma hiilgaval si-bemollil lennata juba lavaserval seistes, kus me kõik kokku saime. Seejärel tulid meile üha lähemale kolm hiinlast: Ping, Pang ja Pong. Platsdarm vähenes iga hetkega, kuni kõik lahingujõud olid lavaserva kitsale ribale koondunud. Neid peatas ainult orkestriauk, mis haigutas võitlejate jalge ees nagu kuristik ja takistas neil saali vaenlase kallale tormamast. Mõtlesin: kullake, vaata ette! See on alles algus. Kui nii edasi läheb, tehakse mind minu murega tegelaskuju psühholoogilise arengu pärast Stanislavski süsteemi järgi selles käsikähmluses pihuku ja põrmuks, või nagu ütleb laulusalm: ei tea keegi, kus asub mu haud. Kui jõudis kätte minu aaria, sain aru, et pean sellesse panema kogu oma oskuse häält valitseda, kõik, milleks vähegi suuteline olen. Meenutasin kontsertmeisteri nõuandeid, mis mulle suurt nalja olid teinud, ja tige, et tal oli olnud õigus, hoidsin neetud si-bemolli aaria lõpus meelega kaua *pianissimo*’s, et publik mõistaks, see on kõik, kuid viimasel hetkel tegin sihukese *crescendo* kuni *fortissimo*’ni, et, nagu Geringelli hiljem ütles, tekkis tunne, justkui oleks huilgav rong tunnelist välja kihutanud. Kui ma noodi heitmuna “nuttes”

Calafi jalge ette langesin, puhkes saalis niisugune mõirgamine, et etendus tuli tükiks ajaks peatada. Ausalt öeldes ei olnud ma midagi seesugust oodanud, ehkki olin Lääne publiku ägeda reaktiooniga juba harjunud.

Pärast mind pidi Calaf kohe oma aariat laulma. Kui aplaus vaibuma hakkas, vaatasin talle otsa ja selle järgi, kuidas ta ühe jala ette tõstis, õlad välja sirutas ja tema silmad leegitsesid, sain aru, et nüüd pean “avama oma kõrvad ja hinge”. Tõepoolest, niisugust laulmist ei olnud ma kunagi kuulnud ja ilmselt enam ei kuulegi. Tema hääel heliseb veel praegugi mu kõrvus. Tal oli pöörane menu ja me lõpetasime esimese vaatuse hiilgavalt.

Teises vaatuses laulis Birgit Nilsson ja pani oma tohutu suure võimsa häälega publiku lõpuks põlvili.

“Turandot” läks triumfiga.

Seejärel pakkus Geringelli mulle lepingut ükskõik mis ajaks kõige parematel tingimustel.

“Meil on teid vaja, Callas lahkus lavalt. Me lavastame teile kõike, mida soovite.”

“Ma elan ju Moskvas ega ole iseenda peremees.”

“Elada võib ka siin või ükskõik kus maailma otsas. Ärges praegu Moskvasse tagasi minge, töötage mõned aastad siin. Ma tean, et teil on oma teatris hiilgav positsioon, kuid te ei kujuta ette, missugune karjäär teid ootaks Läänes, kus saaksite vabalt tööd teha.”

Oo, seda kujutasin ma küll hästi ette! Kuid jääda mitmeks aastaks... Mul oli kole tema ettepanekut kuulata, mind ootasid Moskvas Slava ja lapsed... Viisin jutu lihtsalt teisele teemale.

Me saime veel mitu korda kokku: mina, kunstiline direktor Siciliani ja Geringelli. Mulle mängiti oopereid, et valiksin, mida tahan La Scalas laulda, kas “Manon Lescaut’ d”, “Luisa Millerit”, “Don Juani”, “Adriana Lecouvreurit”, “Fausti”... Kuu aja pärast sain Sicilianilt kirja, kus ta kõiki neid oopereid mulle pakkus.

Kahjuks ei saanud see teoks: kultuuriministerium pani kõik mu teed La Scalasse kinni. Moskvasse ärasõidu eel minuga huvasti jättes tahtis Geringelli teha mulle kingituse meenutuseks minu edust ja küsis, mida ma tahaksin. Ma jumaldan koeri.

“Kinkige mulle emane must kääbuspuudel.” Panin koerale nimeks Žuzu ja sõitsin temaga Moskvasse. Koer suri 1973. aastal.

Ma nägin, mida kujutab endast edu La Scalas, ja sellesamas La Scalas nägin ma ka operi “Traviata” esietendusel, mida tähendab ebaedu, etenduse läbikukkumine, hoolimata selles üles astunud kuulsatest lauljatest ning maailmanimega dirigendist ja lavastajast Herbert von Karajanist ja Franco Zeffirellist.

Minu esimesed etendused toimusid 7., 10. ja 12. detsembril, kui käisid “Traviata” viimased proovid, mille esietendus oli 14. detsembril. Venemaal ei olnud ma harjunud nii sageli laulma ja etenduste vahel lukustasin enda hotelli, püüdes mitte kellegagi suhelda, võimalikult vähe väljas käia, et minu haigele käele ei lisanduks veel kõrípõletik. Sellepärast ei käinud ma kahjuks kordagi “Traviata” proove vaatamas, ehkki oleksin väga tahtnud näha, kuidas sedavõrd kuulsad lavastajad töötavad.

Oma etenduste ajal kulisside taga seistes tundsin, kuidas ärevus iga päevaga üha enam ja enam teatris maad võtab. Ühed kirusid lavastajaid, teised, vastupidi, kiitsid neid, ja mida lähemale esietendus jõudis, seda rohkem need vaidlused teatri sein-

te vahelt välja kandusid. Ühesõnaga, mõne päevaga kogunesid Milano kohale ähvardavad pilved, pärast peaproovi oli aga kogu linn ärevil, kõik valmistusid skandaaliks, pileteid osta polnud võimalik.

Esienduse päeval Tatjanaga hotelli restorani minnes tajusime juba kõiki õhtuse tormi tundemärke: ruumis valitses ebavaline lärm ja elevus, sõjaka ilmega kelnerid kogunesid alatasa rühmadesse, karjusid midagi ja vehkisid kätega. Üks kelner tuli otsekohe meie juurde ja ähvardavalt oma musti silmi välgutas küsis:

“Senjooa on täna kindlasti ooperis?”

Mees oli nõrdimusest lõhki minemas, ta pidi auru välja laskma, oma arvamused ja ennustused eelseisva esietenduse kohta välja laduma.

“Senjooa peab kindlasti sinna minema, on oodata sihukest skandaali, millist La Scala pole veel näinud. Me kõik lähme sinna,” seletas ta meie tellimust märkmikku üles tähendades ja karjus samas täiesti kõrist kellelegi saali teise otsa:

“Me ei luba tal meie Verdi üle irvitada! Või tema tuli meile õpetama, kuidas “Traviata” laulda! Korraldame talle täna sihukese etenduse, et mäletab kogu elu! Ja kui sellest veel vähe on, võtame järgmisele etendusele tomatid kaasa!...”

Ja jooksis tellimust täitma.

Me ei jõudnud veel ringigi vaadata, kui meie laua ümber seisis juba mitu inimest, kes püüdsid mulle, sellest kisast segadusse sattunud vene lauljale, üksteise võidu asja selgeks teha:

“Me õpetame teda Verdist lugu pidama! Me teame juba kõike, mida ta seal on teinud – kõik tempod on valed!”

“Mis tähendab valed?” püüdsin oma arvamust vahele pista. “Esitaks ei ole te lavastust veel kuulnud. Teiseks on ta väljapaistev dirigent ja teil peaks olema huvitav tema tõlgendust kuulata. Juba tema nimi tagab esituse kõrge taseme.”

“Oo, Madonna!” kisendas meie tagasi tulnud kelner ja lartatas tellitud biifsteegi asemel minu ette taldrikutäie spagette tomatikastmes, mida ma ei või kannatada.

“Senjooa, kas te taipate, mida te räägite? Ta kägistab kõiki lauljaid ega lase neil kõrgeid noote hoida! Oo, mamma mia, ta tahab meie Verdile otsa peale teha!”

Suutmata jätkata, jäi ta vaht, tõstis silmad taeva poole ja... puhkes nutma! “Ärge nutke, oodake etendus ära,” püüdsin niisugusest ahastusest jähmununa teda arglikult lohutada. Meie laua ümber käis kisa edasi, keegi vehkis juba kätega ja laulis aariaid, tõestades mulle, et sellelt noodilt ei saa fermaati ära võtta, keegi aga seletas, kuidas orkester seda või teist fraasi peaks mängima.

Mis minusse puutub, siis sellest temperamentulvast juhmina mälusin süngelt oma spagette vihatud tomatikastmega, ärevusest unustanud, et oleksin eelistanud süüa tellitud biifsteeki.

Õhtul tuli publik teatrisse juba väljakujunenud arvamusega ja täis otsustavust etendus läbi kukutada.

Mina ei saanud terve ooperi jooksul aru, miks “Traviata” uus lavastus niisuguseid vaidlusi ja elevust esile kutsus.

Karajan oli partituuri lihtsalt paljudest kulunud võtetest puhanud ja juhendus helilooja näpunäidetest nii tempode kui ka muude nüansside osas, mis tundusid sedavõrd auklikuks mängitud ja lauldud populaarse ooperi puhul ülbe uuenduse-na. Mis lavastusse puutub, siis see oli täiesti traditsiooniline, nagu ka kunstiline kujundus. Mind pani ainult imestama, et enne Violetta ja Alfredo esimese vaatuse duetti hakkas lava äkki kiiresti pöörlema, tegelased sattusid magamistuppa ja Alfredo laulis oma armuavalduse suure voodi taustal, justkui ahvatleks naist kiiremini sinna heitma. Kuid jumal tänatud, orkester takistas teda õigel ajal, tulevased armukesed laulsid “ho-o-omseni” ja läksid lahku.

Samas vajus magamistuppa kari koorilauljaid, et viisakalt hüvasti jätta armastusväärse perenaiega, kes nende eest tulistajalu kulliside taha põgenes. Mina arvasin, et tal on vaja enne aariat vett juua, kuid ilmnes, et ta oli paari hetkega kleidi seljast heitnud ja tuli kuulsat aariat laulma ... aluspesu väel: rõhutatult lihtsakoelises allsäärgis, mille peal oli kahtlaselt määratud värvi jäme nõõridega korsett, mis oleks võib-olla sobinud polgu markitandile, kuid ei seostunud sugugi naiseaga, kelle jalge ette kõige hiilgavamad seltskonnalõivid oma varandusi heitsid.

Peale kõige muu oli kostüümi jämedus ja vulgaarsus täielikus vastuolus Violetta osa laulva Mirella Freni võbeleva olemuse ja õrna häälega! Lavastaja oli stseenile andnud voodiiseloomu, mis selle eest eluga maksnud tegelaste esimese armastuse kõikehõlmava puhangu lihtsalt järjekordseks armuintrüigiks madaldas.

Kuid publikut need labasused ei häirinud. See neid ei huvitanud. Kogu tähelepanu koondasid nad laulmisele ja dirigendile, kes ei lubanud lauljatel näost siniseks minemiseni kõrgeid noote hoida ning võttis sellega kuulajailt sedavõrd armastatud ooperi tavapärase mõnu. Igaüks tahtis jumaldatud ooperi lemmikkohas pisarast pühkida, ja kui oodatud elamusi ei tulnud, ning soovimata uutele muljetele anduda, võtsid kõik seda kui isiklikku solvangut.

Nad avaldasid kõva häälega oma arvamust, rääkisid laulmise ajal parterist loožidega, reageerisid ägedalt igale ebaõnnestunud noodile ja kütsid end üha enam üles. Jah, kuulus maestro oli itaallaste lemmikkonnasilmale astunud. Kuid kõige olulisem, et tal polnud mingit kavatsust enne etenduse lõppu sellelt maha astuda. Publik ihkas verd. Kui eesriie pärast esimest vaatust langes, algas maailmalõpp. Inimesed sisistasid, näugusid, karjusid vandesõnu. Ülemisel rõdul mindi vaheajal lausa karvupidi kokku. Ja nii terve etenduse ajal, hiljem käis möll teatri ees väljakul veel poole ööni. Ma ei tea, kas La Scalas oli midagi niisugust ka varem juhtunud või ei. Mina nägin publiku sedavõrd vääririt käitumist esimest ja loodan, et ka viimast korda elus. Istusin keskmises loožis, pea õlgade vahel, hambad hirmust plagisemas, niipea kui kisa algas, panin silmad kinni ega vaadanud lavale. Mulle näis, et lauljanna heidab kohe hinge.

Kui oleksin enne oma esimest ülesastumist “Turandotis” niisugusel esietendusel viibinud, ei oleks selle õhtu elamus minu lavalisele vabadusele ja vokaalsele enese-kindlusele kasuks tulnud.

Järgmisel päeval läks melu edasi ajalehtedes. Kriitikud sõimasid osatäitjaid ja la-

Meie laua ümber käis kisa edasi, keegi vehkis juba kätega ja laulis aariaid, tõestades mulle, et sellelt noodilt ei saa fermaati ära võtta, keegi aga seletas, kuidas orkester seda või teist fraasi peaks mängima.

vastajaid nii et maa must, nad ei jätnud kogu etendusest kivi kivi peale. Kuid mida publik ja kriitikud oma skandaali, solvangu- te ja irvitamisega tegelikult saavutasid? Seda, et meie aja üks nimekamaid dirigente, kuidas teda ka ei palutud, ei astunud enam viisteist aastat üle La Scala läve. Ilma tööta ta muidugi ei jäänud. Ent kas itaalia teater leidis niivõrd väljapaistvale isiksusele kas või ligilähedase asendaja? Sellest, millest lauljad ilma jäid, ei tasu rääkida.

Oma karjääri jooksul oli mul vähe juhtumeid, kus oleksin võinud kriitika ebaõigluse üle kaevata, ilmselt oli jumal mulle armuline, kuid olin tihti tunnistajaks pressi täiesti alusetutele rünnakutele, kes võis iga kuulsa laulja üheainsa ebaõnnestunud kõrge noodi pärast pulbriks teha.

Vähehaaval hakkasin Lääne lauljate hingeelu paremini taipama. Sain aru, miks nad ei taha proovi teha. Milleks? Etenduse ajal muretsesid kõik artistid põhiliselt hääle ühtlase kõla ja kõrgete nootide pärast, püüdsid neid võimalikult kaua hoida ja hoidusid "kukkedest", et kriitikutel poleks põhjust nende üle irvitada.

Ent kogu aeg kuulsaid lauljaid sihikul hoides võtavad kriitikud artistidelt emotsionaalsuse, nende loomejulguse. Kas kriitikud ise on nõnda haavamatud oma teadmistes ooperist ja teatrist, et kipuvad nõnda enesekindlalt lavastajaid ja artiste õpetama, kuidas üht või teist ooperit tuleb laulda ja mängida? Mul oli Kanadas huvitav vahejuhtum, kui 1967. aastal koos Suure Teatriga seal käisin.

Mina ja metsosopran Irina Arhipova laulsime Tšaikovski "Padaemandat". Kohe teise pildi alguses oli meil klavessiini saatel imeilus duett, mis Venemaal oli väga kuulus ja millele pöörati etendusel suurt tähelepanu. Enne algust laulsime dueti nagu alati mitu korda läbi, et saavutada ideaalset puhtust ja häält kooskõla.

Olime mõlemad "Padaemandat" juba mitu aastat laulnud ja tavaliselt istus selles misanstseneis Polina (Arhipova) klavessiini taga, justkui saates, Liisa seisis tema kõrval ja nad laulsid "On õhtu! Taevas suigub unne pilverüüs..." Kuuvalge öö, ümberringi vaimustusest hardad preilid (koorilauljad) – ühesõnaga, täielik idüll.

Korruga enne teise pildi algust, kui me laval eesriide tõusmist ootasime, tuli mulle mõte misanstsenei muuta.

"Tead, Irina, seisame kõrvuti, nii kõlavad hääled paremini kokku. Klavessiini taha paneme mõne koorilaulja."

Nii tegimegi. Võtsime teineteisel ümbert kinni nagu karjaplikad vanadel gravüüridel, pead võimalikult koos, kõik selleks, et hääled ideaalselt ühte sulaksid, et kuulda kõiki nüansse. Klavessiin hakkas mängima, eesriide tõusis ja me hakkasime laulma. Ma ei tea, mis temaga juhtus. Võib-olla misanstsenei muutmisest või sellest, et ta ülemist häält harjumatu lähedalt kuulis, kuid Irina alustas vales helistikust. Dirigent Boriss Haikinil vajus suu lahti, kepp kukkus käest, koorilauljad said üksmeelselt närvivapustuse. Seejärel kadusid nad mu vaateväljalt, sest mul läks silme eest mustaks. Klavessiini olime ennegi halvasti kuulnud – see paiknes orkestriaugus,

nüüd poleks seda ärevusest justkui üldse olemas olnud. Jagasin ainult üht: mina pean surmani oma rajajoonel püsima, hoidma helistikku ja parema kõrvaga mitte kuulma, mis tükke Irina mu kõrval teeb. Terve esimese salmi sõitis ta hääle mööda kahte oktavit üles ja alla, püüdes nii-öelda pihta saada. Mina manasin näole igatsuse ja muretuse ning mõtlesin: tont sinuga, laula või "Õhtuid Moskva lähistel" või "Musti silmi", mind sa paigalt ei liiguta. Lõpuks ta mõistis, et õiget helistikku leida on lootusetu, ning hakkas laulma minu partiid, kuid oktavi võrra madalamalt. Ma lausa võpatasin, mulle näis, et meiega ühines veel keegi bass. Vedasime esimese salmi kuidagi lõpuni, siis tuli klavessiini-soolo ja ma lootsin, et ta jõuab end koguda, toibub ja teises salmis näitame lõpuks hääle ideaalset puhtust ja kooskõla. Tema aga sosistas mulle traagilise hauataguse häälega: "Ma suren..." Võtsin tal kõvemini ümbert kinni ja sosistasin, endal suu laial naerul: "Ära pabista, kõik on korras." Tema ajud olid ilmselt sootuks kinni kiilunud ning kogu teise salmi laulis ta minuga ausalt oktavis kaasa, undas mulle bassiga kõrva nagu ülemdiaakon. Kuid kõik saab ükskord otsa, lõppes isegi meie duett, mille peale üleelatud õudusest poolsurnud koor meile tegevuse kohaselt laulis: "Kui kaunis on see laul, ta tõesti veetlev on..." ja palusid meil veel laulda: "Veel kord! Ve-e-el kord...", mida Pjotr Iljitš Tšaikovski meil aga teha ei lubanud – ja õige ka.

Vaheajal algas Irinal muidugi hüsteerika. Kui ma tema garderoobi läksin, ta lausa vähkres nuttes diivanil ja kohale kutsutud arstid turgutasid teda palderjani ja validooliga.

"Ma ajasin etenduse untsu! Mina olen kõiges süüdi! Vedasin kogu teatrit alt... Häbi üle terve ilma!..."

"Lõpeta see ulgumine! Millest nad ka aru saavad! Igaühega võib juhtuda," lohutasin ma, südames kindel, et homme teevad kriitikud meile uut ja vana. Kes siis sihukest võimalust mööda laseb. Ega minagi olnud oma elus midagi sellesarnast kuulnud. Nüüd hoia alt. Me ei maganud peaaegu kogu öö, ja saanud ajalehed, kargasime nende kallale, nagu ootaksime sõja puhkemist. Ühtede ole "Padaemand" meeldinud rohkem, teistele vähem, kuid New York Timesi muusikakriitik tegi lavastuse lausa pihuks ja põrmuks. Sõnu valimata öelutses ta lavastaja kallal, kirus solistide teravaid hääli, tegi dekoratsioonid maatasa ja teritas mõnuga keelt talvestseenis langeva lume üle. Vene lumi pani nimeka kriitiku nähtavasti keema. Kuid... meil oli käes pool tosinat ajalehte ja me ei suutnud jahmatusest ennast koguda: mitte ü k s k i muusikakriitik polnud tähele pannud valskust – ei, see pole õige sõna –, lausa katastroofi meie dueti esimeses pooles ja edasist kolm minutit kestnud oktavil laulmist! Liiasi ilma orkestri saateta, kui on kuulda iga noot ja väiksemgi hingetõmme. Ai-ai-ai!... See-eest jäid hammaste vahele lumehelbed... ebemed... ja muidugi kuri-kuulus vanamoodsus. Kahjuks ei kirjutanud keegi, et Tšaikovskil tuli geniaalne mõte näpata Verdilt "Reekviemi" Agnus Dei idee ning panna Liisa ja Polina oktavil duetti laulma. Olnuks vast naljanumber.

Tõlkinud Vilma Matsov

Lõpuks mõistis Irina, et õiget helistikku leida on lootusetu, ning hakkas laulma minu partiid, kuid oktavi võrra madalamalt. Mulle näis, et meiega ühines veel keegi bass.

Eesti suurtele rockifestivalidele tiir peale

MARGUS KIIS

2005. aasta suvel üritati mitmel pool taastada vahepeal hääbunud suurte rockifestivalide traditsiooni. Suuri, vähemalt kahe lavaga festivale toimus neli: "Rabarock" Järvakandis, "Hard rock laager" Vana-Vigalas, "Plink Plonk" Tartus ja "Kaparock" Kohilas. Nad olid üksteisest erinevad, kuid mitmes mõttes ka sarnased.

"Rabarock"

Tuntud rockmuusikute (Kristo Rajasaare, Kõmmari), vastava ala aktivistide (Aivar Meos) ning nende mõjuvõimsate tuttavate organiseeritud "Rabarock" 10. ja 11. juunil oli neist enim reklaamitud, mõeldud keskmisest veidi teadlikumale kuulajale ja kõige kommertsiaalsem. Järvakandi koolistaadionidel laiutades ka pindalalt suurim. Toimumiskoht väiksepooles kolkalinnas andis üritusele kindlasti klassikalistele festidele omast "eraldatuselõngu". Ka rahahõngu oli päris kõvasti tunda, kui nii autoga linna pääsemise (!) kui ka üsna nigelalt korraldatud telklaagri eest nõuti mitte küll suurt, aga ikkagi mõningast tasu. Samas oli vähem muid ebameeldivaid lõhnu, sest erinevalt nii mõnestki teisest üritusest ei olnud "siniste putkadega" kokku hoitud. Üldiselt oli meeleolu festivaliplatsil lahe ja lõõgastunud, puudus liigne poosetamine, fännamine ja skenetamine, samuti polnud probleeme vägivallaga. Publik oli kohale tulnud muusikat kuulama, mitte oma identiteeti tõestama.

Muusikaliselt iseloomustasid "Rabarocki" mõisted "kesktee", "rock" ja "Soome". Erinevaid põhjanaabrite grupe tundus olevat isegi rohkem kui eestlaste omi, kuigi tegelikult oli Eesti bände üheksa ja Soome omi kuus. Rahulikult, vanamehelikult peaaegu *unplugged*-vaimus esinenud 22 Pistepirkko ei vaja oma maailmakuulsuses erilist tutvustamist, samuti teenekad (küll suhteliselt hiljuti stiili vahetanud) dekoratiivgootirokkaarid 69Eyes, kelle esinemine oli pikk ja põhjalik, pikituna hüüdlausest "Näita tis-

si!" jms. Soome tulevikulootused olid esindatud garaažirockbändi Kometa näol. Efektseima šouga sai üllatuslikult hakka-*ma umppaa*-aktivistide punt Eläkeläiset (midagi meie sündimuusika taolist aga rohkem nalja ja polka suunas), kes viina-õlle laua taga omamoodi 80. hitte tõlgendades lõhkusid vastavalt oma rahva temperamendile suure vaevaga ära iidvana elektrioreli ja bandžo. Eesti ülejäänud naabritest olid esindatud vaid poprockbänd SuperHuman Lätist ja Rootsi uus suur popilootus Melody Club. Festivali peamised tõmbenumbrid olid siiski pärit Briti saartelt. Inglise 80. aastate rajupungi vaieldamatu esibänd Exploited tegi oma mainele vastavat muusikalist räuskaunist, aga nojah, eks grupi enamik instrumentaliste ole ka sama noored kui bänd

ise. Veidi vähem kui viisteist aastat tagasi "jäiga liini" rockiga ja hoburaudvuntsidega mõnda aega ülimenukas olnud Iiri Therapy! esines ka Järvakandis hoogsalt, hoolimata vaatajaid tabanud paduvihmast. Ja festivali lõpetanud kultuslikult stiilipuhas Briti süntesaatori-popgrupp Mesh ei suutnud ka oma uduse taustavideoga peatada laussajus platsilt põgenevat rokirahvast.

Eesti bändid kutsusid esile enamas-ti väikese pettumuse, esinedes kas oma tavalisel tasemel (Led R, Tanel Padar & The Sun, Kosmikud, East Trading Wang), tüdinult (muidu täiesti vormis Röövel Ööbik) või isegi mõnes mõttes piinlikult (ainuke Eesti bänd pealaval Singer Vinger). Festivali ööklubis üles astunud Zorg oli vaatamist väärt kas või tänu oma

Mõnusalt öövastav meeleolu "Rabarockil".
FOTO TOOMAS DETTENBORN

väga harvadele esinemisele. Metsatöll suutis vähemalt heliliselt jätta võimsa mulje ning taaskogunenud Music Seifi ees oskas Tõnis Mägi olla igati muljetavaldav ja dünaamiline esineja, pannes ka kunagisest Seifi lagunemisest hiljem sündinuid entusiastlikult kaasa karglema.

“Hard rock laager”

Hard Rock Cafe korraldatud “Hard rock laager” oli vormiliselt “Rabarockiga” sarnane: kahepäevane kahelavaline telklaagriga rockifestival kõrvalises paigas. Vana-Vigala oma kõlakojaga jõeäärses mõisapargis, kus väike kinnimüüritud kabel ja mitmed muud tunnused viitavad seal kunagi eksisteerinud surnuaiale, on selleks igati paslik. Erinevalt “Rabarockist” on HRLil juba mitmeaastane traditsioon seljataga. Tegemist on olnud kahtlemata nišüiritusega, mis meelitas kohale üsna arvuka Eesti *metal*’i-seltskonna. Seetõttu oli ka kohale tulnud umbes tuhandeline publik üsna ühe ilmega ja nii mõnigi kord isegi stiilselt kostümeeritud kui esinejad. Muusikaliselt oli seekordne HRL eelmistega võrreldes kitsam, piirdues peamiselt *black*, *death*, *thrash* & *pagan metal*’i suunaga. Eranditeks olid kokku üheksateistkümne ansambli seas piisut eurovisioonilikku või ooperlikku suunda harrastav Eesti venelaste grupp Inferno, GGG lugusid visuaalselt huumoorikal moel esitav Gunnars Roses, *heavy rock*’iga tammuv veteranpund Dawn Of Gehenna, soomelikku huumorit, üljaburast kiirust ja piisavalt volüüme 80-ndate heviga kokkusegav Solitaire, kerge koomikaga kärerokkiv Loom, pigem punkpop supergrupp Hellroad Orange (lauljaks pressimees Robert Kõrvits, pillimängijateks mitme tuntud grupi mehed), industriaalrokkiv No Big Silence ja autentseid rahvalaule raskemuusikaga kõitvalt siduv Raud Ants. Viimase n-õ stiilivennaskond Metsatöll tegi jälle laagri edukaima esinemise, mille kulminatsiooniks põletati ära puust hunt, Tharaphita torkas silma oma stiilselt romantiliste kostüümidega. Suurem osa teisi Eesti ansambleid (Human Ground, Symbolic State, Loits, Monstera, Mortophilia) just ennast üle ei pingutanud.

Omamoodi pateetilist segastiili viljelnud Poola Darzamat leidis üllatavalt sooja vastuvõtu noorema publiku seas, läti lõhkujate Flaying laulja mängis veidi timukat ja ülikohmakat nn *baltic metal*’i viljelnud Andaja poisid olid end koomili-

selt mudaseks määrinud. Huvitav oli see, et kuulsad rootsi satanistid, keskealiste meeste kvartett Lord Belial oli pandud kõlakojast tehtud väikesele lavale, samas kui sama kuulus bänd, mahedat *doom*’i ja sulnist poprocki kokku segav svenssonite Katatonia sai pealaval lõõritada.

“Plink Plonk”

Peamiselt Tartu helistuudioga Forwards seotud inimeste (Mart Simisker, Lauri Liivak, Peeter Krosmann, Arlis Narusberk, Loit Linnamägi, Alari Piispea, Hendrik Luuk, Hendrek Kraavi, Tristan Priimägi ja Martin Nurm) korraldatud sõltumatu muusika festival “Plink Plonk” toimus Tartu laululava kõrvalplatsil ja oli ühepäevane (23. juuli). Sellest ja üsna mahukast eelreklamist hoolimata ehmatas PP hõredavõitu kuulajaskonnaga. Meeleolu segas ka sageli kaela langev hoovihm ja korraldajate püüid võimalikult täpselt ajakavast kinni pidada, nii et bändid ei saanud lõpuks enam lisalugusid mängida ning ansamblite vahele jäi veidi üle veerand tunni puhkust. Selle aja pidi publik peamiselt ronimisega täitma, sest üks lava asus mäe otsas, teine all. Kuid sest polnud suurt häda, kuna muusika sellel festivalil oli väga kvaliteetne.

Kuigi enamik korraldajaid on olnud seotud peamiselt elektroonikamuusika, *indie*- ja folgiringkondadega, kujunes festivali muusikaline skaala ootamatult laiaks ja võrreldes juba mainitud suuremate festivalidega kõige kirjumaks. Skaala ühes otsas oli kindlasti Berliini duo Fleckfumie (laulja-klahvpillimängija Fumie Tsuji ja kitarrist Nick “Fleck” Gloeckner) tekitamas veidi asjaarmastajalikku, aga väga armast *ambient*folki, äärmiselt sobivat väiksemale ja intiimsemale, samas geograafiliselt kõrgemale Plink-lavale. Siis Läti Kuba, mis laveeris kuskil avangradjazzi ja popmuusika äärevoolude, *reggae*, latiinomuusika, souli vahel, meenutades kunagisi “Pärnu fiesta” meeleolusid. Skaala teises otsas oli muidugi Eesti industriaalmuusika pioneeribänd Pedigree oma äärmiselt kärelda ja jõulise esinemismaneeriga, ideaalne bänd rockifestivali lõpetamiseks suuremal ja staadioni laadi Plonkil. Pedigreest vaid protsendi võrra vähem lärmakas oli teine Eesti mürarikka garaažirocki legend Zahir, kes andis vägagi raputava ja tabavalt eneseiroonilise show (klassikalised kitarriposid, püüdlilikult ingliskeelsed standardva- herepliigid, enesele pandud nimed Elvis

& Presley). Zahiriga lavakõlalt üllatavalt sarnane oli Shelton San, ainult veidi stiilipuhtam ja visuaalselt staatilisem. Zahiriga jagas oma “homokauboikaabusid” snobistlikku “gunztpopmuusikat” naljaks keerav Popidiot, kelle esinemist kaunistas legendaarse Raul Velbaumi lavaesine söim (tuntud “antistaar” sai ka lõpuks ise lavale).

Stiilselt staatiline oli Eesti “kingapõrnitsusbänd” Pia Fraus, samas ka helge ja õrn. Ebasoomelikult dünaamiline oli glämmindustriaalgrupp Vanity Beach, mis pani aga küsima, kas “pororokkarid” ilma musta juuksevärvi ja silmatoonijata enam olla ei saagi. Festivali avanud Tartu punkopparite bänd Slide-Fifty oli harjumatult vähestest vaatajatest hoolimata omas stiilis igati välja peetud.

“Kaparock”

Üsna omapärase ülevaate Eesti rockist ja natuke ka muust andis Kohilas 7. augustil toimunud “Kaparock”, mil sarnaselt “Hard rock laagriga” on juba mitmeaastane ajalugu. Seekord astusid kahel lavale üles Ultima Thule, Apelsin, Perry and the Poorboys (Kanada kristliku kantrirocki bänd), Frail (Soome kristliku *metal*’i bänd) ja Slide 50. Gerli Padari bänd Gliv viljeles ingliskeelse lüürikaga ja sotsiaalse sõnumiga muusikat, kus on sümptomeid *rockist*, *metal*’ist, *funky*’st ja jazzist. Järvamaa kahe suurema linna muusikute elektrobiit-duos Kõök veiclesid ühiskonnakriitilised verbaalmanifestid võistulisulnisromantiliste heiaastustega meie kaunist isamaast. Kohal olid Crux (positiivse sõnumiga poprocki viljelev ansambel), Soterios (ska-d & *reggae*’t & 60. surfi miksv bänd), The Rimestones (Tallinna britpopibänd), Andur (Paide huumori-*indie-rock*), Zeromantic (lihtsa hard rock’i punt), retrobänd Regatt, lisaks Rapla alternatiivbänd Spumu, legendaarne Kohila koolibänd Kreeker, korraldajate bänd Status, Kohila kristliku punge bänd Kriis ja Kohila Gümnaasiumi 5. klassi ansambel.

2005. aasta suvel olid ühed suurfestivalid olid juba surnud, teised kasvasid ja kolmandad vaevlesid sünnivaludes. Oli põnev üleminekuaeg.

Arvo Pärdi kuu Klassikaraadios

TIIA TEDER

Kas Arvo Pärt on Eestis tuntud? Tema nime teab iga koolilaps. Ometi ei ütle isegi muusikud Pärdi loomingust rääkides palju enam, kui et ta on maailmakuulus, tema muusika on ilus ja lihtne. Kuigi tegemist on ühe kõige rohkem esitatud elava heliloojaga maailmas, kõlavad tema teosed kodumaa kontserdisaalides üsna harva. Helilooja sünnipäev toob võimalusi tema muusikat (taas)avastada.

September on Klassikaraadios Arvo Pärdi kuu. Alates helilooja sünnipäevaõhtust 11. septembrist algab 14-osaline saatesari, mis tutvustab helilooja elu ja loomingu mitmesuguseid tahke.

Pärti teatakse kui heliloojat, kes oma isikuga just nagu hoidub avalikust tähelepanust. Eesti Raadio arhiivis on väga vähe tema häälenäiteid neist kümnenditest, mil ta Eestis elas. Ka välismaal on helilooja hoidunud ajakajalisest suhtest presiga. Pärti on ümbritsenud mõistatuslikkuse aura, temast teatakse suhteliselt vähe võrreldes mõne tema kolleegiga.

Saatesari aitab heita rohkem valgust mitmele olulisele Pärdi muusikaga seonduvale etapile, kuna helilooja ise nõustus kommenteerima ja meenutama. Kõige olulisemad loominguimpulsid sai ta ju Eestis olles, “nõukogude heliloojana”, oma aja kiuste. Tema kuulus *tintinnabuli*-tehnik, millel põhineb tema praegune

looming, sündis Eestis.

Me kõik teame, et Pärt on kuulus, et tema muusikat hinnatakse vaimse sügavuse ja emotsionaalse mõju pärast. Aga vähem teame, et ta on olnud 1960. aastatel üks olulisemaid eesti muusika uuendajaid. Tema tollased otsingud sillutasid teed praegusele muusikale.

Paljude Arvo Pärdiva loomingus kokku puutunud inimeste (muusikute) kom-

mentaariid ja meenutused peaksid avaradama oluliselt kujutlust nii temast kui ka ajast, milles ta looming sündis. Saatesarjas tuleb juttu Pärdiva loomeperioodidest, tema sidemetest eesti ja maailma muusikaga, muusikaelu korraldusest ja õhustikust 1960. ja 70. aastate Eestis, dodekafoonias ja *tintinnabuli*st, tema muusika interpretatsioonist ja loomingu mõjust inimestele. Räägivad Eri Klas, Veljo Tormis, Tõnu Kaljuste, Paavo Järvi, Eleonora Pärt, Andres Mustonen, samuti Manfred Eicher, Paul Hillier, Philip Glass, Gidon Kremer, Björk jt – kokku üle viiekümne inimese. Saatesarja autor muusikaajakirjanik Immo Mikhelson on aasta jooksul salvestanud kümneid tunde mälestusi ja arvamusi.

Saatesari “Arvo Pärt 70” on alates 11. septembrist Klassikaraadios igal õhtul kell 21, saade kordub järgmisel hommikul kell 10.05. Lisaks saatesarjale edastab Klassikaraadio Arvo Pärdiva festivali kontserte, samuti sünnipäevakontserdid Riias, Stockholmist ja mujalt. Pärdiva suurteosed jõuavad eetrisse ka reedeti kell 14.05 sarjas “Nädala teos”. Legendaarseid helisalvestisi ja ettekandeid saab kuulata septembrikuus kolmapäevaõhtuti kell 19.05.

Cyrrillus Kreegi esiettekanne Haapsalus

PRIIT KUUSK

Klaveriansambli seltsi Allegro tänavuse muusikalaagri kontserdil Haapsalu Muusikakoolis esitati sündmusena Cyrrillus Kreegi senitundmatu klaverioopus neljale käele “Meie err”, mis on loodud 1938. aastal. See on selle pala vähemasti sõjajärgne esmaettekannet (?). Autori kaunis kalligraafilises tindikirjas puhtaks kirjutatud “Meie err” kujutab endast võluv, toredade kõlaliste leidudega variatsioonilist klaveripoeemi kuulsal koorilaulu rahvaviisiteemal. Loo kandsid ette Lihula Muusika- ja Kunstikooli klaveriõpetaja Lia Traks ja Paldiski Muusikakooli klaveriõpetaja Veera Nõps. Mõlemad mängijad leidsid, et pala on huvipakkuv, ja mida enam nad sellega tegelesid, seda oma semaks ja meeldivamaks see neile sai. Kreegi pikki noote, mis ta koorilaulu “vokaalpoognates” nii suurepäraselt elustuvad, polnud lihtne kõlama saada. Esituse eel tegi tutvustava ettekande Kreegi omal ajal uurinud siinkirjutaja, kes samas pidas seltsi liikmetele (neid oli kohal 14 kümnest muusikakoolist) ka loen-

gu praegu raja taga klaverimuusikas toimuvast.

Üritus sai teoks Allegro seltsi juhtide Maie Kolditsi ja Malle Velmeti korraldusel. Ansambli seltsi kontserdil kõlas aga ka veel teiste huvitavate autorite, nagu Mike Cornicki, Cornelius Gurlitti, Florent Schmitti, Duke Ellingtoni jt muusika.

Kontserdi eel mängiti “Meie erri” esmakordselt ka Kreegi kortermuuseumis meistri enda klaveril. Paljudele allegrolastele oli see suhteliselt hiljuti avatud muuseum suur üllatus meie klavriku muusika, aga ka elutee ja igapäevatöö meenutajana.

Toivo Peäske, kes on põhjalikult uurinud Eesti klaveriduode repertuaari, peab Kreegi duoteoste ilmsikstulekut (üks pliatsikirjas neljakäe oopus on veelgi ootel!) täielikuks üllatuseks. Mõlema pala originaalkäsikiri asub Teatri- ja Muusikamuseumis. Loodetavasti saab Kreegi klaverimuusikat (siis juba mõlemat teost) kuulda veel hilissügisel Harjumaa klaveriansamblipäeval Paldiskis ning uue aasta algul ansambli festivalil Tohisool.

Saue muusika- elu värsked tulevikuvaated

11.–14. juunini toimusid Saue Muusikakooli eestvedamisel improvisatsioonipäevad, hõlmates noorte jazzimprovisatsioonifestivali “Visioon” ning loominguja improvisatsioonipäevi.

Päevad said alguse 1998. aastal kolme-neljapäevaste laagritena. Muusikakooli juhina olin kindel, et lapsed vajavad pilliõpingutes rohkem loomingulist lähenemist, kooliaasta jooksul selleks aga eriti aega ei jää. Otsustasime õpetajatega proovida korraldada laagri ja meie rõõmuks oli huvi selle vastu päris suur. Laagrist kujunesidki improvisatsioonipäevad, kus saavad osaleda kõikide erialade õpilased. Lisaks muusika loov- ja jazzimprovisatsioonile saab improvisatsioonilisust tundma õppida veel kujutava kunsti, liikumise, hilisematel aastatel ka vokaali abil. Meie ürituse patrooniks on saanud EMA professor Anto Pett, kes on koos oma õpilastega kõik need aastad üritust sisuliselt teostanud.

Järgmisel aastal kutsusime laagrisse õpilasi veel naaberkoolidest, hiljem muutus üritus üلهarjumaaliseks, kus osalesid ka lapsed Tallinna muusikakoolidest. Nii kõik algas ja arenes, kuni loodi Saue Muusikakooli popi-jazzi osakond.

Üheks oluliseks improvisatsioonipäevade korraldajaks on Saue Muusikakooli kitarriõpetaja Iljo Toming, kes pani aluse ansamblile Jazz Beats. Noortele meeldib esineda, koos mängida ja aega veeta. Tekkis vajadus veel ühe väljundi järele ja leidsime lahenduse, lisades juba toimuvatele improvisatsioonipäevadele ühe lisapäeva, kuhu kutsusime esinema kõiki hetkel teada olevaid noorte jazz- ja muid huvitavaid improvisatsioonivorme viljevaid bände.

2003. aastast saigi alguse noorte improvisatsioonifestival “Visioon”. Festivali nimi “Visioon” tähendab vaadet tulevikku, kus on peidus palju uut ja huvitavat. Üks osa korraldajatest on noored, enamik on Saue Muusikakooli popi-jazzi osakonnast, kelle ideid ja arvamusi saame festivalil edukalt rakendada. Noored on koostanud ka festivali kodulehekülje, kust saab infot toimuva kohta.

Otsa kooli Lupus Quintet “Visioonil” jämmimas.

Sel aastal 11. juunil toimunud kolmandast noorte jazzimprovisatsioonifestivalist “Visioon” võttis osa kolmteist bändi Eestist ning Venemaalt, Lätist ja Soomest. Enamik 2005. aasta osavõtjaid esines festivalil esmakordselt, pakudes publikule üha midagi uut ja värsket. Üheks omapäraseks koosseisuks võib pidada SUMU kvintetti Soomest. SUMU pillimeeste professionaalsust märkas ka festivali patroon Raivo Tafenau, tehes koostööettepaneku bändi trompetimängijale Kalevi Louhivuorile. Noor trompetist esines juba Estonian Dream Big Bandiga suvises kontsertprojekti. Tehniliselt kõrgel tasemel esitas oma kava 13-aastane jazzpianist Entoni Karapetjan Nižni Novgorodist, suurt naudingut pakkusid noored lauljad Ülenurme laulustuudiost, keda saatis nende õpetaja Ursel Oja. Saue Muusikakooli jazzbänd Jazz Beats esitas huvitava kava, mille seaded on teinud juhendaja Iljo Toming. Teist aastat koos tegevuse Viljandi Muusikakooli bänd oli aastaga palju edasi arenenud. Tunda oli head koostööd ja entusiasmi. Juba tuntud ning professionaalselt kõrgel tasemel Viljandi Kultuuriakadeemia ja G. Otsa nim Muusikakooli bändide kõrval esines noorte projektkoosseis Tripodio Ovisupilios tehnilise ja särtsaka kavaga, mille seaded oli teinud bändi saksofonist Mairo Marjamaa. Huvitavaid kõlavärve pakkus kitarristide trio Tšut Tšut Mimo Guitars ning rahvamuusikaseadeid Diskreetsse Mango Trio. Jazzmuusikud Riias tulid festivalile õpilaste ja õpetajate

koosseisuga, kus viimased panid käima ka meeleoluka *jam session*'i.

Igal aastal on festivalil esinenud ka elukutselisi muusikuid. 2003. aastal olid peaesinejaks Ungari duo Zoltán Lantos (viul) – Gábor Juhász (kitarr) ja Raivo Tafenau bänd, 2004. aastal Siim Aimla trio. Sel aastal oli peakülaliseks ameerika jazzpianist David Kikoski, kelle esinemine sai paljuski teoks tänu Nõmme Jazzi peakorraldajale Toivo Undile.

Kikoski esines festivalil soolokavaga. Staari sõnul oli tal hea fiiling ja publik superpositiivne. Lisaks kontserdile said noored osa veel tema ansambli mängu õpikojast.

2006. aasta “Visioon” peaks toimuma taas juuni teisel laupäeval. Festivalil osalemiseks on tarvis täita ankeet festivali koduleheküljel www.noortejazz.ee ja kohale tulla. Järgmiseks aastaks on soovi avaldanud mitu ansamblit Rootsist ja mujalt. Tänu festivalile ja aktiivsele muusikaelule Saue valmib 2005. aasta septembri lõpuks ka Saue Muusikakooli jazzistuudio. Jazzistuudio ehitus sai võimalikuks tänu Phare CBC 2002 programmile ja Saue linna toetusele. Jazzistuudios on plaanis peale õppetöö ja salvestuste tulevikus ka õpikodasid korraldada.

Kristiina Liivik,
Saue Muusikakooli direktor, noorte jazzimprovisatsioonifestivali “Visioon” loominguja ja improvisatsioonipäevade projektijub

Mis on meeskoori usk?

MARKO LÖHMUS

Heal tasemel meestelaulu jagus pärnakaatele lõppenud hooajal kuidagi eriti küluslikult: novembris sai huviline kontserdimajas täieliku ülevaate Eesti noorte meeskooride hetkeseisust, aprilli keskpaigas toimus samas poistelaulu võistluse finaalsoor ja seekordseks, arvult 24. ülemaalse laulupäeva pekohaks oli Eesti Meestelaulu Selts valinud Pärnu vallikääru.

Vabaõhulavadega on meie laiuskraadil juba see häda, et kliima teeb kulutamise tööd efektiivsemalt, kui töömehed lappida jõuavad. Siiski peab tunnustavalt märkima, et suhteliselt lagunenud infrastruktuurist olid korraldajad abivahenditega (lava poolkatust, arvukalt moodul-lavasid jms) suutnud välja võtta viimast. Positiivses mõttes. Napp paar nädalat varem samas toimunud Pärnumaa laste laulu- ja tantsupidu demonstreeris vallikääru probleeme enam-vähem kõikidest aspektidest. Kahjuks.

31 meeskoori, 43 poistekoori ja 11 noorte meeskoori – selline on kvantiteedis eesti meeskoorilaulu tänane päev. Kvaliteeti silmas pidades võib aga kasutada sõnapaari – “vana hea”.

Iga kontsert, silmas pidades nii laval olijaid kui lavale vaatajaid, algab kontseptsioonist ja kavast. EMSi väljaande “Eesti Laulumees” 23. numbrist, kus kenasti nii laulupäeva kava kui osalevad koorid oma dirigentidega üles loetud, ei leidnud ma küll kunstilise juhi nime, kuid see töö oli tehtud läbimõeldult ja asjatundlikult. Kava oli hea ülesehitusega ning hästi jälgitav. Ei puudunud tänavuse heliloojate-juubilaride aasta tähtnimed (Tormis, Tubin, Lüdig). Suurte koorimas-

side lavale ja lavalt liigutamise kaasnemate aukude täitmiseks oli kaasatud naistantsuselts Ülejala mõnusat ja leidlike tantsuseadetega Tiiu Pärnitsalt. Ning muidugi Eesti Kaitseväe Orkester, kes saatis enamikku laule ja esitas asjakohase põimiku Pärnu lauludest Mati Põdra seades.

Kogu 11. juuni pärastlõuna parimaks osaks oli meeskoorilaulu homme päev ehk poiste- ja noortemeeskoorid. Asjaosaliste jutu järgi oli enne pidu laululaagris poistega mitu päeva tööst tehtud ja tulemus oli igati kiiduväärne. Esituse puhul maksab energia, see kirjeldamatu “midagi”, mis lavalt kuulajateni jõuab. Poistekoorigid pakkusid seda mitmesajaprotsendilisel. Ja tore, et noormeeste koorirepertuaari on jõudnud kahe meie kaasaegse ballaadimeistri, Tõnis Mägi ja Jaan Tätte lood.

Ühendmeeskooride võimsusele pole

Ühendmeeskooride võimsusele pole tegelikult teistel kooriliikidel midagi kõrvale seada. FOTO ANTS NILSON

Eesti noored muusikud “Olimpo musicalel”

14. – 21. juunini toimus Leedus Kaunases esimene rahvusvaheline konkurss “Olimpo musicale” kuni 18-aastastele kuues vanuserühmas ligi viieteistkümmel erineval instrumendil. Ühevoorulise konkursi kava sisaldas vähemalt kahte teost, valikut barokkmuusikast või klassikast ning romantismiajastu või 20. sajandi muusikast, kestusega vastavalt vanusele 5–15 minutit. Viieliikmelise žürii esimeheks oli professor Saulius Sondeckis.

Sellele “mammutkonkursile”, mis oma mahult sarnanes samuti Kaunases toimuva konkursiga “Gradus ad parnassum” oli

registreerunud 281 mängijat 12 riigist. Eestit esindas neli osalejat: I kategoorias (kuni 8-aastased) viiuldaja Heldur Harry Põlda (TMKK, õp I. Tivik), V kategoorias (15–16-aastased) pianistid Kristjan Veermäe ja Eva Vorobjova (TMKK, õp A. Kuuseoks) ning VI kategoorias (17–18-aastased) akordionist Tambet Anja (Tartu H. Elleri MK, õp U. Arro). Heldur Harry Põlda sai eripreemia, Eva Vorobjova pälvis II koha ja laureaaditiitli.

Ada Kuuseoks

“Entel-tentelist” laia maailma

ADA KUUSEOKS

23. juulil võis Matkamajas nautida luuletustega põimitud kammerkontserti. Esinejad pianist Klarika Kuusk ja viiulda ja Kirsti Kuusk pühendasid oma esinemise tänava lahkunud ema Sirje Kuuse mälestusele, kes oleks 18. aprillil saanud 65-aastaseks.

Sirje Kuusk oli produktiivne muusikaajakirjanik ja klaveripedagoog, 1967. aastal alguse saanud Vikerraadio muusikauudiste programmi algataja ja arendaja (muusikauudised on nüüd Klassikaraadio “Helikajas”) ning 60. aastate ülipopulaarse laste telesaate “Entel-tentel” hing. Teda jätkus kõikjale! Ema aktiivse elu suhtumise on pärinud tütreddki, jõudes “Entel-tenteli” lauludest Tallinna Muusikakeskkooli ning parima kõrghariduseni tunnustatud Moskva konservatooriumis, kus Kirsti täiendas end veel assistentuur-stažuuris.

Saatusel tahtel on õdede elupaigaks saanud Rootsi. Klarikal kaasneb kontserttegevusega pedagoogitöö ja Kirstil kümme aastat kestnud kontsertmeisteritöö Helsingborgi Sümfooniaorkestris.

Kirsti ja Klarika Kuusk Matkamajas pärast ema mälestuskontserti.

FOTO ERAKOGUST

Selle aasta 26. veebruari ERSO kontserdile “Noor talent – Jaan Kapp” oli külaliskontsertmeisteriks kutsutud Kirsti Kuusk, keda dirigent Eri Klas väga kõrgelt hindas. Kirsti oli ERSO kontsertmeisteriks ka Sakari Oramo juhutatud Oistrahhi festivali avakontserdil.

Kontserdi juurde minnes tahaksin mainida kava head ülesehitust. Soolonumbrid ja duetid vaheldusid Underi, Ristikivi, Enno jt poetide luulega. Kõlasid Bach, Chopini, Raveli ning Schuberti-Liszt teosed, eesti muusikast

esitasid Kirsti ja Klarika Kuusk Ester Mägi “Vesperi”, Pärdi pala “Fratres”, Artur Kapi “Viimse pihi” ning lõpetuseks Artur Lemba võrratu “Poème d’amouri”.

Pianist Klarika on läbinisti romantiline natuur ainuüksi talle omase mängumaneeriga, mis ei asu ehk Bachi stiilile eriti lähedal. Õde Kirstil on emotsioonide ja *ratio* pool õnnelikus tasakaalus. Ansamblipartneritena on nad maast madalast kokku kasvanud. Ka sellise tipp-teosega nagu Tartini-Kreisleri sonaat “Il trillo del diavolo” tulid muusikud suurepäraselt toime, kuigi kindlasti oleks kergem olnud seda mängida-kuulata kusagil kava keskel, aga mitte pika kontserdi lõpu eel.

Sel suvel esinesid Kirsti ja Klarika Kuusk esmakordselt ka traditsioonilisel Rapla kirikumuusika festivalil ning andsid Eestis oldud seitsme päeva jooksul kokku kuus kontserti. Tahaks loota, et neid erinevaid muusikuiksusi saab edaspidi kuulda ka sooloõhtutel Estonia kontserdisaalil.

Suvest sürrini: avangardfestival “Eclectica” 2005 2.–4. septembrini Tartus

BERK VAHER

Septembri algus on paljudele valus maandumine suvesebimistest töö- ja koolipinki. Sel aastal aitab ajukanaleid lahti lüka ta avangardfestival “Eclectica”, mis toimub kohe septembri esimesel nädalavahetusel Tartus.

Esimene “Eclectica” toimus mullu 28. augustil, pakkudes alternatiivi tänavareivile “Freedom Parade” ning innustust isepäistele friikidele. Tänavu mahub juba kolme (öö)päeva sisse küllaga interdistsiplinaarseid etendusi ning ka ülimalt eklektilist muusikavalikut.

Unikaalse ühiskontserdi teevad hingesugulastena ära tuntud hiphoppar Chalice ja ärgas legend Tõnis Mägi – Chalice’i uuel albumil leiduv kahasse tehtud pala “Siuhh” saab küllaga täiendust ning vastne album on ühes ka vanemal kolleegil. Samuti tutvustavad uudisketast

mikrokosmikud Kago ja Muschraum.

Maailmatuuril põikavad Tartust läbi Jaapani multimeediagurud Yuko Nexus6 ja Mariko Tajiri, neist esimene on leidnud tunnustust muu hulgas tänapäeva ühe põnevaima muusikast mõtleja David Toopi “21. sajandi muusika teejuhiks” nimetatud raamatus “Haunted Weather”. Nende *performance* “Health and Beauty” käsitleb kosmeetika ja iluprotseduuride ambivalentsust, seda ka helis. Norras resideeruv itaallane Francesco Scavetta ja Dance Company Wee pakuvad “Eclectical” lausa maailma esietendust – nende “Hey dude, let’s stick around a bit longer this time” dekonstrueerib rannapidu, ja seda täiesti tubastes oludes ehk Sadamateatris, päädides nüüdismuusikalise klubiüritusega.

Nii-õelda skandoitaliaanodest väisab

“Eclecticat” ka Helsingi ülikooli semiootikaproffessor Dario Martinelli, kes esitab loodushälte baasil tehtud arvutimuusikat – *performance*’is “Do Not Feed the Artists” teevad kaasa Petri Kuljuntausta ja Laura Pesonen.

Samuti on kavas mitmeid etteasteid nüüdistantsu tippudelt (Raido Mägi, Carlos Pez & Margus Toomla, ZUGA Ühendatud Tantsijad). Rokipoolelt on üles astumas Nyrok City, Popidiot, Depoo, Slide 50 ja Mooses, elektroödel Ki wa ja Fabrique, Ropotator jpt. Peale selle on plaanis veel uue noorte kirjanikusajakirja “Värske rõhk” esitlus; filme, teatrit, näitusi; kindlasti erinevaid kunstiliike miksvaid üllatusi.

Festivali täpsemat kava ja selle uuene-mist saab jälgida netileheküljel eclectica.damtan.ee

Eesti koorilauljad Euroopa Liidu muusikaelus

26. juunil toimus Luksemburgis tähtis suursündmus, mis leidis laia kõlapinda kogu Euroopa Liidu kultuurielus. Siin, olles 2005. aasta esimesel poolel ELi eesistujamaa, avas EL Kultuuriministeeriumi toetusel ukseid Luksemburgi filharmoonia uus kontserdimaja. Avakontserdil kanti ette Krzysztof Penderecki Kaheksas sümfonia "Lieder der Vergänglichkeit". Suurteose esitasid Luksemburgi filharmoonia orkester, Euroopa Kooriakadeemia, võluv dirigent Bramwell Tovey ning solistid sopran Olga Pasichnyk, metsosopran Agnieszka Rehlis ja bariton Wojtek Drabowicz. Kontsert oli äärmiselt vastutusrikas, kuulamas olid Belgia ja Hollandi kuningapaar, Luksemburgi suurhertsog abikaasaga, Saksamaa president, esindatud oli ka ELi diplomaatiline korpus. Kõrgetasemelise kontserdi lõppakord viis nii kuulajad kui ka esinejad järgnevale luksuslikule banketile, mis toimus samas hoones.

Meile teeb kontserdi tähelepanuväärseks asjaolu, et Euroopa Kooriakadeemia umbes sajaliikmelises rahvusvahelises lauljateperes olid esindatud ka koorilauljad Eestist. EMA õppejõu Anne Aldi valitud ja ette valmistatud Eesti koosseis on olnud Euroopa Kooriakadeemias kõrgelt hinnatud, eestlastel on selles kooris oma kindel koht, nad on alati oodatud, tänu oma kõrgele koorikultuurile.

Euroopa Kooriakadeemia (Europa-Chorakademie) tegutseb Saksamaal juba aastaid tänu toekate ja tugevate sponsorite kaasabile. Koori koosseisu kuulub hispaanlasi, sakslasi, slovake, leedulasi ja, nagu öeldud, eestlasi. Euroopa Kooriakadeemia kunstiliseks juhiks ja

Osa Eesti esindusest Euroopa Kooriakadeemias. Fotol vasakult: Aivar Suur, Aale Rosenstrauch, Keio Soomelt, Alesja Projavko, Andri Maide, Kadri Kruusaauk, Irene Kabonen, Meeli Mikiver, Piia Laurimaa, Martin Paberit. Pildilt puuduvad Julia Semjonova, Monika Liiv, Maria Beljajeva, Elen Sapas, Igor Nikiforov, Indrek Mällo, Riina Jürimäe, lauljaid sõidutanud bussifirma Hepato omanik ja ühtlasi koorilaulja Riho Toomra ning bussijuht Mati Meikar.

FOTO MARTIN PABERIT

eestvedajaks on Mainzi ülikooli professor Joshard Daus. Kunstiinimesele omase keerulise ja mitmetahulise iseloomuga maestro õlul lasub raske koorem, millega härra Daus on aastast aastasse edukalt toime tulnud. Koor esitab aasta läbi erinevaid suurvorme, sealhulgas selliseid teoseid nagu Messiaeni "La transfiguration", Verdi Reekviem, Beethoveni "Missa solemnis", Schumanni

"Paradiis ja Peri", Britteni Sõjareekviem jt. Viimastel aastatel on esinetud Viini ja Berliini filharmoonias ning Lissaboni Kolosseumis, lisaks Luksemburgi orkestrile on kooriga üles astunud ka SWR Sinfonieorchester Baden-Baden und Freiburg ja Nordwestdeutsche Philharmonie.

Irene Kabonen

Lääne-Virumaale uus festival!

Lääne-Virumaal seni puudunud klassikalise kammermuusika festivali kohta on asunud täitma "Pandivere muusad". Sama nime kannab ka festivali ansambel, mille moodustavad eesti päritolu muusikud Rootsist, Soomest ja meilt: Kirsti Kuusk (viilul), Klarika Kuusk (klaver, orel), Mati Uffert (viilul), Maris Uffert (altviilul) ning klaveriansambeliselt Allegro aktiivne liige Veera Nõps (klaver). Ansambli kolm avakontserti – 24. juulil meenukana Väinupea ja Viru-Nigula kirikus ning 25. juulil eriliselt hea vastuvõtuga Muuga mõisa kaunis saalis – kuulutasid festivali "Pandivere muusad" sündinuks. Kultuurkapital toetas vaid üht kontserti nendest, hea nõu ja teoga olid Väinupeal abiks Lääne-Viru maavalitsuse juhtiv kultuurispetsialist Valdur

Liiv ning Muuga maanaiste seltsi "Eha" esinaine Ilma Lausvee. Debüteeris uus klaveriduo Klarika Kuusk – Veera Nõps ja viiuliduo Kirsti Kuusk – Mati Uffert. Kavas oli populaarseid klassikalit, Enn Võrgu seni esitamata prelüüd 1922. aastast, Ester Mägi "Vesper" ja Artur Lemba teoseid. Kogu sarja lõpetas meeleolukalt Muuga mõisas kvartetile seatud Astor Piazzolla tango filmist "A Scent of a Woman". Festival tahab end taas näidata juba sügiskuudel, rääkimata kutsetest tuleval suvel samadesse ja uutessegi paikadesse.

Priit Kuusk

Eesti Muusikaakadeemia SÜGISFESTIVAL 5.–8. oktoober 2005

5. oktoober kell 18.00 EMA kammersaal (Rävala pst 16)
Festivali AVAKONTSERT
Multimeedia etendus BOIL!
Autorid Tatjana Kozlova, Malle Maltis, Ülo Krigul
Kunstnik/kujundaja Kirke Kangro

5. oktoober kell 18.00 Tartu Ülikooli aula (Ülikooli 18)
PIERROT LUNAIRE ENSEMBLE WIEN
Kavas Ablinger, Mitterer, Essl, Herndler, Neuwirth

6. oktoober kell 17.00 EMA kammersaal
Heliloomingu konkursi võidutööd
Kompositsiooniosakonna üliõpilaste looming

6. oktoober kell 19.00 EMA kammersaal
Kontsert Eduard Tubina loomingust

7. oktoober kell 18.00 EMA kammersaal
Ansambel "NOVAJA MUŽŌKA" Moskva Riiklikust Konservatooriumist

8. oktoober kell 16.00 EMA kammersaal
Festivali LÖPPKONTSERT
PIERROT LUNAIRE ENSEMBLE WIEN
Kavas Gadenstätter, Lang, Müllenbach, Gander, Jarrell

Info:

Eesti Muusikaakadeemia kontserdibüroo
Rävala pst 16
Tallinn 10143
ESTONIA
Tel. +372 667 57 58
www.ema.edu.ee

EESTI
MUUSIKAARCADEEMIA

XII RAHVUSVAHELINE ÕIGEUSU VAIMULIKU MUUSIKA FESTIVAL "CREDO"

22. septembril kell 19.00. Tallinn, Niguliste kirik

VAHEMEREMAA JA VANAVENE ÕIGEUSU MUUSIKA

Ghada Shbeir (Beirut, Liibanon) ja ansambel ORTHODOX SINGERS (Tallinn, Eesti) Kunstiline juht ja dirigent Valeri Petrov

23. septembril kell 19.00. Tallinn, Kaarli kirik

Tšesnokov "Vigilia"

Glinka-nimelise koorikapelli POISTEKOOR (Sankt-Peterburg, Venemaa)

Kunstiline juht ja dirigent Vladimir Begletsov

24. septembril kell 19.00. Tallinn, Kaarli kirik

VENE ÕIGEUSUMUUSIKA ŠEDÖÖVRID

MOSKVA PATRIARHAADI KOOR "Peresvet" (Moskva, Venemaa)

Peadirigent Vladislav Kosarev

25. septembril kell 19.00. Estonia kontserdisaal

GALAKONTSERT

Ghada Shbeir (Beirut, Liibanon) ja ansambel ORTHODOX SINGERS (Tallinn, Eesti) Kunstiline juht ja dirigent Valeri Petrov

Glinka-nimelise koorikapelli POISTEKOOR (Sankt-Peterburg, Venemaa)

Kunstiline juht ja dirigent Vladimir Begletsov

MOSKVA PATRIARHAADI KOOR "Peresvet" (Moskva, Venemaa)

Peadirigent Vladislav Kosarev

Lastekoor RADUGA (Tallinn, Eesti) kunstiline juht ja dirigent Natalia Kuzina

Kammerkoor RU:NEKUND. Dirigent Mareks Lobe (Tallinn, Eesti)

Piletid 50–250 krooni

Piletid müügil: Eesti Kontsert, Piletilevi üle Eesti www.piletilevi.ee, kohapeal tund enne kontserdi algust

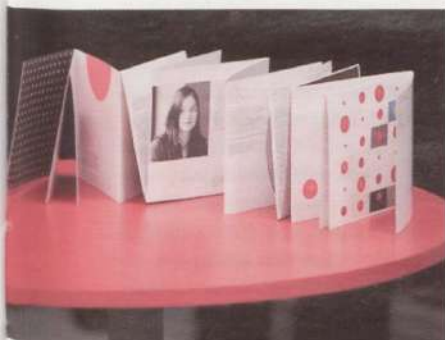
Info Tel. + 372 6455197, + 372 5132213

www.orthodoxsingers.com, e-mail viivomuusika@hotmail.ee

CREDO
ESTONIA

M E L O M A A N

Sula. Helena Tulve.
Eesti Raadio ERCD 050

“Saar” viiulile ja klaverile (1993): Harry Traksmann, Toomas Vavilov. “Sans titre” klavessiinile (1999): Irina Zabharenkova. “Ithaka” sopranile, viiulile ja klaverile (2000, Tõnu Õnnepalu tekst, tlk Antoine Chalvin): Eve Kopli, Harry Traksmann, Marrit Gerretz-Traksmann. “... il neige” klavessiinile ja kandlele (2004): Ene Nael, Kristi Mühlning. “lumineux / opaque” viiulile, tsellole, klaverile ja kolmele klaasile (2002): Harry Traksmann, Leho Karin, Marrit Gerretz-Traksmann. “Sula” (1999): ERSO Toomas Vavilovi juhatusel, didgeridoo-soolo – Tommy Mansikka-Aho.

Helireži: Mati Brauer, Maido Maadik, Aili Jõelett. Montaaž: Marika Scheer. Produtsent Tiia Teder, toimetaja Liina Fjuk.

Helena Tulve silma ja maitset on tunda juba plaadiga kaasnevas trükises alates kaunist ja originaalsest välimusest (Tuuli Aule küljendus jaapani paberivoltimistehnikas *origami*’s, Tarvo Hanno Varrese fotod) ning lõpetades korrektse andmestikuga (Kristina Kõrver). Lugeda saab Helena Tulve ja Hasso Krulli vestlust ning Age Hirve proosaminiatuure. Ja muidugi helilooja kommentaare, mis kuulajale teed juhutades ei kirjuta ette iga sammu.

Kui viiekümnes pole Klassikaraadio parim CD, siis pari-

maid kindlasti. Väga head on salvestuste kõlapilt, teoste järjestus ja esitused – tundlikult välja kuulatud nii üksikoheli siseelu kui ka tihedad kõlabuketid; ei tule meelde, kui töörohke on mõni mänguvõte.

Helena Tulve ja tema interpreetid on eakaaslased, sünniaastatega 1969–1976.

Seitsmekümnendatel sündis uus teadus, mis alates fraktaalide ja kaosteorooria avastamisest on tänaseks muutunud kogu maailmakäsitust, kinnitades, et lõpuni ettenähtavaid protsesse ja “vigadeta” süsteeme pole olemas, ei saagi olla. Et korrapäras tekib kaos (pole sama, mis juhus) ja kaoses kord, et isegi entroopia pöördumatus, mida Gustav Naan meile kuulutas kui kõrgeima instantsi kohtuotsust, ei saa olla tõsiasi.

Kõige selle valguses vastab nüüdisaegsele maailmapildile muusika, mis ei pelga intuitsioonist (mida võiks võrrelda kaosega) juhitudvaid ootamatusi ja 1950. aastate serialistide ihaldatud täielik ettemääratus (mida ei saavutatudki, sest täiustades kontrolli teose komponentide üle, tekitati üha uusi kontrollimatuid seoseid) poleks mitte liiga keeruline, vaid ... liiga lihtne, lihtsustav. Midagi Eukleidese geomeetria taolist.

Hea muusika on alati olnud korra ja intuitsiooni sümbioos, nagu ka Helena Tulve muusika. Ta kõneleb huvitavalt ja üldarusaadavalt loogilistest protsessidest oma teostes. Kuid nende kõige originaalsemad ja mõistatuslikumad hetked on ilmselt sündinud intuitsioonist.

Meloodiapille või inimhäält kasutavad teosed, nagu “Saar” ja “Ithaka”, on üleni mõistatuslikud – otseku suure linnu lend, millel kuidagi pilku lahti ei saa: tiivalööke pole nähagi, kuidas ta õhus püsib ja edasi liigub?

Saared on üldse salapärased: aarete saar, nõiutud saar, saladuslik saar, nimetu saar, eil-

se päeva saar... Helena “Ithaka” on nii uskumatu rahu ja ilu ja vaikuse saar, et küllap on miraaž.

Helilooja väljendusmaailma teises ääres paikneb “Sula” oma vägevusega, mis tema muusikas on haruldane, ehkki mitte enam erandlik (“Delta”!). “Sula” suur mõistatus on, kuidas küll tuli autor ideele tuua partituuri *didgeridoo*, mille tämber mõjub kulminatsioonilõigus hiiglasliku müütilise olendina? Kuid loomepsühholoogide väitel ei tasu heliloojalt küsida, kuidas tekkis idee – ta ei tea seda, kirjeldab ehk üksnes, millal ja millises situatsioonis tekkis. Helena kirjutab oma kommentaaris mõttest, mis “Sula” käivitas. Ent sõnastatud ideest kõlaideeni on pikk tee.

Elagu sellised mõistatused!
Merike Vaitmaa

Kaks karakterit, kaks visiooni. Uno Naissoo & Evald Vain.

Evi Ross, 2004

Tütarlaps teel. Ballaadid. Aleksander Rjabov & Uno Loop.

Evi Ross, 2004

Aleksander Rjabov. Rhythm & Soul.

Evi Ross, 2004

Hea muusika kolmel plaadil. Nende ühendajaks on eesti levimusika *grand old man* Aleksander Rjabov, kelle võimed tulevad esile nii dirigendi, arranžeerija kui ka suurepärase klarmetistina. Kuulates neid vanu 60.–70. aastate salvestusi jääb üle vaid imestada, millisel tasemel meie muusikud juba tolal olid, hoolimata tagasihoidlikest võimalustest instrumentaariumi ja helisalvestuse osas.

Igääks kolmest plaadist on oma meeleolus. “Kaks karakterit, kaks visiooni” on pühendatud Uno Naissoo ja Evald Vainu loomingule, kes olid ka elus tööpooldest erinevad karakterid.

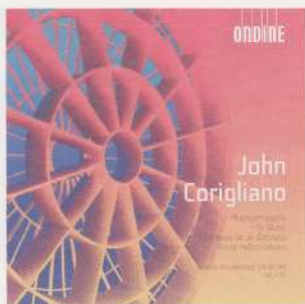
Uno Naissoo oma lõppematu energiaga viis eesti džässis hoopis uutele, rahvuslikele radadele, korraldas festivale ja muusikalist koolitust ning kirjutas laule, mis Rjabovi sõnul on loodud instrumentaalse mõtlemisega, elu lõpuni. Samuti tohutult andekas oli Evald Vain (seda ka viiuldaja, oboemängija ja saksofonistina), kes ühel hetkel otsustas loobuda laulude kirjutamisest ning jätkas ainult instrumentaalmuusikas. Selle plaadi nimilugu “Kaks karakterit” ongi tema sulest. Valdav osa kõlavast muusikast on siiski Naissoo looming, mida on arranžeerinud ja esitanud ka Georgi Garanjan. Nii Eesti Raadio kergemuusika orkestrit kui ka Leningradi raadio bigbändi juhatab Aleksander Rjabov, samuti ansambli Synthesis, mis oli omal ajal väga

uenduslik, sünteesides erinevaid muusikastiile, näiteks džässi ja klassikat. Solistidena teevad kaasa Jossif Šagal, Tiit Paulus, German Pekarevski ja Mart Lille.

Teine plaat, "Tütarlaps teel", koosneb sellistest tuntud džässballaadidest nagu "Stardust" ja "Impossible". Siin on suur osa ka vokaalil, mäletame ju kunagist edukat koostööd Leningradi raadio string-orkestri, Aleksander Rjabovi ja Uno Looibi vahel. Viimase esituses kõlab seitse laulu, eestikeelsete tekstide autor on Heldur Karmo. Instrumentaalpalad on Eesti Raadio kergemuusika orkestrilt Aleksander Rjabovi juhatusel, tema sulest on ka kõik arranžeringud.

Kolmas plaat kannab nime "Rhythm & Soul". Siit leiab tõesti nii rütmi kui hinge, biitlite "Can't buy me love", Chaplini "Smile" ja palju muud – kõik Rjabovi maitsekas seades ning tema juhatusel Eesti Raadio kergemuusikaorkestri ja selle väikese koosseisu esituses. Salvustus on aastast 1967, ja kindlasti tuleb ära märkida solistid Jossif Šagal ja Abi Zeider. Aga peategelane on ikkagi Rjabov ja tema klarnet. Suuri klarnetiste on mitmesuguseid – kes paneb rõhku kaunile tämbrile, kes meeletule tempole improvisatsioonides ja ülikõrgetele nootidele. Aleksander Rjabov on minu meelest suurepärase tooni meistri. Tema klarnet kõlab eriliselt sametise sugestiivsusega just madalas ja keskmises registris, ehkki kaunitult ka kogu oma ulatuses. Sama lugu on improvisatsioonidega. Rjabovil on kõik eeldused mängida kaelamurduvas tempos, kuid tema soolod on rahulikud, voolavad, kontrollitud ja loogilised. Mees teab, mis mees teeb!
Jaak Ojakäär

John Corigliano.
Phantasmagoria. To Music.
Fantasia on an Ostinato.
Three Hallucinations.
Tampere Philharmonic Orchestra. Eri Klas.
Ondine ODE 1058-2

Ameeriklase John Corigliano muusika on suurepärase näide sellest, kui paks kultuurikiht on ladestunud tänapäeva heliloojate teadvusse. Corigliano sumab kolme aastasaja stiilides, tehnikates ja teostes täieliku enesestmõistetavusega, viljeleb meetodit, mida on kombeks iseloomustada sõnaga "kaleidoskoopiline", ja teeb seda elegantset, haarava emotsionaalsuse ja suure tehnilise üleolekuga. Kui ka kuulaja aju juhtub olema koormatud muusikaajalooliste teadmistega, võib Corigliano loominguga nautimisest kujuneda piinav viktooriin, eriti kui autor seitsmepäevakoormasabastega siia-sinna hüpates eksib helimaastikele, kus tuttavlike kujundite taga polegi enam üheselt identifitseeritavaid ilminguid. Plaadi avalugu "Phantasmagoria" on Metropolitan Opera 100. aastapäevaks loodud tragikoomilise ooperi "The Ghosts of Versailles" põhjal kirjutatud süit. See algab kaksteisttoonilise mikrintervallilise uduga, kuhu Corigliano ei malda siiski pikemaks pidama jääda. Järgneb klassikatsitaatide virvarr Mozartilt, Rossinilt ja veel mõnelt teiseltki, võrtsitatuna kõikvõimalike nüüdismuusikavõtete mitmesuguste kombinatsioonidega. Alles lõpu eel kõlavas *Adagio*'s naaseb helilooja oma isiklikku fantaasiamaailma ja rahuneb sürrealistliku konglomeraadi otsi kokku tõmmates.

Järgmine lugu, "To Music", kordab sama komponeerimisühimõtet vähendatud kujul.

"Fantasia on an Ostinato" puistab kilde Beethoveni Seitsemenda sümfoonia aeglasest osast erinevatele pindadele ja neilt peegelduvad vastu maa-

gilised pildid, fantaasiarikkad tämbrite ja kaunistuste mängud.

Plaadi viimase teose, "Three Hallucinations" (filmi "Altered States" muusika põhjal) keskseks jõuks on võitlus ürgse stiilia ja rafineeritud peenuse vahel, lõplikult laseb helilooja end vabaks metsikus lõpukulminatsioonis, lastes väljatada ka psüühika tumedamal poolel.

Corigliano looming väärrib kahtlemata tähelepanu, kuid tõsiasi, et talle on esimene nn akadeemilise heliloojana osaks saanud kaks Grammyt, paneb küll imestama. Võib-olla on rikkalikule auhinnasajule (lisaks nimetatutele terve hulk muidki) kaasa aidanud Corigliano seotus ameerika filmikunsti vaimusega, mille ootuste on ta suutnud ilmselt ideaalilähedaselt vastata (Oscar filmi "The Red Violin" muusika eest).

Plaat jätab kvaliteetse mulje. Oma osa on selles nii dirigent Eri Klasil, kes tunneb end selles vaimude ja hallutsinatsioonide maailmas nagu kala vees, kui ka helirežissöör Enno Mäemetsal, kellel on hea tervikukujutus ja oskus leida selle teostamiseks vajalikud tehnilised lahendused. Mäemets on olnud praktiliselt kõikide Tampere orkestri plaatide tegemise juures ja tuleb tunnistada, et kollektiivi salvustus jätab mõnevõrra parema mulje kui kontserdid (eriti puudutab see passiivsusele kalduvat keelpillirühma kõla).

Reet Marttila

Tauno Pykkänen. Mare and her Son. Kirsi Tiihonen, Raimo Sirkkiä, Esa Ruuttunen, Juha Uusitalo, Estonian National Opera Chorus and Orchestra, Hannu Lintu.
Ondine ODE 1055-2D

Tauno Pykkänen tundis kogu elu huvi Aino Kallase teoste ja eesti teemade vastu, kuna oli kirjanikuga juba lapsest peale tuttav. Kallase tekstidele on ta kirjutanud kolm ooperit: "Patseba Saaremaal" (1940), "Mare ja tema poeg" (1945) ning "Hundimõrsja" (1950).

"Mare ja tema poeg" jutustab 1343. aastal toimunud Viljandi linna vallutamise katsest ja sellele järgnenud vere-saunast. Russow mainib oma "Liivimaa kroonikas" napisõnaliselt, et viljakottidesse peitunud talupojad tapeti, kuna üks vana naine andis mässajad sakslastele üles oma poja elu päästmiseks. Aino Kallas on selle loo ümber ehitanud suure hingeliste heitluste draama, kus pörkuvad ema südamevalu ja juhtunud taipava poja häbi.

Ooperi muusika on kirjutatud hilisromantilisest võtmes, sarnaselt Pykkäneni suurte lemmikute Puccini ja Menotti stiiliga on selles eesikohal katkematult arenev laulev meloodia ja tihedakoeline harmoonia, hingerebivate, veidi raskepäraste kulminatsioonide tippe võimendavad nutvad viiulid ja ohates laskuvad bassid.

Esietenduse järel ennustati Pykkänenile suurt tulevikku, kuid saatus tahtis teisiti. Tallinnas 2004. aastal toimunud kontsertetendusel kõlas "Mare ja tema poeg" esimest korda pärast rohkem kui pool sajandit kestnud unustust. Konservatiivsema maitsega muusikasõbrale võis tundmatu lavalugu olla meeldiv avastus.

Plaadil kõlava koosseisu tase on veidi ebaühtlane. Peaosalised on oma hääletüübilt küll sobivad, kuid Kirsi Tiihoneni (Mare) puhul häirib dramaatilistel hetkedel tugevnev vibrato ja Raimo Sirkkiä (Imant) kipub ülemises registris häält kohati liialt pingutama. Parima töö teeb hoopis kõrvalosatäitja Juha Uusitalo (Goswin von Herike), kelle interpretatsioon on täpne ja mõjuv ning tekst absoluutselt arusaadav.

Rahvusoooper Estonia orkester kõlab lillatavalts hästi, puhk-

pillide soolod on tehniliselt paigas ja kaunilt fraseeritud. Kahjuks ei suuda orkester pinget lõpuni hoida ja ooperi lõpustseen vajub emotsionaalselt ära. Kiita tuleb Estonia koori meeslauljaid, kelle puhul on tunda RAMilikkude energiat ja hääle valitsemise oskust. Naiskoori kõla seevastu on veidi harali ja intonatsioon jätab soovida. Dirigent Hannu Lintu, kes on helilooja käsikirja põhjal taastanud ooperi algupärase versiooni, tunneb partituuri läbi ja lõhki.

Reet Marttila

Constance. Galaktlan.
Kohvirecords KREC11CD

Taavi Laatsit (eri aegadel tuntud kui Vonsuck, pool Uni-st ja Kulguritest) on filmimuljeist inspiratsiooni saanud algusest peale. Juba ta esimene, indiekogumikul "Sue Darling Is Back..." (1997) ilmunud pala "Vajuv vesi" baseerub linatõeisel "Arabella, mereröövli tytär". Ses suhtes ning ka mõnede harmooniate ja *sound'i* valiku poolest on ta meie elektroonika isakuju Sven Grünbergi moodi. "Synnipäev" on meisterliku lyriilis-grünbergliku meloodiajoonisega ning "Kindralmidi" astub isegi pisut Messisammumu. Kuid Galaktlanile on peale meditatiivsete ja habraste meloodiate (sellest vallast on mu lemmikuks jäänud mõned miniatuurid Vonsucki plaadilt "Enne und") meeldinud ka monotoonus ja tasa lainetav *techno*. Yhesõnaga, tundlikult kokku nikerdatud sünteetika, mis peaks linlastele nende kivi-karpides hapnemise õdusamaks tegema. Seda tehiskikkust on siin vähem kui eelmisel CD-l "Sinine platoo", sest kaasatud

on hulk partnereid (kauane helivend Hendrik Luuk, kellega Laatsit Uni-t tegi, mängib kitarril palas "Kindralmidi" ning Pastaca vokaal ja kitarr kajavad "Laanetaguses") ning pehmeltemiksitud Forgotten Sunrise'i ("Please Me"). Ja romantismi pärl – Tuhkatrüünu-multifilmi armunute lennulaul "Zolushka" võiks leida kuulajaid kogu nõukaaja "multikapõlvkonna" hulgast. Seega – suunatult nostalgiline laeng nii *sound'ides* kui ka teemades, teatav elektroaristokraatlikkus. Ma ei tõlgendaks CD nime mitte romantilises (proua Bonacieux), vaid mõisteliselt võttes – see on pigem "constancy", mille tõlkemärgis "pysivus" iseloomustab Galaktlanit ylimal määral. Laatsit on stiilipidev artist ja lugude viimistlemisel täppistehnoloog. Mu kahtlused selle plaadi puhul on maavillased, yhe vaimse veregrupi tahtmatu ebalus teise suhtes. Kas sünteesitud *sound'ide* säilitusainete maik lyriilist algust liiga kiduraks ei jäta; kas Galaktlanit lood pole meloodiliselt kuidagi kõhnaks ja ruumilises heliudus sihitult tuivatavaks jäänud; kas rytmide yhetalulise mikroobiitide liikuva džässilikkuse ajal ära ei tyyta; kas see kõik pole otsivama kuulaja jaoks väheke liiga klantsitud ja ettearvatav? Kuid varuigem tolerantust. Täiuslikkust on erinevat ja siin kuuleme yhteneist. "Constance'i" läbikäik Eesti plaadimyygi top-kymnest ja elektroonikaguru Mixmaster Morrise valikusse sattumine räägivad nii edust kui ka vanamoodsast maitsekusest. Yhtedele plastliigestega, täpselt sammuv ja hõlptarbitav romantism, teistele meeleeolukas sygavik.

Lauri Sommer

Henri Peipman. Virmalised – jazz foorum featuring Brian Melvin.
U.L.A. Jazz & HPMUUSIK

Henri Peipman on Austraalia eestlasest muusik, kellest pole seni kodumaal palju kuulda olnud. Ta on tugev pianist ja küps "arranzeerija kõrva-

ga" helilooja, kes pöörab oma loomingus palju tähelepanu ansamblikõlade ja meeleeolude tasakaalule ja värvingule.

Plaat "Virmalised" esindab nüüdisaegse akustilise jazzipeavoolu ja kui ma ei teaks, et kõlavad Peipmani kompositsioonid eesti muusikute esituses, võiksin seda vabalt pidada mõne Ameerika ansambli salvestuseks. Kuigi see muusika on kindlas, sissemängitud formaadis ja ei tegele otsingute ega sõnavara laiendamisega, on ta siiski kaugelt midagi enamat kui "lihtsalt üks jazziplaat". Album jätab värske ja tervikliku mulje ning sisaldab mitmeid värve ja meeleeolusid, dominandiks lüürika. Ja loomulikult on kuulama sundivas tulemusel "süüdi" head muusikud: lisaks Peipmanile ja trummar Brian Melvinile ka Taavo Remmel bassil, Villu Veski saksidel ja Mart Soo kitarril. Kahe viimase puhul aitab plaat meelde tuletada, et Veski ja Soo on (ka) räisverelised jazzmuusikud – isegi kui publik tunnebki neid praegu rohkem tänu ansamblitele Põhjala Hääled ja Weekend Guitar Trio. Eriti Mart Soo reljeefsed kitarrisoolod on plaadi üks suuremaid väärtusi.

"Virmalised" on kahtlemata kodumaiste akustilise jazziplaatide seas üks paremaid, seda enam, et ülemäära palju meil viimasel ajal sellelaadseid ei tehtagi – moodsal ajal on enamik ametis "piirideülese" muusika maastiku kaardistamisega ja on jazzipeateelt ammu maha keeranud.

Joosep Sang

Re: cord. Battery Operated.
C0C0S0L1DC1T1 csc010

Järjekordne keerukas koostööprojekt. Battery Operated koostas "parakasti", mis liikus riigist riiki ning kuhu mitmed elektroonikud lisasid oma lindistusi, mida Battery Operated seejärel töötles ning mille tulemused on nüüd plaadil kuulda. Juba projekti loogika ja logistika on nii keerulised, et võtavad isu plaati kuulata peaaegu ära. Seda ma siiski tegin, millega seoses võin teatada järgmist: kuigi kaasosalised on nimekad (Richard H. Kirk, Freiband jt), on tulemusseks soust, kus heliliselt huvitavamad tükid vahelduvad mitte-midagiütleva juraga, või lähevad selleks üle ("7852 9032 2667"). Programmi õones kontseptuaalsus meenutab kottipimedas metsas tulistamist – lootuses, et jumala sõrm ise saagi kuuli ette lükkab. Paraku pole lähteandmed, ehkki küll keerulised, olnud sedapuhku ilmselt õiged või piisavad jumalasõrme-simulatsioonitekitamiseks, nii et saak on võrdlemisi nigel – paar lartsuvat eksperimendipala on õigupoolest kõik, mida sellisel keerukal viisil kinni püüda õnnestus.

Erkki Luuk

September

Tallinnas

3. 09 kell 21 Sügisjazz. Electronic Etno: Ansambel Rivertribe (Austraalia) Von Krahlis

4. 09 kell 16 Eesti Rahvusmeeskoor, Andrus Siimon (dirigent) Jaani kirikus

8.–11. 09 kell 19 Verdi ooper "Othello": Rahvuskooper Estonia solistid, sümfooniaorkester, ooperikoor ja külalissolistid Coral Club Spordikeskuses

9. 09 kell 12 Lõunamuusika: Eesti Kontserdi ja ERSO hooaja avakontsert Estonia kontserdisaalis

9. 09 kell 19 Eesti Kontserdi ja ERSO hooaja avakontsert: ERSO, Jasminka Stancul (klaver), Wendy Waller (sopran), Nikolai Aleksejev (dirigent) Estonia kontserdisaalis

10. 09 kell 18 Luis A. Llaneza (bariton), Ralf Taal (klaver) raekojas

11. 09 kell 18 Akadeemiline kammermuusika Kadrioru lossis: Aile Asszonyi (sopran), Helin Kapten (klaver)

13.–18. 09 kell 19 Verdi ooper "Othello": Rahvuskooper Estonia solistid, sümfooniaorkester, ooperikoor ja külalissolistid Coral Club Spordikeskuses

15. 09 kell 19 Arvo Pärt 70: ansambel Theatre of Voices, Paul Hillier Metodisti kirikus

16. 09 kell 21 Hildegard Bingeni "Vooruste mäng": ansambel Rondellus ja projektikoor Niguliste kirikus

17. 09 kell 18 Ants Sööt 70: kooride kontsert Estonia kontserdisaalis

17. 09 kell 18 Tobiase Keelpillikvartett raekojas

18. 09 kell 18 Hortus Musicus Kadrioru lossis

18. 09 kell 19 Arvo Pärt 70: Christopher Bowers-Broadbent (orel)

22.–25. 09 Rahvusvaheline õigeusu vaimuliku muusika festival "Credo"

22. 09 kell 19 Arvo Pärt 70: Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Christopher Bowers-Broadbent (orel), Paul Hillier (dirigent) Estonia kontserdisaalis

23. 09 kell 19 Tšehhi Filharmoonikud, Julia Fischer (viul), Zdenek Mácal (dirigent) Estonia kontserdisaalis

24. 09 kell 18 Inspireeritud Carmenist: Helen Lokuta (metso-

sopran), Ralf Taal (klaver), Claudia Ševtšenko (*flamenco*) raekojas

24. 09 kell 19 Heategevuskontsert "Märka last": Anneli Peebo (metso-sopran), ETV tütarlastekoor, Aarne Saluveer (dirigent), Tallinna Kammerorkester, Eri Klas (dirigent) Estonia kontserdisaalis

25. 09 kell 18 Akadeemiline kammermuusika Kadrioru lossis: ansambel Baltic Baroque

27. 09 kell 19 Gija Kantšeli 70: ERSO, kammerkoor KAMER, Gidon Kremer (viul), Juri Bashmet (vioola), Julia Korpatseva (sopran), Andres Mustonen (dirigent) Estonia kontserdisaalis

28. 09 kell 19 Eduardo Belotti (klavessiin, klavikord, orel) Niguliste kirikus

29. 09 kell 19 Legendid – Don Juan: Põhjamaade Sümfooniaorkester, Anu Tali (dirigent) Estonia kontserdisaalis

29. 09 kell 20 Sügisjazz. Tribute to Horace Silver: Marvi Vallaste & ansambel Reverence klubis BonBon

29. 09 – 2. 10 Festival "Trialogos"

Tartus

2. 09 kell 19 Bernsteini muusikal "West Side Story" Vanemuise suures majas

3. 09 kell 12 ja 19 Bernsteini muusikal "West Side Story" Vanemuise suures majas

4. 09 kell 16 Bernsteini muusikal "West Side Story" Vanemuise suures majas

10. 09 kell 19 Hooaja avakontsert: Vanemuise sümfooniaorkester, Andres Kaljuste (viul), Hendrik Vestmann (dirigent) Vanemuise kontserdimajas

11. 09 kell 16 Luis A. Llaneza (bariton), Ralf Taal (klaver) raekojas

11. 09 kell 17 Orelimuusika pooltund: Tiina Kivastik Salemi kirikus

18. 09 kell 16 Tobiase Keelpillikvartett Linnamuuseumis

21. 09 kell 19 Arvo Pärt 70: Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Christopher Bowers-Broadbent (orel), Paul Hillier (dirigent) Vanemuise kontserdimajas

22. ja 23. 09 kell 19 Webberi muusikal "Cats" Vanemuise suures majas

24. 09 kell 12 Webberi muusikal "Cats" Vanemuise suures majas

24. 09 kell 19 Ah, ilma naisteta: operetigala Vanemuise väikeses majas

25. 09 kell 19 Tšehhi Filharmoonikud, Julia Fischer (viul), Zdenek Mácal (dirigent) Vanemuise kontserdimajas

28. 09 kell 19 Ruslan Stepanovi tantsuetendus "Anathema" Sadamateatris

Pärnus

20. 09 kell 19 Arvo Pärt 70: Eesti Filharmoonia Kammerkoor, Christopher Bowers-Broadbent (orel), Paul Hillier (dirigent) Eliisabeti kirikus

24. 09 kell 19 Tšehhi Filharmoonikud, Julia Fischer (viul), Zdenek Mácal (dirigent) Pärnu kontserdimajas

28. 09 kell 19 Inspireeritud Carmenist: Helen Lokuta (metso-sopran), Ralf Taal (klaver), Claudia Ševtšenko (*flamenco*) Pärnu kontserdimajas

30. 09 kell 19 Legendid – Don Juan: Põhjamaade Sümfooniaorkester, Anu Tali (dirigent) Pärnu kontserdimajas

Kõikjal üle Eesti

11. 09 kell 17 Arvo Pärdi "Passio": Eesti Filharmoonia Kammerkoor, instrumentaalansambel, Paul Hillier (dirigent) Rakvere kirikus

12. 09 kell 19 Arvo Pärdi "Passio": Eesti Filharmoonia Kammerkoor, instrumentaalansambel, Paul Hillier (dirigent) Paide kirikus

21. 09 kell 18 Tanel Joamets (klaver) Valga muusikakoolis

22. 09 kell 18 Inspireeritud Carmenist: Helen Lokuta (metso-sopran), Ralf Taal (klaver), Claudia Ševtšenko (*flamenco*) Kuressaare kultuurikeskuses

Andmed on kontrollitud 15. augustil
Oktoobrikuu kontserdiinfot COLLAGE'is avaldamiseks ootame hiljemalt 10. oktoobriks aadressil kristina@ema.edu.ee

Täpsem info kodulehekülgedelt:
Eesti Filharmoonia Kammerkoor: www.epcc.ee
Eesti Interpreetide Liit: www.interpreet.ee
Eesti Kontsert: www.concert.ee
Eesti Muusikaakadeemia: www.ema.edu.ee
Eesti muusikafestivalid: www.festivals.ee
ERSO: www.erso.ee
Jazzkontserdid: www.jazzkaar.ee
Kontserdid Tartus: www.tartu.ee
Pärnu kontserdimaja: www.concert.ee
Rahvuskooper Estonia: www.opera.ee
Tallinna Filharmoonia: www.filharmoonia.ee
Teater Vanemuine: www.vanemuine.ee
Vanemuise kontserdimaja: www.concert.ee
Üle-eestiline kultuuriürituste andmebaas: www.kultuuriinfo.ee

Arhailise loomingu festival

REGIÖÖ 2005

17.-18. septembril Tartus Lutsu tänaval.

Antoniuse õuel, Jaani kirikus, Tartu Mänguasjamuuseumis

Esinejad: Triskele, Oort, Liinatsuraq, Raud Ants, Metsatöll ja Tsõdsõpujaleelo, Vara, Imeline Koda, Diskreetse Mango Trio, Saba ja Sarved, Mikk Sarv

Läbi regilaulu juurte juurde meis endis!

Toetajad: Tartu LV, Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, EKK Tartumaa ekspertgrupp, Eesti Raadio, Viljandi Kultuuriakadeemia, Postimees, Raadio Kuku, Antoniuse Gild, AD Reklam, Evergreen, Muusika

Lisainfo:

<http://www.tartu.ee/rahvakultuur/regioo>

tel. 501 7775, e-post: sulev@oort.ee

X Rahvusvaheline Tartu Vanamuusika Festival

4.-10. oktoober 2005

Festivali kavas:

V. hemapala Perera (bambusflööt, Sri Lanka)
La Morra (SCB, Sveits) – keskaja muusika Küprosel
Zhang Shangmin (Hiina) – hiina võitluskunstid
Butterfly Music Group (Hiina) – hiina muusika
Alba (Taani, Iirimaa) – laulud iiri harfi saatel
Esk (Taani) – viikingite muusika
Stuudio "Vaikuse muusika" (Eesti)
John Thompson (gu qin, USA) ja EA Schola (TÜ, Eesti)
muusikat Marco Polo aegadest

Konverents "Varajase ja orientaalise muusika roll tänapäeva muusikahariduses".

Festivali kontserdid Tallinnas 4. ja 10. oktoobril.

Täpsem info: www.festivitas.ee

Postimees

Tartu Ülikool, Schola Cantorum Basiliensis, Finnair, Hiina Saatkond Eestis, Hiina Kultuuriministeerium jt.

24. septembril kell 19 Estonia kontserdisaalis

PE^B 2539 2005, 8-9

Estonian Union for Child Welfare Tallinn, Harju maakond

TALLINNA FILHARMOONIA
HOOAJA AVAKONTSERT
LASTEKAITSE LIIDU
HEATEGEVUSKONTSERT

Märka

last

W. A. Mozart

Annely Peebo
metsosopran

Etv tütarlastekoor
Aarne Saluveeri juhatusel

Tallinna Kammerorkester
Dirigent Eri Klas

Piletid müügil Piletilevi ja Pileti-
maailma müügikohtades üle Eesti

hooldisperedes
kasvavate laste
toetuseks

annetustelefon: 900 7703, ühe kõne hind 30 kr

Hasartmängumaksu Nõukogu

